

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έτος 11ο - Τεύχος 41

(Ιανουάριος - Μάρτιος 1996)

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

	Σελ.
☐ Η Αναθεώρηση των Συνεταιριστικών Αρχών:	1
• Οι Συνεταιριστικές Αρχές του Συνεταιρισμού του Ροταντέιλ - 1845	2
• Οι Συνεταιριστικές Αρχές του Συνεδρίου του Παρισιού - 1937	2
• Οι Συνεταιριστικές Αρχές του Συνεδρίου της Βιέννης - 1966	3
• Οι Συνεταιριστικές Αρχές του Συνεδρίου του Μάντσεστερ - 1995	4
☐ Ν. Κολύμβα: Η αναγκαιότητα της αναθεώρησης	6
☐ Π. Κολύρνη: Δημοκρατική διοίκηση και μανάτζμεντ των συνεταιρισμών υπό το πρίσμα των νέων Αρχών	8
☐ Κ. Παπαγεωργίου: Ο χειρισμός οικονομικών πτυχών από τις νέες Συνεταιριστικές Αρχές	13
☐ Κ. Σιφνιώτη: Συνεταιριστικές Αρχές για τον 21ο αιώνα	17
☐ Δ. Μαυρόγιαννη: Πρόσθετες Αρχές κατά την αναθεώρηση των Συνεταιριστικών Αρχών	20
– Συζήτηση	27
☐ Μ. Φεφέ: Διαγραφή και ρύθμιση των συνεταιριστικών χρεών στα πλαίσια του Κοινοτικού Δικαίου	39
☐ Π. Σάρρου: Οι διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής γεωργίας	57
☐ Νέα Βιβλία	61

Revue Cooperative «**SINETERISTIKI PORIA**» Cooperative Review
25, Koumoundourou Str. - Athens 104 37

Sommaire a page **64** - Table of contents page **64**

Στην Ελλάδα της Ευρώπης, στον κόσμο του 2000
υπάρχει μία εταιρία

ΤΟΣΟ ΜΕΓΑΛΗ

για να σας προσφέρει σύγχρονα προγράμματα
που ταιριάζουν στις ανάγκες σας

ΟΣΟ ΚΑΙ ΦΙΛΙΚΗ

για να είναι δίπλα σας κάθε στιγμή με σιγουριά.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

Μια Εταιρία σύγχρονη, δυναμική και ανθρωπινή.

Με ένα πλήθος πρωτοποριακών και εξειδικευμένων προγραμμάτων
που αγκαλιάζει τις ανάγκες σας.

ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ

- ΦΩΤΙΑΣ
- ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΤΟΜΙΚΩΝ
- ΟΜΑΔΙΚΩΝ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΞΟΦΛΙΣΜΟΥ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΣΚΑΦΩΝ
- ΥΔΑΤΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
- ΖΩΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
- ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
- ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
- ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑ
- ΝΕΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑ
- ΑΠΟΛΕΙΑ ΚΕΡΔΩΝ
- ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ
- ΤΑΞΙΔΙΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ
- ΜΙΚΡΑ ΖΩΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

- LEASING
- ΓΙΣΤΟΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ
- ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

**ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ**
ΚΟΝΤΑ ΣΑΣ ΟΤΙ ΚΙ ΑΝ ΤΥΧΕΙ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ Α. Συγγρού 143, 171 21 Ν. Σύνταγμα

Τηλ.: (01) 9358 613, 9358 712, 9358 813, 9358 902, ΤΙΧ: 223 004 AGRO.GR, FAX: (01) 9358 924

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έτος 11ο - Τεύχος 41

(Ιανουάριος - Μάρτιος 1996)

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

Οι Συνεταιριστικές Αρχές έχουν την αφετηρία τους στο Καταστατικό του Συνεταιρισμού των Δικαίων Σκαπανέων του Ροτοντέιλ, του 1844. Το Καταστατικό αυτό συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε το 1845 και διατυπώθηκε περισσότερο συστηματικά το 1854 (βλ. Σ.Π. τ. 28/1992).

Επίσημη διεθνής διατύπωση των Συνεταιριστικών Αρχών έγινε από το Συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης στο Παρίσι το 1937.

Αναθεώρηση των Συνεταιριστικών Αρχών έγινε από το Συνέδριο της Βιέννης το 1966 (βλ. Σ.Π. τ. 32, 34, 35).

Το Συνέδριο του Μάντσεστερ, του Σεπτεμβρίου 1995, προχώρησε σε νέα αναθεώρηση των Συνεταιριστικών Αρχών, ενώ ταυτόχρονα έδωσε τον ορισμό του συνεταιρισμού και προσδιόρισε τις αξίες στις οποίες στηρίζονται οι συνεταιρισμοί.

Με την ευκαιρία της πρόσφατης αναθεώρησης, οργανώθηκε από το Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (ΙΣΕΜ) δημόσια συζήτηση στρογγυλής τραπέζης, με σκοπό το σχολιασμό του περιεχομένου των αναθεωρημένων Συνεταιριστικών Αρχών. Η συζήτηση έγινε στις 5 Δεκεμβρίου 1995 και σε αυτή μετείχαν ως εισηγητές οι:

- **Ν. Κολύμβας**, Πρόεδρος του ΙΣΕΜ.
- **Π. Κολύρης**, Γενικός Διευθυντής της ΠΑΣΕΓΕΣ, Β' Αντιπρόεδρος του ΙΣΕΜ.
- **Κ. Παπαγεωργίου**, Καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γενικός Γραμματέας του ΙΣΕΜ.
- **Κ. Σιφινιώτης**, Αν. Καθηγητής του Παντείου Πανεπιστημίου, Α' Αντιπρόεδρος του ΙΣΕΜ.
- **Δ. Μαυρόγιαννης**, τ. Πρύτανης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, πρώην Διευθυντής στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας, Επιστημονικός Σύμβουλος του ΙΣΕΜ.

Το περιεχόμενο των εισηγήσεων και της συζήτησης που ακολούθησε παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Για να έχει ο αναγνώστης μια συνολική εικόνα της εξελικτικής πορείας των Αρχών, παρουσιάζονται στην αρχή οι Συνεταιριστικές Αρχές του 1845, του 1937, του 1966 και του 1995.

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΡΟΤΣΝΤΕΪΛ (ανεπίσημη διατύπωση) – 1845

1. Το κεφάλαιο το προμηθεύουν τα μέλη και αμείβονται με σταθερό επιτόκιο.
2. Μόνο τα πιο αγνά προϊόντα θα προμηθεύεται ο συνεταιρισμός για τα μέλη.
3. Θα γίνεται ακριβής ζύγιση και μέτρηση στα πωλούμενα είδη.
4. Τα προϊόντα θα πωλούνται στις τιμές της αγοράς και δεν θα δίδεται ούτε θα ζητείται πίστωση.
5. Τα κέρδη θα επιμερίζονται αναλογικά προς το ύψος των αγορών κάθε μέλους από τον συνεταιρισμό.
6. Η αρχή «κάθε μέλος μία ψήφος» θα επικρατεί στη διοίκηση καθώς και η ισότητα των φύλων για τα μέλη.
7. Η διαχείριση θα γίνεται από την αιρετή διοίκηση και από μια περιοδικά εκλεγόμενη επιτροπή.
8. Ένα καθορισμένο ποσοστό από τα κέρδη θα χρησιμοποιείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς.
9. Η λογιστική κατάσταση και οι ισολογισμοί θα παρουσιάζονται συχνά στα μέλη.
10. Δεν θα εξετάζονται οι πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις αυτών που κάνουν αίτηση να γίνουν μέλη.

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ – 1937

1. Ελεύθερη και εθελοντική συμμετοχή.
2. Δημοκρατική διοίκηση.
3. Διανομή του πλεονάσματος στα μέλη σε αναλογία με τις συναλλαγές τους με το συνεταιρισμό.
4. Περιορισμένος τόκος στο κεφάλαιο.
5. Πολιτική και θρησκευτική ουδετερότητα.
6. Αγορές και πωλήσεις τοις μετρητοίς.
7. Προώθηση της εκπαίδευσης.

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ – 1966

1. Η συμμετοχή μελών σε μια συνεταιριστική οργάνωση πρέπει να είναι εθελοντική και προσιτή, χωρίς τεχνητούς περιορισμούς από οποιοσδήποτε κοινωνικές, πολιτικές ή θρησκευτικές διακρίσεις, σε όλα τα άτομα που μπορούν να κάνουν χρήση των υπηρεσιών της και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες της συμμετοχής.

2. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις είναι δημοκρατικές οργανώσεις. Οι υποθέσεις τους πρέπει να κατευθύνονται από πρόσωπα εκλεγόμενα ή οριζόμενα με τρόπο αποδεκτό από τα μέλη και υπόλογα σε αυτά. Τα μέλη των πρωτοβαθμίων οργανώσεων πρέπει να απολαμβάνουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε άτομο μία ψήφος) και συμμετοχή σε αποφάσεις που επηρεάζουν τις οργανώσεις τους. Στις μη πρωτοβάθμιες οργανώσεις η διοίκηση πρέπει να διεξάγεται σε δημοκρατική βάση με πρόσφορο τρόπο.

3. Οι συνεταιριστικές μερίδες πρέπει να απολαμβάνουν μόνο ένα περιορισμένο τόκο ή και καθόλου.

4. Πλεονάσματα και αποταμιεύσεις, αν υπάρχουν, προερχόμενα από τις δραστηριότητες της οργάνωσης, ανήκουν στα μέλη της οργάνωσης και πρέπει να διαθέτονται έτσι, ώστε να αποφεύγεται το να ωφελείται ένα μέλος σε βάρος των άλλων.

Αυτό μπορεί να γίνεται με απόφαση των μελών ως εξής:

α) Για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού.

β) Για την παροχή κοινών υπηρεσιών.

γ) Με διανομή στα μέλη, ανάλογα με τις συναλλαγές τους με την οργάνωση.

5. Όλες οι συνεταιριστικές οργανώσεις πρέπει να προνοούν για την εκπαίδευση των μελών τους, των στελεχών και των υπαλλήλων τους και του κοινού γενικά στις αρχές και στις μεθόδους του συνεργατισμού τόσο τις οικονομικές, όσο και τις δημοκρατικές.

6. Όλες οι συνεταιριστικές οργανώσεις, για να εξυπηρετήσουν καλύτερα τα συμφέροντα των μελών τους και των κοινωνιών τους, πρέπει να συνεργάζονται ενεργά με κάθε πρακτικό τρόπο με άλλους συνεταιρισμούς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΝΤΣΕΣΤΕΡ – 1995

Η ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΟΡΙΣΜΟΣ: Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους, διαμέσου μιας συνιδιοκτητής και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης.

ΑΞΙΕΣ: Οι συνεταιρισμοί στηρίζονται στις αξίες της αυτοβοήθειας, της αυτεπθύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας, της ισοτιμίας και της αλληλεγγύης. Ακολουθώντας την παράδοση των πρωτεργατών, τα μέλη των συνεταιρισμών στηρίζονται στις ηθικές αξίες της εντιμότητας, της ελεύθερης συμμετοχής, της κοινωνικής υπευθυνότητας και της φροντίδας για τους άλλους.

ΑΡΧΕΣ: Οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν τις κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες οι συνεταιρισμοί θέτουν σε εφαρμογή τις αξίες τους.

1η Αρχή: Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή

Οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όλα τα άτομα που μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και επιθυμούν να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.

2η Αρχή: Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών

Οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές οργανώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη των αποφάσεων. Άνδρες και γυναίκες που προσφέρουν υπηρεσίες ως αιρετοί εκπρόσωποι είναι υπόλογοι στα μέλη. Στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς τα μέλη έχουν ίσα δικαιώματα ψήφου (κάθε μέλος μία ψήφο) και στους συνεταιρισμούς ανωτέρου βαθμού οργανώνονται επίσης με δημοκρατικό τρόπο.

3η Αρχή: Οικονομική συμμετοχή των μελών

Τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού. Ένα μέρος τουλάχιστον από το κεφάλαιο αυτό αποτελεί συνήθως την κοινή περιουσία του συνεταιρισμού. Τα μέλη συνήθως απολαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση ή καθόλου για το κεφάλαιο που καταθέτουν για να γίνουν μέλη. Τα μέλη διαθέτουν τα πλεονάσματα για οποιονδήποτε ή για όλους από τους ακόλουθους σκοπούς: α) Ανάπτυξη του συνεταιρισμού, ενδεχομένως με τη δημιουργία αποθεματικών, από τα οποία ένα μέρος τουλάχιστον θα είναι αδιανέμητα, β) Απόδοση στα μέλη ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον συνεταιρισμό και γ) Υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που εγκρίνονται από τα μέλη.

4η Αρχή: Αυτονομία και ανεξαρτησία

Οι συνεταιρισμοί είναι αυτόνομες οργανώσεις αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, ακολουθούν κανόνες που διασφαλίζουν τη δημοκρατική διοίκηση από τα μέλη και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία.

5η Αρχή: Άσκηση στην εφαρμογή και πληροφόρηση

Οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική άσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Παρέχουν πληροφόρηση στο κοινό –ιδιαίτερα στους νέους και στους διαμορφωτές της κοινής γνώμης– σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας.

6η Αρχή: Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών

Οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους διαμέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου.

7η Αρχή: Ενδιαφέρον για την κοινότητα

Οι συνεταιρισμοί εργάζονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.

Η ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ

του Ν. ΚΟΛΥΜΒΑ
Προέδρου του ΙΣΕΜ

Το ΙΣΕΜ έκρινε σκόπιμο να αφιερώσει την πρώτη αυτή εκδήλωση της περιόδου στο συνέδριο της εκατονταετίας της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ενώσεως, που έγινε το Σεπτέμβριο στο Μάντσεστερ της Αγγλίας, τη χώρα και την περιοχή όπου πριν από ενάμιση αιώνα ξεκίνησε ο θεσμός του σύγχρονου συνεταιρισμού στον κόσμο. Το συνέδριο αυτό έχει ιστορική και ουσιαστική σημασία για τους συνεταιριστές όλων των χωρών, που είναι μέλη, μέσω των κορυφαιών συνεταιριστικών οργανώσεων, στη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση.

Η σημασία του συνεδρίου είναι ειδικότερα μεγάλη για τους εξής λόγους:

— Πρώτον, γιατί, στον αιώνα που λήγει, το συνεταιριστικό κίνημα που επικράτησε και επεβλήθη από μια χούφτα Ευρωπαίων συνεταιριστών, που ξεκίνησαν το 1844 από το Ροτσντέιλ, έφθασε σήμερα να αποτελεί ένα κίνημα εξαπλωμένο στις πέντε ηπείρους, με 800 εκατομμύρια οργανωμένα μέλη στους κόλπους της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης. Μαζί με τους συναφείς αλληλασφαλιστικούς και αλληλοβοηθητικούς φορείς, ο αριθμός τους εγγίζει το 1 δισεκατομμύριο αρχηγούς οικογενειών, δηλαδή την πλειοψηφία του πληθυσμού της γης. Στο γεγονός αυτό πρέπει να αναζητήσουμε την αιτία για την οποία ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, με ψήφισμα της Γενικής του Συνέλευσης, ανακήρυξε τους συνεταιρισμούς ως το απαραίτητο όργανο για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του κόσμου. Τους θεώρησε φορείς που έχουν σκοπούς παρόμοιους με τους σκοπούς του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών, δηλαδή την ειρήνη και την ανάπτυξη στον κόσμο.

— Ένας δεύτερος λόγος είναι ότι, παρά την πάροδο ενάμιση αιώνα, η κίνηση αυτή είναι η μόνη κοινωνική κίνηση στον κόσμο που διατήρησε την ενότητά της. Στον αιώνα μας, μεγάλοι κοινωνικοί οργανισμοί διασπάσθηκαν, όπως η Διεθνής των Εργατικών Κομμάτων διασπάσθηκε σε Κομμουνιστικό, Σοσιαλιστικό, Σοσιαλδημοκρατικό κομμάτι. Η Παγκόσμια Συνδικαλιστική Κίνηση διασπάσθηκε σε περισσότερες συνδικαλιστικές οργανώσεις, ακολουθώντας τα διάφορα πολιτικά συστήματα. Το ίδιο συνέβη και με άλλα κινήματα. Το μόνο κίνημα που διατήρησε την ενότητά του επί έναν αιώνα, στον οποίο εναλλάχθηκαν τρεις γενεές ανθρώπων, είναι το συνεταιριστικό κίνημα. Αυτό τονίζει την αξία των αρχών και των κανόνων, που άντεξαν στις δυσκολίες των διαφόρων οικονομικών συστημάτων και των διαφόρων πολιτικών καθεστώτων, στα οποία

σταδιοδρόμησαν παγκοσμίως οι συνεταιρισμοί. Παρά τις οποιεσδήποτε αντιξοότητες, κατάφεραν οι συνεταιρισμοί να διατηρήσουν την ενότητά τους.

Ένα κίνημα, του οποίου η τελική εκδήλωση λαμβάνει μορφή οικονομικών δραστηριοτήτων, είναι υποχρεωμένο να προσαρμόζει τους κανόνες λειτουργίας του στην εξέλιξη των διεθνών συνθηκών, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την οικονομία, όπου σημειώνονται και οι πιο ραγδαίες εξελίξεις.

Ασφαλώς η αναθεώρηση των Αρχών, που έχει γίνει κατά καιρούς στη συνεταιριστική κίνηση (του 1937, στο συνέδριο του Παρισιού και του 1966, στο Συνέδριο της Βιέννης), έχει πάντοτε ως βάση τη φιλοσοφία που μας κληροδότησαν οι πρωτοπόροι του συνεργατισμού και η οποία παραμένει αναλλοίωτη. Οι αξίες της αλληλεγγύης και της συνεργασίας, της δημοκρατίας και της ισότητας δεν αλλάζουν. Αυτές άλλωστε είναι οι αρχές που μας διαφοροποιούν από τις άλλες μορφές οικονομικών επιχειρήσεων. Οι κανόνες όμως εφαρμογής αυτών των αξιών πρέπει να προσαρμόζονται εκάστοτε προς τις επικρατούσες συνθήκες, ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα των επιχειρήσεων, που είναι οικονομικοί και κοινωνικοί οργανισμοί. Αυτοί οι λόγοι θέτουν θέματα αναπροσαρμογής των λειτουργικών κανόνων των συνεταιρισμών.

Από το 1988 (29ο Συνέδριο της Στοκχόλμης) ετέθη θέμα μελέτης και αναπροσαρμογής των Βασικών Αξιών και των Συνεταιριστικών Κανόνων. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών, επιτροπές της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης από ειδικούς επιστήμονες από όλο τον κόσμο –και είμαστε ευτυχείς που σε αυτές μετείχε και ο τέως Πρύτανης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Καθηγητής κ. Διον. Μαυρόγιαννης– μελέτησαν και επεξεργάστηκαν προτάσεις, οι οποίες το 1992 στο 30ό Συνέδριο του Τόκιο κατέληξαν στον επαναπροσδιορισμό των Βασικών Αξιών, ενώ το Συνέδριο της Εκατονταετίας (Μάντσεστερ, 1995) υιοθέτησε νέους Συνεταιριστικούς Κανόνες.

Μια ομάδα από επιστήμονες συναδέλφους μας του Ινστιτούτου, συνεταιριστές και καθηγητές, παρακολούθησαν τις εργασίες του Συνεδρίου του Μάντσεστερ και τους παρακαλέσαμε να μας εκθέσουν σήμερα συνοπτικά τις θέσεις εκείνες στις οποίες κατέληξε το Συνέδριο, ώστε να ενημερωθούμε, αφού στους κανόνες αυτούς θα βασιστεί η πορεία του κινήματος για τον επόμενο αιώνα.

Πρώτον, θα παρακαλέσω τον κ. Π. Κολύρη, Γενικό Διευθυντή της ΠΑΣΕΓΕΣ, να χειρισθεί το θέμα της δημοκρατικής διοίκησης και του μανάτζμεντ των συνεταιρισμών, μέσα από το πρίσμα και τις προοπτικές των νέων Αρχών.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΚΑΙ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΑΡΧΩΝ

του Π. ΚΟΛΥΡΗ
Γεν. Διευθυντή της ΠΑΣΕΓΕΣ

Το να αναλύσει κανείς και να συζητήσει τις Αρχές του Συνεργατισμού, χρειάζεται, όπως είναι αντιληπτό, πολύς χρόνος. Δεν θα επιχειρήσουμε κάτι τέτοιο εδώ. Προσωπικά, όσο περισσότερο μελετώ τις Αρχές, τόσο πιο πολύ αντιλαμβάνομαι πόσο σοφοί ήταν εκείνοι που καθιέρωσαν αυτές τις απλές και στο πρώτο κοίταγμά τους απλοϊκές, θα μπορούσε να λεχθεί, Αρχές.

Είναι γνωστές οι Αρχές του Συνεταιρισμού του Ροτσνέιλ. Είναι επίσης γνωστό πώς αυτές εξελίχθηκαν τον τελευταίο αιώνα, μέσω των αναθεωρήσεων του 1937 και του 1966, στις οποίες αναφέρθηκε και ο κ. Κολύμβας. Τώρα έχουμε την τρίτη αναθεώρηση του 1995.

Το θέμα που θα αναπτύξω αναφέρεται στις επιπτώσεις που θα έχει η μεταβολή των Αρχών στη δημοκρατική λειτουργία και στη διοίκηση των συνεταιρισμών.

Επειδή ο σύγχρονος όρος που χρησιμοποιούμε, αφού δεν έχουμε κάποιον αντίστοιχο ελληνικό, είναι ο όρος μανάτζμεντ, που περιλαμβάνει τη διοίκηση, διαχείριση, διεύθυνση των επιχειρήσεων, θα αναφερθώ με τον όρο αυτόν και θα εξετάσω πώς η διοίκηση – διαχείριση – διεύθυνση των συνεταιρισμών επηρεάζεται ή όχι από τις αλλαγές των Αρχών και τι κενά θεωρώ, προσωπικά, ότι αφήνει η νέα αναθεώρηση των Αρχών του συνεργατισμού.

Κατά τη φετινή χρονιά η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση, μετά από την επεξεργασία που έγινε από τις επιστημονικές επιτροπές, στις οποίες αναφέρθηκε ο κ. Κολύμβας, έδωσε στο Μάντσεστερ μια Δήλωση (όπως την ονόμασε) για τη Συνεταιριστική Ταυτότητα. Με αυτή επιδιώκει να δώσει την ταυτότητα των συνεταιρισμών. Στη δήλωση αυτή περιλαμβάνονται ο ορισμός του συνεταιρισμού, πολύ γενικά, ώστε να καλύπτει όλες τις κατηγορίες των συνεταιρισμών που βρίσκονται σε όλο τον πλανήτη. Υπάρχει επίσης μια παράγραφος για τις Αξίες του Συνεργατισμού και ακολουθούν οι Αρχές.

Κατά την εκτίμησή μου οι Αρχές των Σκαπανέων της Ροτσντέιλ παραμένουν

ακέραιες, παρά την πάροδο 150 ετών, και συνεχίζουν να κρατούν ενωμένο το διεθνές συνεταιριστικό κίνημα.

Θα ήθελα εν συντομία να αναφέρω τι άλλαξε, ώστε να μπορώ στη συνέχεια να ασχοληθώ με τις επιπτώσεις στο μανάτζμεντ των συνεταιρισμών.

Η εκούσια και ελεύθερη συμμετοχή, η Αρχή της ανοιχτής πόρτας, παραμένει ως είχε. Οι συνεταιρισμοί είναι ελεύθερες οργανώσεις. Τα άτομα είναι ελεύθερα να γίνουν μέλη ή να αποχωρήσουν από το συνεταιρισμό. Δεν υπάρχει καταναγκασμός και βία, ούτε θα μπορούσε να υπάρχει, διότι διαφορετικά καταργείται η έννοια του συνεταιρισμού.

Η δεύτερη αρχή είναι η δημοκρατική διοίκηση, βασικό χαρακτηριστικό και ειδοποιός διαφορά από άλλα είδη επιχειρήσεων. Στο συνεταιρισμό καθένας έχει μία ψήφο και όχι ανάλογα με τις μετοχές, όπως στις άλλες επιχειρήσεις. Και αυτή η αρχή παραμένει ως είχε.

Η τρίτη Αρχή, η οποία τώρα υπάρχει, ενσωματώνει δύο προηγούμενες Αρχές: Την Αρχή της μη πληρωμής τόκου στο κεφάλαιο των μερίδων ή πληρωμή περιορισμένου τόκου και την Αρχή για τη διανομή του πλεονάσματος. Οι δύο αυτές Αρχές ενώνονται σε μία, με τον τίτλο οικονομική συμμετοχή των μελών. Η νέα Αρχή ουσιαστικά δεν αλλάζει τις δύο προηγούμενες Αρχές. Αναφέρει ότι τα μέλη συμβάλλουν δίκαια και ελέγχουν δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού τους, ότι τα μέλη απολαμβάνουν συνήθως περιορισμένη ή και καθόλου αποζημίωση στο κεφάλαιο που καταβάλλουν για να γίνουν μέλη –άρα συνεχίζει να ισχύει, λίγο ως πολύ, η παλαιά Αρχή– και τα μέλη κατανέμουν τα πλεονάσματα όπως και πριν, για ορισμένους ή και όλους από τους ακόλουθους σκοπούς: την ανάπτυξη του συνεταιρισμού προς όφελος των μελών ή για τη στήριξη του συνεταιρισμού προς όφελος των μελών ή για τη στήριξη άλλων δραστηριοτήτων ή για διανομή στα μέλη ανάλογα με τη συμμετοχή τους στον κύκλο εργασιών.

Καινούργια είναι η τέταρτη Αρχή, την οποία όλοι ήθελαν και επιζητούσαν. Είναι η Αρχή της αυτονομίας και ανεξαρτησίας των συνεταιρισμών. Γνωρίζουμε όλοι τι έχει κάνει η ανάμιξη τρίτων στις υποθέσεις των συνεταιρισμών. Η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση εφέτος υιοθέτησε την Αρχή αυτή, ορμώμενη κυρίως ραπτό τις παρεμβάσεις των κυβερνήσεων ή των κομμάτων.

Η πέμπτη Αρχή παραμένει όπως είχε. Είναι η Αρχή της εκπαίδευσης, κατάρτισης και πληροφόρησης των μελών, η οποία επεκτείνεται σε θέματα ενημέρωσης, κατάρτισης και επικοινωνίας.

Η έκτη Αρχή παραμένει ως είχε και αναφέρεται στη συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών και είχε περιληφθεί το 1966. Είναι δεδομένη η σημασία αυτής της Αρχής για να μπορέσει να υπάρξει ένα ισχυρό συνεταιριστικό κίνημα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Η έβδομη είναι καινούργια Αρχή και αναφέρεται στο ενδιαφέρον και τη φροντίδα των συνεταιρισμών για την κοινωνία, την κοινότητα, όπως αναφέρει, δηλαδή τη μικρή ή την ευρύτερη κοινωνία τους. Οι συνεταιρισμοί ενδιαφέρονται ευρύτερα, όχι μόνο για τα μέλη τους, που είναι ο πρωταρχικός στόχος τους, αλλά και για το κοινωνικό σύνολο, της μικρότερης ή μεγαλύτερης περιφέρειας στην οποία λειτουργούν.

Όσον αφορά το μανάτζμεντ των συνεταιρισμών, δεν θα ήθελα να ασχοληθώ με θεωρητικές αναλύσεις του μανάτζμεντ, αλλά, όπως έχουν καθορίσει οι ειδικοί, υπάρχουν ορισμένες λειτουργίες του μανάτζμεντ των συνεταιρισμών.

Τι είναι το μανάτζμεντ; Πολύ απλή απάντηση. Είναι αυτό που κάνουν οι μανάτζερς. Για να ορίσουμε τι κάνουν οι μανάτζερς, θα αναφερθούμε σε έξι βασικές λειτουργίες. Προγραμματίζουν, οργανώνουν την επιχείρηση, στελεχώνουν την επιχείρηση με κατάλληλα στελέχη, επικοινωνούν, δηλαδή δημιουργούν το κύκλωμα επικοινωνίας για να υλοποιηθούν τα σχεδιαζόμενα, ασκούν ηγεσία και ελέγχουν για τα αποτελέσματα. Αυτές είναι οι έξι λειτουργίες του μανάτζμεντ. Εάν ένας μανάτζερ δεν ασκεί αυτές τις λειτουργίες, τότε δεν ασκεί μανάτζμεντ, δεν ασκεί σύγχρονη επιστημονική διοίκηση στους συνεταιρισμούς.

Ας δούμε κατά πόσον στην ελληνική, και όχι μόνο, πραγματικότητα υπάρχουν δυσχέρειες στην άσκηση σωστού μανάτζμεντ και κατά πόσον, στη συνέχεια, οι Αρχές, όπως ισχύουν τώρα, διευκολύνουν ή δυσχεραίνουν το έργο του μανάτζμεντ.

Ποιά είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα το συνεταιριστικό μανάτζμεντ; Είναι οι γνωστές μας από το παρελθόν παρεμβάσεις, κρατικές ή κομματικές. Αυτές επηρεάζουν το μανάτζμεντ. Εάν την ίδια μεταχείριση είχαν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, είναι βέβαιο ότι θα είχαν μεγαλύτερες επιχειρηματικές αποτυχίες από ότι πολλές φορές οι συνεταιρισμοί. Εάν το κράτος και τα κόμματα παρενέβαιναν, π.χ., στην εταιρεία Ελαίς, θα ήταν σε χειρότερη κατάσταση από ό,τι είναι σήμερα η Ελαιουργική, μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται στον ίδιο χώρο.

Δεύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το μανάτζμεντ στους συνεταιρισμούς και το οποίο στη χώρα μας δεν το έχουμε ακόμη επιλύσει είναι η σχέση των αιρετών και των υπαλληλικών στελεχών, δηλαδή ποιός είναι ο ρόλος των αιρετών και ποιός των επαγγελματιών μανάτζερς. Σε άλλες χώρες αυτό το θέμα δεν αποτελεί πρόβλημα διότι έχουν αποσαφηνισθεί οι ρόλοι. Στη χώρα μας αυτό αποτελεί ένα τεράστιο πρόβλημα.

Ας φαντασθούμε, π.χ., πάλι την εταιρεία Ελαίς, όπου κάποιος στέλεχος μανάτζμεντ δεν αφήνεται να εργασθεί σωστά διότι κάποιος παρεμβαίνουν στο έργο του.

Τρίτο πρόβλημα, που αντιμετωπίζει το μανάτζμεντ στη χώρα μας είναι η χρηματοδότηση των συνεταιρισμών και ο κεφαλαιακός σχηματισμός, που αποκαλείται και κεφαλαιακή διάρθρωση των συνεταιρισμών.

Τα τελευταία χρόνια έχει επίσης εμφανισθεί το πρόβλημα της συνεργασίας μεταξύ των συνεταιρισμών στον αγροτικό χώρο. Παρατηρείται μια τάση αποδυνάμωσης της συνεργασίας στον αγροτικό χώρο. Ο καθένας κοιτάζει το δικό του το μαγαζί. Χωρίς να βλέπει το δάσος παρατηρεί το δένδρο του. Τέλος, ένας λόγος στον οποίο οφείλεται και η αποδυνάμωση της συνεργασίας σε επιχειρηματικό επίπεδο, είναι η καθυστέρηση στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Παρατηρείται οργασμός συγχωνεύσεων, εξαγορών, συνεργασιών και στρατηγικών συμμαχιών στην αγορά μας από τις άλλες επιχειρήσεις, ενώ στους αγροτικούς συνεταιρισμούς κοιτάζουν καθένας το μαγαζάκι του, χωρίς να ασχολείται πώς θα γίνει η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος συνολικά,

αφού ένας και μοναδικός είναι ο σκοπός μας, η εξυπηρέτηση των συμφερόντων του Έλληνα αγρότη, τουλάχιστον στον αγροτικό χώρο.

Αυτά τα μεγάλα προβλήματα εμποδίζουν τη σωστή και αποτελεσματική λειτουργία του συνεταιριστικού μανάτζμεντ στη χώρα μας. Είναι χρήσιμο, στη συνέχεια, να δούμε πώς επηρεάζονται τα μεγάλα προβλήματα από τις Αρχές του συνεργατισμού και πώς αυτά τα προβλήματα επηρεάζουν τις λειτουργίες του μανάτζμεντ.

Στην περίπτωση του προγραμματισμού: Ποιός μπορεί να προγραμματίσει σε ένα τέτοιο κλίμα αβεβαιότητας, όταν υπάρχουν παρεμβάσεις καθημερινές στο έργο του; Ποιός μπορεί να προσδοκά από τον μανάτζερ μιας επιχείρησης, οποιασδήποτε μορφής, μικρής ή μεγάλης, να προγραμματίζει, αφού προγραμματισμός σημαίνει μακροπρόθεσμος προγραμματισμός, στρατηγικός προγραμματισμός, όπως τον ονομάζουν οι μανάτζερς, τουλάχιστον μιας πενταετίας, όταν δεν ξέρεις τί θα σου συμβεί σε ένα μήνα ή σε ένα χρόνο; Εάν δε δεν κάνεις προγραμματισμό, κατά τους ειδικούς του μανάτζμεντ, δεν μπορείς να κάνεις σωστή οργάνωση. Οποιαδήποτε οργάνωση τότε είναι ουτοπία, είναι άσκηση επί χάρτου. Ο Κολοκοτρώνης, που ήταν μεγάλος στρατηγός, είχε πρώτα σκεφθεί πως θα πολεμήσει τους Τούρκους και μετά ταμπούρωνε και οργάνωνε τα παλικάρια του. Έκανε πρώτα τη στρατηγική του και μετά οργάνωνε τις δυνάμεις του.

Στη συνέχεια πώς να γίνει στελέχωση; Είναι δε γνωστό ότι στους συνεταιρισμούς υπάρχουν ποικίλες παρεμβάσεις, τις οποίες κανένας μανάτζερ ή επιχειρηματίας δεν θα δεχόταν στη δική του επιχείρηση.

Το ίδιο με την ηγεσία. Έχουμε διπλή ηγεσία στους συνεταιρισμούς. Την ηγεσία των αιρετών και την ηγεσία των υπαλληλικών στελεχών, η οποία πρέπει να υπάρχει και μπορεί να δρουλέψει αρμονικά.

Ας δούμε στη συνέχεια, πως οι νέες Αρχές του συνεργατισμού μπορούν να επηρεάσουν, δυνητικά πάντα, εάν συμφωνήσουμε ότι θα τις εφαρμόσουμε, εάν και οι νομοθέτες και η εκτελεστική εξουσία δεχθούν να τις εφαρμόσουν, να επηρεάσουν τη λειτουργία του μανάτζμεντ.

Είναι πολύ θετική, όπως είναι προφανές, η αρχή της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των συνεταιρισμών. Αρκεί να την τηρήσουμε. Θα βγάλει από τη μέση ένα μεγάλο εμπόδιο στην άσκηση σωστής διοίκησης, σωστού μανάτζμεντ, στους συνεταιρισμούς.

Η χρηματοδότηση και ο κεφαλαιακός σχηματισμός στους συνεταιρισμούς ήταν ένα μεγάλο πρόβλημα στο μανάτζμεντ των συνεταιρισμών. Εδώ δυστυχώς υπάρχει μια σημαντική διαφορά σχετικά με την ποιότητα του συνεταιριστικού κεφαλαίου. Η γενική αντίληψη είναι ότι τα καλύτερα κεφάλαια για το συνεταιρισμό είναι τα κεφάλαια που δίνει το κράτος. Είναι δωρεάν κεφάλαια ή είναι επιδοτήσεις. Σύμφωνα όμως με τις Αρχές και το χαρακτήρα των συνεταιρισμών, εάν προσπαθήσουμε να κατατάξουμε ποιοτικά τα κεφάλαια των συνεταιρισμών, τα καλύτερα ποιοτικώς κεφάλαια είναι αυτά που προέρχονται από τα μέλη. Κεφάλαια από άλλες πηγές χρηματοδότησης, είτε οδηγούν τα μέλη σε αδιαφορία και σε έλλειψη πίστης συνεταιριστικής, ή οδηγούν σε αναποτελεσματικό μανάτζμεντ.

Αυτή λοιπόν η Αρχή του συνεργατισμού, όπως έχει διατυπωθεί τώρα, ότι τα μέλη συμβάλλουν δίκαια και ελέγχουν δημοκρατικά τα κεφάλαια του συνεταιρισμού τους, νομίζω ότι βελτιώνει σημαντικά την κατάσταση. Θα πρέπει στο ελληνικό αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα να σκεφθούμε πολύ και να βρούμε λύσεις στο πώς θα προχωρήσουμε στον κεφαλαιακό σχηματισμό των αγροτικών συνεταιρισμών.

Η συνεργασία μεταξύ των συνεταιρισμών είναι μια Αρχή που χρονολογείται από το 1966. Όπως προείπα, δυστυχώς, παρά την ύπαρξη της Αρχής, τα τελευταία χρόνια, για διάφορους λόγους που δεν θα αναλυθούν τώρα, παρατηρούμε μια τάση απομόνωσης, αντίθετη από το «ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα», τουλάχιστον στο επίπεδο των οργανώσεων, όχι των ατόμων.

Απόρροια αυτής της κατάστασης είναι το παράδοξο ότι οι συνεταιρισμοί που θα έπρεπε να συγχωνεύονται, να συνεργάζονται πιο πολύ από οποιοσδήποτε άλλες επιχειρήσεις, ακολουθούν τον ακριβώς αντίθετο δρόμο. Διασπώνται περισσότερο οι οργανώσεις αντί να γίνονται συγχωνεύσεις. Κατατεμαχίζουμε τις συνεταιριστικές δυνάμεις αντί, όπως κάνουν οι ιδιώτες, να τις ενώνουμε για να τις κάνουμε μεγαλύτερες, ώστε να είναι περισσότερο ανταγωνιστικές στη νέα διευρυμένη αγορά.

Τέλος, προσωπικά θεωρώ ότι οι αναθεωρημένες Αρχές μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στο ξεπέρασμα των προβλημάτων που ανέφερα, αρκεί να πεισθούμε –και εδώ είναι ο ρόλος της συνεταιριστικής εκπαίδευσης– πόσο σημαντικές είναι αυτές οι Αρχές για την επιτυχία των συνεταιρισμών. Είναι αναγκαίος όρος για την επιτυχία των συνεταιρισμών η εφαρμογή των Αρχών. Ένα μόνο σημείο θεωρώ ότι οι Αρχές έπρεπε να καλύψουν και δεν κάλυψαν. Φρονώ ότι θα έπρεπε να είναι Αρχή του συνεργατισμού η εφαρμογή αποτελεσματικού μανάτζμεντ. Παρότι προτάθηκε σε διάφορες συναντήσεις, επιστημονικές ή άλλες, δεν φαίνεται να υιοθετήθηκε σε αυτή τουλάχιστον την αναθεώρηση των Αρχών. Αυτό βέβαια δεν μας εμποδίζει να έχουμε αποτελεσματικό μανάτζμεντ στους συνεταιρισμούς, αφού χωρίς αποτελεσματικό μανάτζμεντ στις υφιστάμενες σύγχρονες συνθήκες του ανταγωνισμού, δεν θα μπορούσαν οι συνεταιρισμοί να επιβιώσουν επί μακρόν.

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: Ευχαριστώ, κ. Κολύρη. Βεβαίως το θέμα είναι ευρύτατο. Δώσατε τον πυρήνα του προβληματισμού. Πολλές χώρες προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που αναφέρατε και υπάρχει σημαντικός πειραματισμός. Π.χ., στη Γερμανία ο νόμος προβλέπει ότι μπορούν οι συνεταιρισμοί να διοικούνται από ένα συμβούλιο εποπτείας και να διευθύνονται από ένα συμβούλιο διευθυντών. Το συμβούλιο εποπτείας εκλέγεται από τη Γενική Συνέλευση και αυτό επιλέγει το συμβούλιο των διευθυντών, στο οποίο δίδεται πλήρης ευχέρεια να διευθύνουν τις σύγχρονες και περίπλοκες επιχειρήσεις σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνιστικής αγοράς. Προσπαθούν να βρουν μεθόδους που ξεφεύγουν από τα παλιά όρια που γνωρίζαμε, αλλά που ανταποκρίνονται στις σημερινές συνθήκες. Το Ινστιτούτο θα έχει μελλοντικώς την ευκαιρία να διερευνήσει αυτά τα θέματα με λεπτομέρεια, για να διαφανεί ποιές από τις λύσεις αυτές μπορούν να προσαρμοσθούν στις δικές μας συνθήκες.

Παρακαλώ στη συνέχεια -τον καθηγητή κ. Κ. Παπαγεωργίου να χειρισθεί το θέμα των οικονομικών πτυχών που επηρεάζονται από την αναθεώρηση των Αρχών.

Ο ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΤΥΧΩΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

του Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
Καθηγητή του Γεωπονικού
Πανεπιστημίου Αθηνών

Ευχαριστώ, κ. Πρόεδρε. Θα μοιραστούμε με τον κ. Κ. Σιφνιώτη το θέμα των οικονομικών πτυχών και θα το χειριστούμε με όση συντομία είναι δυνατό.

Το θέμα με το οποίο θα ασχοληθώ αφορά τον τόκο του κεφαλαίου των μερίδων και της συγκέντρωσης κεφαλαίου από τους συνεταιρισμούς. Το θέμα του τόκου του κεφαλαίου το ανέφερε ήδη στη συνόψισή του ο κ. Κολύρης. Μαζί με ορισμένα ακόμη θέματα ήταν από τα βασικά στοιχεία το οποίο θεωρήθηκε, όταν ξεκίνησε η διαδικασία αναθεώρησης των συνεταιριστικών Αρχών, το 1990, ότι αποτελούσε στοιχείο προς αναθεώρηση. Τότε τα θέματα τα οποία ανέφεραν, όσοι ασχολούνται με τα συνεταιριστικά πράγματα, ότι είναι προς αναθεώρηση κατά κύριο λόγο ήταν το θέμα της τρίτης Αρχής, δηλαδή ο τόκος του κεφαλαίου –θα θυμίσω ότι η Αρχή έλεγε ότι ο τόκος πρέπει να είναι περιορισμένος ή και μηδενικός στο κεφάλαιο των μερίδων– και επίσης τα θέματα σχέσεων με το κράτος και τα θέματα του περιβάλλοντος.

Όταν το 1991 το Ινστιτούτο είχε οργανώσει το συνέδριο στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, ένας από τους ομιλητές ήταν ο Γενικός Διευθυντής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης κ. Bruce Thordarson. Ο κ. Thordarson από τότε θεώρησε σκόπιμο να προκρίνει ως βασικό θέμα εισήγησής του το θέμα του σχηματισμού κεφαλαίου από τους συνεταιρισμούς. Τότε, να υπενθυμίσω, αναφέρθηκε στις προαιρετικές μερίδες των μελών, ως τρόπο συγκέντρωσης κεφαλαίου από τους συνεταιρισμούς, στις ειδικές μερίδες μη μελών, στα υψηλότερα επιτόκια στις μερίδες, στην αναπροσαρμογή της αξίας των μερίδων και στο εξατομικευμένο κεφάλαιο, δηλαδή στην εξατομίκευση των επιστροφών των συνεταιρισμών προς τα μέλη και στη διατήρηση αυτών των ποσών σε εξατομικευμένη βάση από τους συνεταιρισμούς, ώστε να έχουν διαθέσιμο λειτουργικό κεφάλαιο.

Αυτά, πράγματι, ήταν τα αντικείμενα που απασχολούσαν τους συνεταιρισμούς, γιατί οι συνεταιρισμοί διαπίστωναν ότι θα έπρεπε να αποδώσουν σε ένα

πλαίσιο που θα ήταν έντονα ανταγωνιστικό στο μέλλον. Το θέμα της συγκεντρωσης κεφαλαίων ήταν ουσιαστικής σημασίας για να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί να έχουν ανταγωνιστικότητα. Ο προβληματισμός του κ. Thorardson από τότε ήταν πώς θα καταφέρουν οι συνεταιρισμοί να συγκεντρώσουν κεφάλαια.

Το 1992 έγινε το συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης στο Τόκυο, με βασικό εισηγητή τον Sven Ake Book, Σουηδό και πολύ σημαντικό μελετητή, ο οποίος μεταξύ των άλλων τόνισε την ανάγκη, ειδικά για την Αρχή του επιτοκίου, να γίνει ελαστική εφαρμογή της, να ξεφύγουμε δηλαδή από τον περιορισμένο ή μηδενικό τόκο στο κεφάλαιο των μερίδων, ώστε να καταφέρουμε τα μέλη να χρηματοδοτούν τους συνεταιρισμούς, επειδή, τουλάχιστον, τα κεφάλαια που θα διαθέτουν στους συνεταιρισμούς δεν θα χάνουν την αξία τους με το χρόνο. Πολύ περισσότερο θα παρακινηθούν τα μέλη να καταθέτουν σημαντικά ποσά για τις μερίδες, αν το επιτόκιο είναι υψηλότερο, οπότε, κατά κάποιο τρόπο, η καταβολή μερίδων θα ήταν και μια τοποθέτηση χρημάτων των μελών στους συνεταιρισμούς.

Επικαλέσθηκε τότε ο Sven Ake Book ακόμη και τον Holyoake, τον μεγάλο ιστορικό του συνεταιρισμού του Ροτσντέιλ, ο οποίος συνέγραψε δύο μεγάλα έργα για το Συνεταιρισμό του Ροτσντέιλ και για τους συνεταιρισμούς γενικά. Ο Holyoake το 1874 έλεγε ότι «χωρίς λογικό τόκο στο κεφάλαιο που καταθέτουν τα μέλη, εξανεμίζεται η διάθεση των μελών να διαθέσουν κεφάλαιο στο συνεταιρισμό». Και αυτό είναι επόμενο. Θα διαθέσει κανείς κάποιο μικρό κεφάλαιο, αν δεν πρόκειται να πάρει τόκο, αλλά δεν πρόκειται να διαθέσει σημαντικό κεφάλαιο, για να μπορέσει να βοηθήσει το συνεταιρισμό του να αυτοχρηματοδοτηθεί. Τότε ο Sven Ake Book έλεγε ακόμη ότι αμφισβητείται έντονα η Αρχή αυτή, κατά πόσο λειτουργικά εξυπηρετεί τους συνεταιρισμούς.

Διερωτάτο ακόμη γιατί ο συνεταιρισμός δέχεται να καταβάλλει το τραπεζικό επιτόκιο όταν δανείζεται από τράπεζες και δεν δέχεται να καταβάλλει το ίδιο επιτόκιο στα μέλη του όταν καταθέτουν τις οικονομίες τους στο συνεταιρισμό, ή όσο κεφάλαιο διαθέτουν στο συνεταιρισμό.

Αναφερόταν, ο Sven Ake Book, στην πρόταση της Επιτροπής Τραπεζών της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης, η οποία πρότεινε να εγκαταλειφθεί εντελώς αυτή η Αρχή, και πρότεινε, τέλος, τη διατήρηση της Αρχής αυτής αλλά με μια διαμόρφωση τέτοια, ώστε το επιτόκιο να ορίζεται σε επίπεδο κάπως υψηλότερο από τον πληθωρισμό, γιατί διαφορετικά δεν θα υπάρχει κίνητρο στα μέλη να καταθέτουν σημαντικού ύψους μερίδες. Προφανώς ο βασικός εισηγητής του 1992 ήταν θερμός συνήγορος της αναθεώρησης αυτής της Αρχής.

Ο Ian MacPherson, καθηγητής από τον Καναδά και βασικός εισηγητής της αναθεώρησης των Αρχών, αυτός ο οποίος συντόνισε την ομάδα των εμπειρογνομώνων για τη διατύπωση των Αρχών στο Μάντσεστερ, στα κείμενα που έγραψε από το 1993 αναφερόταν στην πρόταση που γινόταν από διάφορες πλευρές να αναθεωρηθεί η Αρχή του περιορισμένου ή μηδενικού τόκου. Μεταξύ των θεμάτων που πρόβαλλε πάντοτε προς αναθεώρηση ήταν και η αλλαγή αυτής της Αρχής.

Εκείνη την περίοδο στη διεθνή βιβλιογραφία αναπτύχθηκαν απόψεις από διάφορες χώρες, που υποστήριζαν επίσης ότι θα πρέπει η Αρχή αυτή να διαφοροποιηθεί. Συγκεκριμένα για τη Γαλλία, οι συγγραφείς ανέφεραν ότι από το 1992

και μετά διαφοροποιήθηκε η Γαλλική νομοθεσία, με τρόπο ώστε να μπορούν οι συνεταιρισμοί να καταβάλλουν στα μέλη τους επιτόκιο ανάλογο με αυτό που καταβάλλουν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις για τις υποχρεώσεις τους.

Στην προσπάθεια συγκέντρωσης πληροφοριών και απόψεων του Ian MacPherson, ανταποκρίθηκαν πολλές οργανώσεις ανά τον κόσμο, από τα μέλη κυρίως της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης, μεταξύ των οποίων και το Ινστιτούτο, το ΙΣΕΜ, το οποίο με τις απόψεις του συνηγορούσε για την τροποποίηση αυτής της Αρχής, ώστε να γίνει ελαστικότερη, για να μπορούν οι συνεταιρισμοί να πληρώνουν επιτόκιο στο κεφάλαιο των μελών τέτοιο, που να μην τα αποθαρρύνει να καταθέτουν στο συνεταιρισμό πρόθυμα κεφάλαια για την αυτοχρηματοδότησή του.

Το 1994, επανερχόμενος ο Ian MacPherson στη συζήτηση με τα κείμενα που διοχέτευε προς καλλιέργεια αυτής της συζήτησης, επανέρχεται στο θέμα της ανάγκης αναθεώρησης αυτής της Αρχής. Θεώρησε, στα κείμενα αυτά, πολύ περιοριστική την Αρχή του περιορισμένου ή μηδενικού τόκου στο κεφάλαιο των μερίδων και ανέφερε ότι όσοι επενδύουν στους συνεταιρισμούς θα πρέπει να έχουν δίκαιη αποζημίωση. Αυτή την αποζημίωση την κρίνει ως αποτελεσματικό μέσο για την κινητοποίηση πόρων.

Στη διατύπωση του σχεδίου για την αναδιατύπωση των Αρχών που παρουσίασε ο Ian MacPherson, πριν από το τελικό κείμενο του συνεδρίου, ανέφερε το εξής ως πρόταση διατύπωσης: «Οι συνεταιρισμοί μπορούν να καταβάλλουν τόκο στο κεφάλαιο». Με αυτόν τον τρόπο θεωρούμε ότι αφήνει το περιθώριο στους συνεταιρισμούς να καταβάλουν έναν εύλογο τόκο στο κεφάλαιο που καταθέτουν τα μέλη.

Στο επίσημο όμως κείμενο, που διανεμήθηκε πριν από το συνέδριο και για το συνέδριο, η σχετική διατύπωση έλεγε τα εξής: «(τα μέλη) λαμβάνουν περιορισμένη αμοιβή ή και καθόλου στο κεφάλαιο που καταβάλουν για να γίνουν μέλη». Ουσιαστικά επανέφερε σχεδόν αυτολεξεί την Αρχή η οποία υπήρχε το 1966 και για την οποία έγινε τόσος θόρυβος και τόση συζήτηση ότι πρέπει να αναθεωρηθεί.

Διαβάζοντας κανείς το κείμενο που στηρίζει επεξηγηματικά τις Αρχές, δηλαδή το κείμενο του Ian Macpherson, πράγματι αναφέρει ότι αυτή η Αρχή, όπως ήταν διατυπωμένη, δεν εξυπηρετεί τους συνεταιρισμούς, πράγματι λέγει ότι αυτή η Αρχή πρέπει να εφαρμόζεται ελαστικά, πράγματι αναφέρει ότι αυτή η Αρχή, όπως είναι, δυσκολεύει τους συνεταιρισμούς.

Παρ' όλα αυτά, το συμπέρασμα είναι ότι το τελικό κείμενο το οποίο υιοθετήθηκε και από το συνέδριο –και είναι αντιληπτό ότι στο συνέδριο των 1.000–1.500 ατόμων δεν συζητείται η λεπτομερειακή διατύπωση, αλλά γίνονται προτάσεις από την Κεντρική Επιτροπή και προηγείται η προεργασία για να παρουσιασθεί η τελική διατύπωση προς έγκριση– είναι ουσιαστικά αυτούσιο με την προηγούμενη διατύπωση της Αρχής.

Αυτό θυμίζει κάτι ανάλογο με εκείνο που παρατηρείται στις Αρχές κατά τη διατύπωση του 1966. Αν διαβάσει κανείς την αιτιολογική έκθεση για τις Αρχές του 1966, διαπιστώνει ότι η αρμόδια επιτροπή υποστήριζε και τότε ότι θα πρέπει οι συνεταιρισμοί να καταβάλλουν εύλογο τόκο για να μπορούν να συγκεντρώνουν κεφάλαια, εφόσον διαφορετικά δεν μπορούν να ελπίζουν σε αυτο-

χρηματοδότηση. Περιέργως όμως κατέληγε και το κείμενο των Αρχών του 1966 με τη διατύπωση ότι «οι συνεταιρισμοί καταβάλλουν περιορισμένο τόκο ή καθόλου στο κεφάλαιο των μερίδων».

Παραμένει κανείς με μια μεγάλη και εύλογη απορία: Γιατί και ποιές δυνάμεις επενεργούν, ώστε, ενώ αναγνωρίζεται από όλες τις πλευρές ότι θα πρέπει αυτή η Αρχή να χρησιμοποιείται διαφορετικά, παραμένουμε μόνο στη συμβουλή προς τους συνεταιρισμούς να χρησιμοποιούν ελαστικά την Αρχή –και αυτή η συμβουλή εξακολουθεί να παραμένει στα εισηγητικά κείμενα– αλλά η τελική διατύπωση, που περιέχει μόνο τα κείμενα των Αρχών, είναι σκληρή και αυστηρή και όχι εξυπηρετική, κατά την προσωπική μου άποψη, για τους συνεταιρισμούς.

Σε μια πρόσφατη ημερίδα, που οργανώθηκε από το ΓΕΩΤ.Ε.Ε., και το Σύλλογο του προσωπικού της Αγροτικής Τράπεζας, είχα ασχοληθεί και τότε με το θέμα της χρηματοδότησης των συνεταιρισμών και είχα την πεποίθηση ότι θα αναθεωρηθεί η τρίτη συνεταιριστική Αρχή στο Συνέδριο του Μάντσεστερ, στηριζόμενος στη γενικά υποστηριζόμενη άποψη για αναθεώρηση. Υποστήριξα τότε ότι για να ενθαρρυνθούν τα μέλη να καταθέτουν αυξημένες μερίδες, θα πρέπει το επιτόκιο να καθορίζεται σε επίπεδο μεταξύ του επιτοκίου καταθέσεων και του επιτοκίου χορηγήσεων των τραπεζών. Αυτό συμφέρει και το μέλος για να καταθέτει τις οικονομίες του στο συνεταιρισμό αλλά και το συνεταιρισμό, γιατί θα έχει στη διάθεσή του φθηνότερο κεφάλαιο. Επίσης, ότι θα μπορούσε ο συνεταιρισμός, χρησιμοποιώντας τα επιστρεφόμενα πλεονάσματα σαν εξατομικευμένες καταθέσεις, να έχει στη διάθεσή του ένα λειτουργικό κεφάλαιο εξασφαλίζοντας την αυτοχρηματοδότησή του. Θα μπορούσε επίσης να δέχεται καταθέσεις με ικανοποιητικό τόκο, με την προϋπόθεση, προφανώς, της εμπιστοσύνης των μελών του.

Χαρακτηριστικό είναι ότι, αν ανατρέξει κανείς στο 1845, στους κανόνες του συνεταιρισμού του Ροτοντέιλ, θα δει ότι οι πρώτοι εκείνοι Σκαπανείς, με τις απλοϊκές αλλά σοφές, όπως είπε ο κ. Κολύρης, Αρχές τους, όριζαν ότι το επιτόκιο που πληρωνόταν στις μερίδες ήταν 5%, όταν το επιτόκιο δανεισμού από την τράπεζα ήταν 6%, δηλαδή το επιτόκιο για τις μερίδες ήταν πολύ κοντά στο επιτόκιο δανεισμού. Άρα δεν υπήρξε ποτέ στο συνεταιρισμό, από όσο τουλάχιστον έχω ερευνήσει το θέμα, λογική άρνησης μιας απλής αλήθειας, ότι το μέλος δεν θα έχει την πρόθεση να καταθέσει κεφάλαια για μια δική του επιχείρηση, αν δεν απολαμβάνει έναν τόκο που τουλάχιστον να συντηρεί την αξία του κεφαλαίου του στο ίδιο επίπεδο.

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: Ευχαριστούμε τον καθηγητή κ. Παπαγεωργίου και παρακαλώ τον καθηγητή κ. Κ. Σιφνιώτη να πάρει το λόγο για τη συνέχιση της διερεύνησης των οικονομικών πτυχών της αναθεώρησης των Αρχών.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ 21ο ΑΙΩΝΑ

του Κ. ΣΙΦΝΙΩΤΗ

Αν. Καθηγήτῆ Παντείου Παν/μίου

Είχα την τύχη να παρακολουθήσω τόσο το συνέδριο του Τόκυο, όσο και το συνέδριο του Μάντσεστερ, και το θέμα της αναθεώρησης των Αρχών άρχισε να συζητείται, όπως ανέφερε ο κ. Παπαγεωργίου στο συνέδριο του Τόκυο, με εισηγητή τον κ. Book.

Όταν βρίσκεσαι σε ένα συνέδριο στο οποίο μετέχουν εκλεκτοί καθηγητές, η πρώτη και εύλογη ερώτηση που συζητείται είναι γιατί έπρεπε να αναθεωρηθούν οι συνεταιριστικές Αρχές. Ποιά δηλαδή αιτία οδήγησε στη βούληση για την αναθεώρηση και τί επιδιώκουμε να πετύχουμε. Μπορούμε να εξετάσουμε όλες τις Αρχές, μία προς μία, και να εκφράσουμε τις απόψεις μας αν είναι λειτουργικές ή όχι και αν χρειάζεται μια διαφορετική διατύπωση.

Οι συνεταιριστές είχαμε χρησιμοποιήσει τις Αρχές και τις είχαμε υποστηρίξει, με φανατισμό πολλές φορές. Δεν είχαμε κανένα πρόβλημα να τις υιοθετήσουμε και να τις προβάλλουμε. Ποιοί λοιπόν λόγοι ώθησαν τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση και τους επιστήμονες να αναθεωρήσουν τις Αρχές.

Όλη η προσπάθεια έγινε στο πλαίσιο να μεν της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης στο Λονδίνο το 1895, αλλά ο σκοπός είναι να συμπληρώνουμε άλλα 100 χρόνια συνεταιριστικής δράσης. Το ερώτημα συνεπώς ήταν αν οι υφιστάμενες Αρχές μπορούν να εξυπηρετήσουν τους συνεταιρισμούς στα επόμενα 100 χρόνια. Ειδικότερα, σκοπός ήταν να διερευνηθεί πού υπάρχουν προβλήματα λειτουργικότητας και πού πρέπει να δοθεί έμφαση.

Το 1992 βρισκόμασταν σε μια περίοδο που είχε συντελεστεί η κατάρρευση των συγκεντρωτικών ανατολικών συστημάτων και των συνεταιρισμών τους, οι οποίοι είχαν κακή εικόνα, αλλά και οι συνεταιρισμοί στις δυτικές χώρες παρουσίαζαν κρίση. Τα συνεταιριστικά κινήματα στη Γερμανία, στην Ολλανδία, στη Γαλλία είχαν δει μεγάλες οργανώσεις με ιστορία πολλών δεκαετιών να καταρρέουν. Είχαμε και στην Ελλάδα παρόμοια κρούσματα συνεταιριστικών οργανώσεων που διαδραμάτιζαν μεγάλο ρόλο να μην μπορούν να επιβιώσουν.

Ο προβληματισμός, λοιπόν, που οδήγησε στην επιδίωξη αναδιατύπωσης των Αρχών ήταν η αναζήτηση των σύγχρονων κανόνων που θα βοηθήσουν στην επιβίωση και ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Αναζητούνται λοιπόν οι κανόνες που εμποδίζουν την ανάπτυξη, δεν ταιριάζουν δηλαδή στις σημερινές συνθή-

κες, και ποιά διατύπωση θα ήταν πρόσφορη για τις σημερινές συνθήκες.

Το πρώτο συνεπώς ερώτημα ήταν από πού προέρχονται τα προβλήματα και από πού κινδυνεύουν οι συνεταιριστικές οργανώσεις. Μήπως είναι ο ανταγωνισμός με τις ιδιωτικές επιχειρήσεις; Μήπως δηλαδή πρέπει να βοηθηθούν οι συνεταιριστικές οργανώσεις να σταθούν ως ίσες έναντι των ιδιωτικών επιχειρήσεων; Μήπως είναι το κράτος;

Το περίεργο είναι, και τονίζεται στην έκθεση του Ian MacPherson, ότι ο κίνδυνος δεν είναι ούτε ο ένας ούτε ο άλλος. Ο κίνδυνος προέρχεται μέσα από το συνεταιριστικό κίνημα και από τον τρόπο με τον οποίο οι συνεταιρισμοί εφαρμόζουν τις Αρχές και χειρίζονται τα θέματα διοίκησης. Πολλές φορές οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί προσκαλούν και προκαλούν τις παρεμβάσεις, δηλαδή τα ίδια τα μέλη επιδιώκουν την κρατική παρέμβαση.

Υπήρξε ένας έντονος προβληματισμός για το πώς θα μπορούσαν αυτά τα προβλήματα να αντιμετωπιστούν μέσω των Αρχών. Μόνο έμμεσα αυτά τα θέματα βρήκαν θέση στη διατύπωση των Αρχών. Π.χ., η υποχρέωση των συνεταιριστών να φροντίζουν για την επιβίωση του συνεταιρισμού τους αποτελεί την πρώτη και κυριότερη υποχρέωση. Η τήρηση, π.χ., της δημοκρατικής Αρχής, αν αυτή οδηγεί στο κλείσιμο του συνεταιρισμού, θα σήμαινε ότι εκεί υπάρχει και εντοπίζεται το πρόβλημα. Αυτό δεν πρέπει να εκληφθεί ως ανατροπή των κανόνων που εφαρμόζουν οι συνεταιρισμοί αλλά ως προσπάθεια εναρμόνισης του χαρακτηριστικού περιεχομένου του συνεταιριστικού θεσμού με την αδήριτη ανάγκη επιβίωσης και ανάπτυξης των συνεταιριστικών μονάδων στις σύγχρονες συνθήκες.

Όλες λοιπόν οι Αρχές στη νέα τους διατύπωση στοχεύουν στην εξασφάλιση της επιβίωσης των συνεταιρισμών.

Ας προχωρήσουμε στη διανομή του πλεονάσματος. Πώς χρησιμοποιούνται τα πλεονάσματα. Πρώτος προορισμός των πλεονασμάτων είναι η ανάπτυξη του συνεταιρισμού και κατά δεύτερο λόγο η επιστροφή στα μέλη. Είναι έμμεσος μεν ο τρόπος διατύπωσης, αλλά είναι προφανές ότι η ανάπτυξη του συνεταιρισμού προηγείται της διανομής. Αυτός ο στόχος είναι βασικός και παρότι δεν διατυπώνεται καθαρά, αντανακλά τις προθέσεις αυτών που έκαναν την καινούργια διατύπωση των Αρχών.

Υπήρξαν πολλές συζητήσεις και ίσως δεν διατυπώθηκαν όλα με λεπτομέρεια, διότι έπρεπε να υπάρχει γενική διατύπωση που να καλύπτει όλες τις κατηγορίες των συνεταιρισμών. Όμως εκεί που δεν υπήρξε αντίρρηση από καμία πλευρά ήταν ότι ο πρωταρχικός στόχος των Αρχών είναι η εξασφάλιση της βιωσιμότητας των συνεταιρισμών.

Δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι σε πολλές χώρες υπάρχει τάση μετατροπής των συνεταιρισμών σε ανώνυμες εταιρείες, εξέλιξη που συνεπάγεται σημαντικά κέρδη για τα μέλη. Δεν κατέστη δυνατό να περιληφθεί στις Αρχές κάποια διατύπωση για το κατά πόσο μια τέτοια εξέλιξη είναι αποδεκτή ή όχι, παρά το γεγονός ότι το θέμα αυτό έχει τεθεί επανειλημμένως. Πάντως, το μανάτζμεντ, η εκπαίδευση των στελεχών και φυσικά τα ειδοποιά στοιχεία των συνεταιρισμών, όπως η αλληλεγγύη και οι άλλες αξίες του συνεργατισμού, παραμένουν αναλλοίωτες. Οι συνεταιριστικές Αρχές όμως διατυπώνονται με τέτοιο τρόπο,

ώστε να βοηθήσουν στην επιβίωση των συνεταιρισμών και μετά από χρόνια ένα άλλο συνέδριο να διατυπώσει εκ νέου τις Αρχές. Δεν είναι δηλαδή οι συνεταιριστικές Αρχές εξίσου αναλλοίωτες, όπως είναι οι συνεταιριστικές αξίες. Οι συνεταιριστικές αξίες αποτελούν τη βάση της συνεταιριστικής ιδεολογίας, αλλά οι λειτουργικοί κανόνες και οι διατυπώσεις στους συνεταιριστικούς νόμους αποτελούν στοιχεία συζητήσιμα και δεν συμφωνούν κατ' ανάγκη όλες οι κατηγορίες των συνεταιρισμών. Στο επίπεδο των λειτουργικών κανόνων, όπως και των νομοθεσιών, παρατηρούνται αποκλίσεις μεταξύ χωρών και κατηγοριών συνεταιρισμών και κάθε συνεταιριστικό κίνημα επηρεάζει τη διαμόρφωση των κανόνων. Γι' αυτό δεν υπάρχει ομοιομορφία.

Η δομή του επιτοκίου είναι μια ξεκάθαρη περίπτωση που εμποδίζει την ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Η παρεμπόδιση καταβολής εύλογου επιτοκίου αποτελεί ένα από τα θέματα που πρέπει να ξεπεραστούν.

Πολλά θέματα συζητήθηκαν κατά τη διαδικασία της αναθεώρησης, αλλά δεν περιλήφθηκαν στις γραπτές διατυπώσεις. Αλλά και στο τελικό κείμενο των αρχών που υιοθέτησε η διεθνής συνεταιριστική κοινότητα υπάρχει ο σχετικός προβληματισμός και ειδικότερα τονίζεται ότι ο μεγαλύτερος κίνδυνος που αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί δεν είναι ούτε το κράτος, ούτε οι ιδιωτικές επιχειρήσεις. Προέρχεται από το εσωτερικό των συνεταιρισμών και εκεί πρέπει να στραφεί το ενδιαφέρον.

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: *Ευχαριστώ τον καθηγητή κ. Σιφνιώτη και παρακαλώ τον καθηγητή κ. Δ. Μαυρόγιαννη να πάρει το λόγο.*

ΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

του Δ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

τ. Πρύτανη Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Θα επιδιώξω να χειριστώ το θέμα των δύο νέων συνεταιριστικών Αρχών που προστέθηκαν με την πρόσφατη αναθεώρηση, ήτοι του 4ου Κανόνα, που αναφέρεται στην Αυτονομία και Ανεξαρτησία των Συνεταιρισμών, και του 7ου Κανόνα που αφορά στις «Κοινότητες» που περιβάλλουν τους συνεταιρισμούς.

Η πρώτη εξυπακούετο από το δημοκρατικό χαρακτήρα των συνεταιρισμών, αλλά προστέθηκε ως χωριστή συνεταιριστική Αρχή, όπως ανέφερε ο κ. Κολύρης. Αναφέρεται στην αυτονομία των συνεταιρισμών και βελτιώθηκε κατά τις συζητήσεις με την προσθήκη και του όρου ανεξαρτησία στην οποία επέμεινε και το Ινστιτούτο και εγώ προσωπικώς.

Η άλλη Αρχή που προστέθηκε, χωρίς να είναι γνωστό από πού προήλθε και γιατί, αναφέρει ότι ο συνεταιρισμός οφείλει να υποστηρίζει τις «κοινότητες», δηλαδή τις ομάδες, την περιρρέουσα κοινωνία, χωρίς όμως να γνωρίζουμε επαρκώς ποιές είναι αυτές οι «κοινότητες». Είναι οι κοινότητες των μελών των συνεταιρισμών, δηλαδή οι οικογένειές τους; Είναι οι ομάδες των εργαζομένων και των υπαλλήλων; Είναι οι κοινωνίες των παιδιών που φοιτούν σε σχολεία; Είναι η διοικητική κοινότητα ή η γειτονιά στην οποία λειτουργεί ο συνεταιρισμός; Αυτό δεν είναι σαφές.

Αρχικά θα ήθελα να αναφερθώ συνοπτικά στο Συνέδριο, δηλαδή από πού ξεκινήσαμε και πώς φθάσαμε σ' αυτό, γιατί είναι πάντα χρήσιμο και αναγκαίο να έχουμε τη συνολική εικόνα των δρώντων σχετικά με τις συνεταιριστικές Αρχές.

Στο 29ο Συνέδριο, που έγινε στη Στοκχόλμη το 1988, ο Πρόεδρος της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης Lars Marcus, Σουηδός, προερχόμενος από τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, μια μεγάλη συνεταιριστική φυσιογνωμία, εισήγαγε το θέμα της επανεξέτασης των βασικών συνεταιριστικών αξιών, δηλαδή έθεσε το ερώτημα γύρω από ποιές ανθρώπινες αξίες, λειτουργικές, ηθικές κτλ., κινείται ο συνεταιρισμός. Εισηγήγε λοιπόν το θέμα αυτό, διότι άλλος ήταν ο συνεταιριστικός θεσμός στην Ευρώπη μέχρι και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και άλλοι οι συνεταιρισμοί που εξαπλώθηκαν σ' ολόκλη-

ρο τον κόσμο. Υπήρξε δηλαδή μια χαλάρωση, μια αμφισβήτηση σχετικά με τις Αξίες και τους Κανόνες, όχι μόνο σε χώρες του Τρίτου Κόσμου, αλλά και σ' αυτή την Ευρώπη ακόμη, που όφειλε να μελετηθεί και να διασαφηνισθεί. Το Συνέδριο του 1988 όρισε ως κύριο θέμα, όπως συμβαίνει για κάθε συνέδριο, του επομένου Συνεδρίου το 1992 στο Τόκυο την εξέταση των βασικών αξιών. Παρουσιάστηκε εκεί μια σοβαρή Έκθεση για τις βασικές αξίες. Αρμόδια για την Έκθεση αυτή ήταν μια δωδεκαμελής επιτροπή από διεθνείς εμπειρογνώμονες υπό την προεδρία του καθηγητή της Οικονομίας του Πανεπιστημίου της Στοκχόλμης Sven Ake Book, στην οποία συμμετείχα κι εγώ ως εκπρόσωπος της Διεθνούς Οργανώσεως Εργασίας του ΟΗΕ. Για τη σύνταξη της Έκθεσης έγιναν πολλές συναντήσεις και σεμινάρια σε πολλές χώρες, όπως στην Ισπανία, στη Γενεύη της Ελβετίας πολλές φορές, στη Γερμανία, στη Μόσχα, στην Αθήνα (με πρόσκληση της ΠΑΣΕΓΕΣ το 1990), στο Τόκυο, στη Λατινική Αμερική.

Όταν συζητήθηκαν και προσδιορίστηκαν ξανά οι βασικές αξίες, ήταν επόμενο αυτές να ακολουθηθούν από τις ανάλογες συνεταιριστικές Αρχές, που αποτελούν τους κανόνες υλοποίησης των αξιών. Οι συνεταιριστικές Αρχές αποτελούν τους δικαίικούς κανόνες (λειτουργικούς, οικονομικούς, διαχειριστικούς και επιχειρηματικούς) των συνεταιρισμών. Το Συνέδριο του 1992 του Τόκυο όρισε την επιτροπή, η οποία εξεπώνησε την Έκθεση και την Πρόταση για την αναθεώρηση των συνεταιριστικών κανόνων, προς συζήτηση στο 31ο Συνέδριο της Εκατονταετίας Ένωσης, στο Μάντσεστερ της Αγγλίας το 1995. Είχα την τύχη να συμμετάσχω και σ' αυτή τη Συμβουλευτική Επιτροπή. Όλες οι Οργανώσεις - μέλη άλλωστε έστειλαν κατά καιρούς τα σχόλιά τους. Κι εγώ, όταν έστειλα τα σχόλιά μου, το έκανα ύστερα από συζήτηση με τους συναδέλφους του Ινστιτούτου αλλά και άλλα συνεταιριστικά στελέχη της ΠΑΣΕΓΕΣ και των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών (KONSUM).

Έτσι φθάσαμε στην αναθεώρηση και αποδοχή των νέων συνεταιριστικών Αρχών, των οποίων ο σκοπός είναι πολλαπλός. Καταρχάς αποτελούν λειτουργικούς κανόνες που αλλάζουν συχνά, διότι κάθε γενιά τους αντιλαμβάνεται διαφορετικά και διότι αλλάζουν και τα προβλήματα. Το 1937 είχαμε τη διεκκυστίνδα μεταξύ καταναλωτικών και παραγωγικών συνεταιρισμών Γαλλίας - Αγγλίας, αλλά και τις απόψεις των σοσιαλιστικών χωρών σχετικά με τη διεύρυνση της βάσης του συνεταιρισμού και της συνεργασίας τους με το κράτος. Το 1966 είχαμε το πρόβλημα της εξάπλωσης των συνεταιρισμών στον Τρίτο Κόσμο και οι συνεταιριστικές Αρχές έπρεπε να διευκολύνουν και δραστηριοποιήσουν τη βοήθεια από τους συνεταιρισμούς των αναπτυσσόμενων χωρών προς τις αναπτυσσόμενες και γι' αυτό τότε εισήχθη για πρώτη φορά η Αρχή της συνεργασίας μεταξύ συνεταιρισμών.

Στη σημερινή κατάσταση, οι Βασικές Αξίες, έπρεπε να ακολουθηθούν από ορισμένες επιχειρηματικές διατάξεις σχετικά με διάφορα προβλήματα τα οποία, όπως είπε ο συνάδελφος κ. Παπαγεωργίου, δεν είχαν προσλάβει κατά τα τελευταία χρόνια μια ενιαία έκφραση. Υπάρχουν εκατοντάδες οργανώσεις - μέλη από 90 χώρες στη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση και σχεδόν όλες εκφράζουν τη γνώμη τους. Τα δε δύο τρίτα των μελών βρίσκονται στην Ασία. Η Ευρώπη έρχεται δεύτερη όσον αφορά τον αριθμό των οργανώσεων και των μελών, με τρίτη τη Λατινική Αμερική και τέταρτη την Αφρική. Με αυτά θέλω να

πω ότι υπάρχει μια εσωτερική δυναμική μέσα σε αυτή την τεράστια οργάνωση, τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση, οπότε προτάσεις και απόψεις πάνω στο περιεχόμενο των Αρχών αντανakλούν ανάγκες και σκοπούς κάθε περιοχής και κάθε χώρας.

Ύστερα από μια μακρά πρακτική, είχε πιστευθεί και είχε υποστηριχθεί βάσιμα, και από σχεδόν όλους, ότι θα έπρεπε να εξαφανισθεί η προηγούμενη αυτοτελής Αρχή, σύμφωνα με την οποία το κεφάλαιο πρέπει να αμείβεται με μειωμένο τόκο. Αυτή η Αρχή είχε θεσπισθεί πριν από την ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης το 1895. Την βρήκε η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση από τους συνεταιρισμούς της Αγγλίας, από τα μέσα του περασμένου αιώνα. Προτάθηκε λοιπόν και όντως έγινε δεκτό να μη διατηρηθεί περισσότερο, αλλά να καταργηθεί για να διευκολυνθεί ο σχηματισμός μεγαλύτερου συνεταιριστικού κεφαλαίου. Ως αυτόνομη Αρχή εξέλιπε βέβαια, αλλά επανήλθε στον κανόνα για τις οικονομικές διεργασίες στους συνεταιρισμούς. Κατά την άποψή μου επανήλθε γιατί ναι μεν οι καταστάσεις που διαμορφώθηκαν μετά το 1989, ή και νωρίτερα στη Σοβιετική Ένωση και σε άλλες σοσιαλιστικές χώρες, έφεραν καινούργιους προβληματισμούς αλλά και επειδή ταυτοχρόνως υπάρχει μια τάση στους νέους συνεταιρισμούς αυτών των χωρών, οι οποίοι δημιουργούνται με μεγάλη ταχύτητα, να δίνουν έμφαση στις επιστροφές και στα κέρδη. Το αναφέρω αυτό γιατί είχα την ευκαιρία να κάνω τη συνεταιριστική νομοθεσία σε πολλές ανατολικές χώρες, όπως Βουλγαρία, Ρωσία, Πολωνία, κ.λπ. Οι συνεταιρισμοί λοιπόν στις χώρες αυτές, τόσο οι παλαιοί που αναδιοργανώθηκαν όσο και οι νέοι, βλέπουν το συνεταιρισμό σαν επιχείρηση από την οποία προσδοκούν πολλά: Πρώτον, να πάρουν πλεονάσματα. Θέλουν δηλαδή υπηρεσίες, αλλά και, αν υπάρχουν κέρδη, να μοιράζονται αυτά τα κέρδη και να αμείβεται πρωτίστως και το κεφάλαιό τους (dividends).

Δεύτερον, όπως πιστεύω, κάποιες συντηρητικές απόψεις επικράτησαν, υποθέτω εκ μέρους των αγγλοσαξωνικών χωρών – όχι της Γαλλίας, διότι στη Γαλλία, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχει άνοιγμα προς το κεφάλαιο, ούτε της Ιταλίας, όπου έγινε κάτι ανάλογο το 1992 – και κυρίως των καταναλωτικών συνεταιρισμών, επηρέασαν την τελική διατύπωση, σε τρόπο που ο μειωμένος τόκος στις μερίδες να διατηρηθεί. Πράγματι οι χώρες αυτές θεωρούν το χαμηλό επιτόκιο ως μια ειδοποιό διαφορά ανάμεσα στις συνεταιριστικές και τις κερδοσκοπικές εταιρείες. Εντούτοις, αν ο συνεταιρισμός ή η συνεταιριστική εταιρεία συγκεντρώνει κεφάλαια από τα ίδια τα μέλη ή όταν τα μέλη ή τρίτοι επενδύουν κεφάλαια στο συνεταιρισμό, τότε ο συνεταιρισμός μπορεί να πληρώσει ένα λογικό τόκο, που δεν θα είναι βέβαια ανώτερος από τον τραπεζικό τόκο. Έτσι, εξαφανίστηκε μεν η προηγούμενη αυτοτελής συνεταιριστική Αρχή, αλλά επανήλθε από το παράθυρο το περιεχόμενό της.

Στη συνέχεια θα ήθελα να αναφερθώ σε ορισμένα σημεία – που έχουν επίσης μεγάλη σημασία. Το πρώτο είναι ότι οι συνεταιριστικές Αρχές, που συμπεριλαμβάνονται σε μία σελίδα, ακολουθούνται από ένα επεξηγηματικό κείμενο για το πώς και γιατί της κάθε συνεταιριστικής Αρχής, κάτι που δεν είχε γίνει το 1937 ούτε το 1966. Υπάρχει επίσης μια διακήρυξη για τη συνεταιριστική ταυτότητα τον 21ο αιώνα, δηλαδή τί οράματα έχουν αυτοί που διατύπωσαν τις Αρχές για τον 21ο αιώνα. Αλλά αυτό ίσως γίνει αντικείμενο μιας άλλης συνάντησης.

Οι συνεταιριστικές Αρχές εισάγονται με έναν ορισμό για το συνεταιρισμό. Συνεταιρισμός είναι μια αυτόνομη ένωση προσώπων τα οποία συνεργάζονται εκουσίως για να εξυπηρετήσουν κοινές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες και επιδιώξεις μέσα από μια επιχείρηση, η οποία ανήκει σε όλους και η οποία διοικείται δημοκρατικά. Αυτός ήταν ο ορισμός που προτάθηκε από την επιτροπή υπό την προεδρία του Καθηγητή του Παν/μίου Βικτώρια του Καναδά, Ian MacPherson. Από αυτό τον ορισμό, ύστερα από πρόταση των γερμανικών συνεταιρισμών, αφαιρέθηκε η αναφορά στις πολιτιστικές ανάγκες και επιδιώξεις, ίσως διότι θεωρήθηκε πολύ τολμηρή επιδίωξη για τους συνεταιρισμούς.

Στη συνέχεια γίνεται υπόμνηση των βασικών αξιών του Τόκου, που είναι η δημοκρατία, η ισότητα, η επιείκεια, η αλληλεγγύη και οι ηθικές αξίες, όπως η τιμιότητα, η ανοιχτή πόρτα των συνεταιρισμών, κοινωνική ευθύνη και η φροντίδα για τους άλλους.

Να μου επιτρέψετε να κάνω και μια διαχρονική αναφορά στις συνεταιριστικές Αρχές για λόγους πληρότητας. Στην πρώτη Αρχή προστίθεται ο εκουσίος χαρακτήρας των συνεταιρισμών, κάτι που δεν υπήρχε στην αντίστοιχη Αρχή του 1966. Η προηγούμενη διατύπωση αναφερόταν στην ελεύθερη είσοδο (ανοιχτή πόρτα), ενώ τώρα γίνεται λόγος και για τον εκουσίιο χαρακτήρα. Αυτό έχει σημασία, γιατί σε πολλές χώρες έχουμε συνεταιρισμούς που είναι υποχρεωτικοί. Ο κ. Κλήμης έχει γράψει για το άρθρο 12 του Ελληνικού Συντάγματος του 1975 που αναφέρεται στους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς. Είναι μια τεράστια πλάνη που προκαλεί σύγχυση στους συνεταιρισμούς, γιατί το Σύνταγμα προσεγγίζει τους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς με τρόπο ανάλογο με την αναγκαστική απαλλοτρίωση, δηλαδή προς όφελος και για το συμφέρον του δημοσίου, του κοινού κ.λπ. Στην περίπτωση όμως των συνεταιρισμών δεν υπάρχει θέμα συμφέροντος του κοινού. Οι συνεταιρισμοί λειτουργούν για το συμφέρον των μελών τους και μόνον. Η διατύπωση αυτή κληρονομήθηκε από κάποια ανάλογη διάταξη του Σχεδίου Συντάγματος της δικτατορίας και απηχεί παρωχημένες αντιλήψεις για τους συνεταιρισμούς.

Ένα θετικό στοιχείο είναι ότι στις συνεταιριστικές Αρχές μνημονεύονται δύο φορές οι γυναίκες. Αυτό στην Ελλάδα μπορεί να μην έχει ιδιαίτερη σημασία αλλά σε άλλες χώρες, π.χ. την Ινδία, δεν υπάρχει δυνατότητα να βρεθεί δουλειά για τις γυναίκες, αφού δεν υπάρχει ούτε αρκετή για τους άνδρες, τη στιγμή που οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν το 25% του πληθυσμού. Έτσι οι γυναίκες στρέφονται προς τους συνεταιρισμούς. Έχω κάνει δύο έρευνες για λογαριασμό των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τη συμμετοχή των γυναικών στους συνεταιρισμούς (1987 και 1991). Οι γυναίκες συμμετέχουν πάντοτε λιγότερο σε σύγκριση με την εργασία που προσφέρουν στους συνεταιρισμούς, ιδιαίτερα στους αγροτικούς, αλλά με αρκετά υψηλά ποσοστά στους πιστωτικούς συνεταιρισμούς. Οι γυναίκες πρέπει να συμμετέχουν επί ίσοις όροις στις οικονομικές διεργασίες, είτε στους υπάρχοντες συνεταιρισμούς, είτε σε γυναικείους συνεταιρισμούς. Αυτό δεν συνιστά φεμινιστική διακήρυξη, όπως π.χ. να μπουν οι γυναίκες στο κοινοβούλιο, να γίνουν υπουργοί και να μην ασχολούνται με οικιακές ασχολίες. Το αναφέρω αυτό, γιατί και αυτό έχει ειπωθεί από επίσημα χείλη γυναικών. Συνεπώς επιβαλλόταν να γίνει ειδική μνεία για το δικαίωμα

για το δικαίωμα των γυναικών να συμμετέχουν στους συνεταιρισμούς, στην πρώτη αναθεωρημένη Αρχή.

Για τις οικονομικές λειτουργίες με κάλυψαν οι προλαλήσαντες συνάδελφοι. Θα προσθέσω μόνο ότι, σύμφωνα με τη διατύπωση, ένα μέρος της συνεταιριστικής περιουσίας θα είναι *αδιαίρετο και αδιανέμητο*. Επανερχόμαστε έτσι σε μια παλιότερη πρακτική που δεν αποτελούσε μεν κανόνα, αλλά είχε ευρεία εφαρμογή από τον περασμένο αιώνα.

Σχετικά με την πέμπτη αρχή που αναφέρεται στη συνεταιριστική εκπαίδευση, προτείναμε να αναφερθεί και η συνεταιριστική παιδεία. Αυτό δεν έγινε δεκτό αλλά προστέθηκε ο όρος *πληροφόρηση*. Να πληροφορούνται δηλαδή τα μέλη, οι μισθωτοί και το ευρύτερο κοινό για τα πλεονεκτήματα των συνεταιρισμών. Αυτό είναι καινούργιο επικοδομητικό στοιχείο.

Η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών παρέμεινε η ίδια και δυστυχώς είναι ανεπαρκής, διότι δεν αναφέρει πώς θα συνεργάζονται και πώς θα συμβιβάζονται οι πλούσιοι με τους φτωχούς συνεταιρισμούς.

Οι δύο τελευταίες Αρχές είναι η αυτονομία και η ανεξαρτησία των συνεταιρισμών και η φροντίδα για τις περιρρέουσες κοινότητες, που αποτελούν και το αντικείμενο της εισηγήσεώς μου.

Εξυπακούετο μέχρι πρόσφατα ότι οι συνεταιρισμοί είναι αυτοδιοικούμενοι. Έχει γράψει σχετικά ο κ. Κλήμης για τις συζητήσεις που έγιναν στη Βουλή πριν από το 1979 για το θέμα αυτό. Με την ευκαιρία του Συντάγματος του 1975 είχε προταθεί να συμπεριληφθεί η *αυτονομία* των συνεταιρισμών στη σχετική διάταξη του Συντάγματος. Τότε υπήρξε αντίρρηση στηριζόμενη στο ερώτημα τί σημαίνει αυτονομία, πώς εννοείται η αυτονομήσή τους, ν' αποτελέσουν δηλαδή κράτος εν κράτει; Ήταν πολύ απλοϊκή αυτή η άποψη. Αυτονομία σημαίνει ότι δεν θα εξαρτώνται από καμία άλλη οργάνωση, επιχείρηση κ.ο.κ., δηλαδή από κανένα άλλο νομικό πρόσωπο, είτε αυτό είναι το κράτος, είτε η εκκλησία, ή το πολιτικό κόμμα, ή η κεφαλαιοκρατική επιχείρηση ή το συνδικάτο κ.ο.κ. Η πρόταση για τη νέα αυτή Αρχή προήλθε από την πραγματικότητα των τελευταίων χρόνων. Είχαμε επίσης ένα μακρύ παρελθόν στις σχέσεις κράτους – συνεταιρισμών (γιατί, ας μην κρυβόμαστε, ο κίνδυνος προέρχεται από το κράτος, το οποίο νομοθετεί, είναι η εξουσία). Στην Ευρώπη συνεταιρισμοί και κράτος δεν επικαλύπτονται ούτε αλληλοεξαρτώνται. Λόγω των βασικών εννοιών του δικαίου, λόγω των δημοκρατικών θεσμών των χωρών αυτών, λόγω της ελευθερίας των συμβάσεων κατά το παρελθόν, δεν υπήρχε λόγος να απευθυνθούν οι συνεταιρισμοί στο κράτος και να ζητήσουν να γίνουν νόμοι για να αναπτυχθούν. Οι συνεταιρισμοί στην Αγγλία, στη Δανία, στη Φιλανδία, αναπτύχθηκαν χωρίς νομοθεσία. Όχι ότι υπήρχε αγνόηση, αλλά δεν υπήρχε καμία αλληλοκάλυψη σε μια προσπάθεια συνεργασίας ή υποστήριξης των μεν από τους δε.

Κατόπιν ήρθαν τα κομμουνιστικά καθεστώτα, όπου οι συνεταιρισμοί λειτούργησαν κάτω από το κράτος. Οι συνεταιρισμοί, μέχρι τη νέα οικονομική περίοδο του Λένιν, ήταν και λειτουργούσαν ως ανεξάρτητες οργανώσεις. Η Γενική Συνομοσπονδία των Συνεταιρισμών της Σοβιετικής Ενώσεως εξακολουθούσε να είναι μέλος της Δ.Σ.Ε. Αργότερα, το 1924, ο Λένιν είπε ότι οι συνεταιρισμοί είναι το σκαλοπάτι για την ολοκλήρωση του κομμουνισμού. Συνεπώς, αφού ήταν σκαλοπάτια, ήταν επόμενο να χρησιμοποιηθούν γι' αυτό το σκοπό. Το ίδιο

έπραξαν Βούλγαροι, Πολωνοί κ.λπ., και οι συνεταιρισμοί λειτούργησαν κάτω από το κράτος και το Κόμμα έως το 1989.

Λίγο μετά τον πόλεμο, τα αναπτυσσόμενα κράτη, με τις ευλογίες και των διεθνών οργανισμών και της οργανώσεως στην οποία υπηρετούσα, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, που έχει κάνει νομοθετικό έργο και έχει εκδώσει τη σύσταση του 1966 για την Ανάπτυξη των Συνεταιρισμών στον Τρίτο Κόσμο, για το πώς θα αναπτυχθούν δηλαδή οι συνεταιρισμοί στα νέα Κράτη, υποστήριξαν ότι το κράτος παρεμβαίνει στους συνεταιρισμούς και τους εισάγει στην άσκηση της αναπτυξιακής πολιτικής. Αυτή η πρόσκληση των συνεταιρισμών από το κράτος να συμμετάσχουν στην εκπόνηση και στην εφαρμογή των τριετών και πενταετών προγραμμάτων αναπτύξεως ήταν επόμενο, εκ των πραγμάτων, να θέσει τους συνεταιρισμούς στις χώρες αυτές κάτω από το κράτος, να δημιουργηθεί δηλαδή σχέση ιεραρχική. Έτσι οι συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν εκ των άνω και εκ των έξω, όχι εκ των κάτω, όπως είχε συμβεί παλιότερα στις ευρωπαϊκές χώρες. Αυτή είναι μια τρίτη κατάσταση, στις διαχρονικές σχέσεις κρατών και συνεταιρισμών.

Η τέταρτη κατάσταση, στην οποία βρισκόμαστε τώρα και γι' αυτό εν μέρει γίνονται και όλοι αυτοί οι αγώνες, είναι πώς θα αποστασιοποιηθεί το συνεταιριστικό κίνημα από τους ισχυρούς οργανισμούς (κράτος, τράπεζες, μεγάλες κερδοσκοπικές επιχειρήσεις) για να μπορέσει να έχει την ανεξαρτησία του, αλλά και να συνεργάζεται μαζί τους βάσει ορισμένων κανόνων. Γιατί δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το κράτος, αφού το κράτος έχει το προνόμιο να εισάγει και να ψηφίζει τους νόμους.

Συνεπώς σήμερα γίνεται λόγος για δύο πράγματα: Πρώτον, για ανεξαρτησία από το κράτος. Το κράτος ιδιαίτερα θα πρέπει να κληθεί να δημιουργήσει –υπάρχει σχετική μελέτη και της Δ.Σ.Ε. και του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, που κάνει νομοθεσίες για τους συνεταιρισμούς– ένα ευνοϊκό κλίμα για την ανάπτυξη αυθεντικών συνεταιρισμών. Αυτός είναι και ο τίτλος μιας πολυσέλιδης έρευνας που έγινε πριν από μερικά χρόνια υπό τη διεύθυνσή μου στη Γενεύη για 25 αφρικανικές χώρες. Η μελέτη εξέταζε το ερώτημα πως θα μπορέσουν να λειτουργήσουν αυθεντικοί συνεταιρισμοί έξω και πέρα από την μέχρι τώρα στενή εξάρτησή τους από το κράτος.

Σε πολλές χώρες –και αυτό είναι προς τιμήν τους– διαλύουν τις διευθύνσεις ή τις υποβαθμίζουν, όσον αφορά τον αριθμό των προσώπων υπουργείων που είναι υπεύθυνα για τους συνεταιρισμούς, για να αφήσουν τους ίδιους τους συνεταιρισμούς να τα βγάλουν πέρα ως αυτοδιοικούμενες, ανεξάρτητες και αποτελεσματικές οργανώσεις.

Η δεύτερη επιδίωξη είναι: όταν οι συνεταιρισμοί έρχονται σε επαφή, απαραίτητη και αναγκαία, με το κράτος, αυτό να γίνεται βάσει συμφωνιών, οι οποίες θα διασφαλίζουν την ανεξαρτησία των συνεταιρισμών. Αυτή είναι η πρόταση που κάνει η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση σχετικά με την ορθή εφαρμογή της 4ης αυτής Αρχής.

Η τρίτη παράμετρος που πρέπει να τονισθεί είναι ότι το αίτημα της αυτονομίας δεν απευθύνεται προς το κράτος, τις κυβερνήσεις, τις τράπεζες ή τις πολυεθνικές εταιρείες – αυτές δεν είναι μέλη της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης– αλλά προς τους συνεταιρισμούς. Οι συνεταιρισμοί οφείλουν, όταν πηγαίνουν

προς τον ισχυρότερο (το Κράτος, τις Τράπεζες, τις μεγάλες κεφαλαιοκρατικές εταιρείες), να φροντίζουν για τη διαφύλαξη της αυτονομίας τους. Το πρόβλημα που εξετάστηκε κατά την επεξεργασία των Αρχών ήταν πώς θα μπορούσε η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση, η οποία είναι διεθνής οργάνωση μη κυβερνητική, να στηρίξει έναν τέτοιο κανόνα. Οι κανόνες αυτοί είναι δεσμευτικοί για την Πολιτεία. Γίνονται δεσμευτικοί όταν ενσωματωθούν στη νομοθεσία της. Γι' αυτό θα πρέπει οι συνεταιριστικές Αρχές να επικυρωθούν και εκφρασθούν σε νέα εθνική νομοθεσία. Η νέα αυτή νομοθεσία δεν θα περιέχει ασφαλώς τις Αρχές λέξη προς λέξη, αυτό δεν είναι δυνατό να γίνει, αλλά θα πρέπει να περιέχεται η ουσία αυτών των κανόνων. Τότε θα μπορούν να εφαρμοσθούν οι νέοι κανόνες και αφού φυσικά ενσωματωθούν στα καταστατικά των συνεταιρισμών. Το θέμα λοιπόν ήταν πώς η Διεθνής αυτή οργάνωση θα μπορούσε να επηρεάσει τα κράτη να σέβονται την ανεξαρτησία των συνεταιρισμών, ως ιδιαίτερη μορφή εταιρειών. Τα τελευταία 12 χρόνια έχουν γίνει 6-7 διασκέψεις της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ενώσεως με κράτη-μέλη που έχουν υπουργεία συνεταιρισμών. Έγιναν 4 στην Αφρική, 2 στην Ασία και 1 στη Λατινική Αμερική, σχετικές με το θέμα της θέσεως και του ρόλου των συνεταιρισμών καθώς και το σεβασμό της αυτονομίας τους από τα κράτη.

Το τελευταίο σημείο που θα ήθελα να σχολιάσω είναι ο καινούργιος κανόνας για τις «κοινότητες». Έχω τη γνώμη ότι αυτή η νέα Αρχή προήλθε από μέλη χωρών, όπως η Κιμπούτες του Ισραήλ, και άλλες συνεταιριστικές οργανώσεις των οποίων η δράση παίζει καθοριστικό ρόλο στην οικονομία τους. Στα σχόλια που κάναμε και στις προτάσεις και αντιπροτάσεις μας κατά την αναθεώρηση των Κανόνων, αναφέραμε τα καταστατικά, και οι αποφάσεις των Γενικών Συνελεύσεων μπορούν να πάρουν οποιεσδήποτε αποφάσεις για την περιρρέουσα κοινότητα των συνεταιρισμών, είτε πρόκειται για τη διοικητική κοινότητα, είτε για νέους, είτε για υποτροφίες, είτε για δρόμους, είτε για τα σχολεία. Άρα δεν υπήρχε λόγος να διατυπωθεί αυτοτελής κανόνας. Ο κανόνας αναφέρει ότι πέραν της επιδίωξης να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των μελών τους οι συνεταιρισμοί οφείλουν να φροντίζουν και για τις κοινότητες. Προτείναμε περαιτέρω ότι αυτό πρέπει να απορρέει από πολιτική εγκρινόμενη από τα μέλη. Η τελική διατύπωση αναφέρει ότι η φροντίδα για την κοινότητα θα πρέπει να αντανakλά όχι μια πολιτική που θα προέρχεται έξω από τους συνεταιρισμούς, αλλά μια πολιτική την οποία θα διαμορφώνουν τα μέλη. Αυτό είναι σαφώς καλύτερο και αποδεκτό. Από την εμπειρία μου σε πολλές χώρες στις οποίες έκανα τη συνεταιριστική νομοθεσία προκύπτει ότι κανένας συνεταιρισμός καμιάς χώρας δεν θέλει ποτέ τα κέρδη, τα πλεονάσματα και οι υπηρεσίες των συνεταιρισμών να διατίθενται σε άλλους. Άλλωστε όταν λέμε ότι κατέρρευσε ο υπαρκτός (ή ανύπαρκτος) σοσιαλισμός, που υποστήριζε ότι οι συνεταιρισμοί θα ανυψώσουν την εθνική οικονομία, τούτο σημαίνει ότι τα συμφέροντα και οι ανάγκες των μελών αποτελούν την κυριότερη επιδίωξη των συνεταιρισμών σε όλες τις χώρες, ενώ η περιρρέουσα κοινωνία και κοινότητα μόνο εμμέσως ωφελούνται. Επ' αυτού του θέματος υπάρχει σήμερα μια ξεκάθαρη και σύμφωνη γνώμη όλων των συνεταιρισμών του κόσμου.

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: Ευχαριστούμε τον καθηγητή κ. Μαυρόγιαννη, ο οποίος έχει πλούσια εμπειρία την οποία και μας μεταβίβασε απόψε και μας βοήθησε να κατανοήσουμε τα συμβαίνοντα. Παρακαλώ τώρα, μετά το πέρας των εισηγήσεων, να τεθούν ερωτήσεις.

Σ Υ Ζ Η Τ Η Σ Η

Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ: Γνωρίζουμε ιστορικά πώς λειτούργησε ο τόκος και πώς προέκυψε η τοκογλυφία που αποτελεί ανωμαλία της παγκόσμιας οικονομίας γιατί δημιουργεί μεγάλες επιβαρύνσεις που δεν εξυπηρετούν την κοινωνία. Ξέρουμε επίσης πως είναι το λόμπυ που εισήγαγε την εκμετάλλευση μέσω του χρηματικού παράγοντα. Αναρωτιέμαι συνεπώς πώς είναι δυνατόν οι αναπτυγμένες από συνεταιριστική άποψη χώρες να είναι αντίθετες στην αμοιβή του συνεταιριστικού κεφαλαίου; Έγινε δεκτή άποψη που μπορεί να προέρχεται από μια μικρή χώρα του πλανήτη περιορισμένης έκτασης με προβληματισμό πάνω στο θέμα αυτό;

Δ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ: Ο μειωμένος τόκος υπήρχε ανέκαθεν. Στην παρούσα αναθεώρηση δεν προστέθηκε, αλλά διατηρήθηκε, ενώ είχε προταθεί να αφαιρεθεί αυτή η Αρχή. Ο περιορισμένος τόκος είναι μια Αρχή από τον περασμένο αιώνα και πριν από την ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης. Πρόσφατα, επειδή οι συνεταιριστικές εταιρείες δεν έχουν κεφάλαια ή τα κεφάλαιά τους είναι περιορισμένα, έγινε μια κίνηση, όπως είπε ο κ. Παπαγεωργίου, να καταργηθεί αυτός ο κανόνας και να διευκολυνθεί ο σχηματισμός συνεταιριστικού κεφαλαίου, προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη και αυτονομία των συνεταιρισμών.

Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ: Αναφέρομαι στους συσχετισμούς των προτάσεων και αποφάσεων στη μεγάλη συνεταιριστική οικογένεια.

Δ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ: Η διαφορά που θέλω να επισημάνω έγκειται στο γεγονός ότι το περιεχόμενο της προηγούμενης Αρχής για μειωμένο τόκο του συνεταιριστικού κεφαλαίου, που καταργήθηκε ως αυτοτελής κανόνας, διατηρήθηκε στην 3η Αρχή ως δευτερεύουσα δυνητική πρακτική. Η εφαρμογή δηλαδή του μειωμένου ή του ηυξημένου τόκου του συνεταιριστικού κεφαλαίου θα εξαρτάται από τη νομοθεσία και βεβαίως τα καταστατικά των συνεταιρισμών κάθε χώρας. Το ύψος του τόκου θα πρέπει βέβαια να μην υπερβαίνει το νόμιμο τόκο που ισχύει σε κάθε χώρα. Πάντως, για κάθε άλλη μορφή κεφαλαίου εκτός από τις υποχρεωτικές συνεταιριστικές μερίδες, η πληρωμή τόκου ελεύθερης αγοράς όχι μόνο είναι επιτρεπτή αλλά και επιβεβλημένη.

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: Θα ήθελα να κάνω μια υπογράμμιση. Παρ' όλα αυτά και πολλά άλλα, κατά τίποτε δεν αλλάζει η πάγια βασική Αρχή ότι το κεφάλαιο στο συνεταιρισμό είναι ένα απλό εργαλείο. Ο συνεταιρισμός και η συνεταιριστική ιδεολογία αφαίρεσαν από το κεφάλαιο το δικαίωμα της διεύθυνσης και του κέρδους. Αυτή είναι η ιστορία του συνεταιριστικού κινήματος και δεν την αλλάζει οποιαδήποτε πρόταση και οποιαδήποτε παράγραφος και τροπολογία. Γιατί χωρίς αυτό αλλοιώνουμε τη φύση του συνεταιριστικού θεσμού.

Θα ήθελα με την ευκαιρία αυτή να εκφράσω τη χαρά μας για την παρουσία των κ.κ. Βουλευτών και συνεταιριστών για τους οποίους είμαστε υπερήφανοι και τους αγαπάμε πάντοτε.

Θα παρακαλούσα στη συνέχεια να τεθούν όλες οι ερωτήσεις, για να απαντηθούν συνολικά από τους εισηγητές.

Ε. ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ: Θα αναφερθώ σε πιο πρακτικά πράγματα. Να δούμε πώς μπορούμε να ωφεληθούμε ως συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα. Θέλω να ευχαριστήσω το Ινστιτούτο και προσωπικά τον κ. Κολύμβα και τους καθηγητές για τη βοήθειά τους. Πρώτα, θα ήθελα να θέσω το θέμα της νομοθεσίας, που είναι βασικό, όχι διότι είναι το πιο σημαντικό, αφού υπάρχουν και χώρες χωρίς καθόλου νομοθεσία και με άριστους συνεταιρισμούς, ενώ απεναντίας εμείς κάναμε τόσες τροποποιήσεις από την ψήφιση του νόμου 602 μέχρι σήμερα και εξουθενώσαμε τους συνεταιρισμούς. Πώς μπορούμε, τι νομοθεσία πρέπει να γίνει, ώστε να διατυπωθούν οι Αρχές όπως ορίζονται από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση, με χρήση και της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη βοήθεια της COGECA, ώστε να υπάρξει βάση για την τροποποίηση της νομοθεσίας στις 15 Κοινοτικές χώρες.

Στις Ανώνυμες Εταιρείες ο νόμος 2190 τροποποιήθηκε, θαρρώ, 3 φορές, μόνο για να προσαρμοσθεί στις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα θέμα είναι αυτό και απευθύνομαι σε όλους και ιδιαίτερα στον κ. Κολύρη, για να γλιτώσουμε από αυτή την κατακρεούργηση των συνεταιρισμών.

Ένα δεύτερο θέμα που θα ήθελα να θίξω αναφέρεται στο παράδειγμα της Ελαιουργικής που έθιξε ο κ. Κολύρης. Δεν είναι μόνο η Ελαιουργική. Σε τεσσαεράμισι χρόνια, μέχρι το φθινόπωρο 1995, έχουν κλείσει 290 ιδιωτικές επιχειρήσεις και απολύθηκαν 30.000 άνθρωποι. Δεν έγινε φασαρία όμως, γιατί δεν είναι Σκαρμαγκάς να ξεσηκωθούν 3-4 χιλιάδες άνθρωποι. Έγιναν αυτά και δεν τα ξέρει κανείς. Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις επίσης έχουν υποστεί ζημιές, αλλά θα πρέπει να καταλάβουμε ότι δεν μπορούμε να λειτουργήσουμε με ζημιές. Αν λειτουργούμε με ζημιές θα πάμε στο σπίτι μας. Αν δεν έχουμε κέρδη μπορούμε να επιβιώσουμε, αρκεί να μην έχουμε ζημιές. Και χωρίς κέρδη μπορούμε να ζήσουμε, γιατί ωφελούμε τα μέλη μας.

Ένα τρίτο σημείο, το οποίο θεωρώ πολύ σημαντικό, αναφέρεται στη διάκριση ρόλων αρετών και υπηρεσιακών στελεχών, στο οποίο αναφέρθηκε πολύ ευγενικά ο κ. Κολύρης. Αρχισαν πλέον οι πρόεδροι να κάνουν τους διευθυντές και να ασχολούνται με κάθε θέμα. Είναι πάρα πολύ σοβαρό το θέμα. Όπως ο στρατός έχει μια ιεραρχική πυραμίδα, έτσι πρέπει να υπάρχει και υπαλληλική πυραμίδα. Πρέπει να κατοχυρώσουμε και αυτή την πυραμίδα, ώστε να λειτουργεί σωστά. Ο ανταγωνισμός σήμερα είναι αδυσώπητος και δεν ορρωδεί προ ουδενός. Για να επιβιώσουμε, θα πρέπει να κατοχυρώσουμε, κατά την άποψή μου, τα τρία προαναφερθέντα σημεία.

Δ. ΠΡΟΒΑΤΑΣ: Θα ήθελα να ευχαριστήσω το ΙΣΕΜ για την ευκαιρία που μας δίνει, αλλά θα ήθελα να πω ότι η συζήτηση του συνεδρίου του Μάντσεστερ δεν μας βοήθησε να αποκρυσταλλώσουμε κάποιες απόψεις. Οι καθηγητές παρουσίασαν τα θέματα. Δεν ξέρω ποιά ήταν η συζήτηση στο συνέδριο. Θα αναφερθώ σε ορισμένα από τα θέματα. Ο κ. Παπαγεωργίου π.χ., μίλησε για τον τόκο του κεφαλαίου των μερίδων των συνεταιριστών. Μήπως δεν είναι μια πραγματικότητα ότι το συνεταιριστικό κεφάλαιο των μελών τοκίζεται; Να πάρουμε την

περίπτωση όπου το συνεταιριστικό κίνημα έχει και μια τράπεζα και το μέλος του συνεταιρισμού καταθέτει τα κεφάλαιά του στη συνεταιριστική τράπεζα έναντι ενός τόκου, και στη συνέχεια η συνεταιριστική τράπεζα τα τοκίζει στις συνεταιριστικές επιχειρήσεις και στους συνεταιρισμούς έναντι ενός τόκου χορηγήσεων. Δεν είναι αυτό μια έμμεση ανταμοιβή του κεφαλαίου από το συνεταιριστικό κίνημα; Μήπως λοιπόν θα έπρεπε να τη δουλέψουμε περισσότερο αυτή την Αρχή και να παραδεχθούμε ότι από τη στιγμή που το κεφάλαιο είναι αναγκαίο μέσα στο συνεταιρισμό, πρέπει να του δώσουμε την αξία του κεφαλαίου την οποία έχει στην αγορά του; Αυτό πρέπει να μας προβληματίσει, διότι εάν δεν εξασφαλίσουμε το μέλος του συνεταιρισμού με την εξασφάλιση της αξίας των χρημάτων του, ολοένα και περισσότερο θα απομακρύνεται από το συνεταιρισμό;

Δεύτερον, η μερίδα του συνεταιρισμού. Θα το συνδέσω με αυτό που είπε ο κ. Σιφνιώτης. Μιλήσαμε για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού. Αλλά πώς θα επέλθει αυτή η ανάπτυξη εάν το μέλος δεν εξασφαλισθεί; Μήπως θα πρέπει να εξετάσουμε, στο θέμα της ανάπτυξης των συνεταιρισμών, την εμπειρία των αγροτικών συνεταιρισμών της χώρας μας, όπου τα μέλη των συνεταιρισμών δεν είχαν καμία απολαβή από το πλεόνασμα και το πλεόνασμα κατευθύνθηκε στη μεταποίηση ή στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών, με αποτέλεσμα να μην έχουμε σήμερα συνεταιριστικό κίνημα με γερά πόδια;

Τρίτο και τελευταίο, θέλω να αναφερθώ στο ότι δεν μας δόθηκε καμία διευκρίνιση σχετικά με το περιβάλλον στο οποίο δρουν οι συνεταιρισμοί. Ο κ. Κολύρης είπε, και πολύ σωστά, ότι παρατηρήθηκε όλο αυτό το διάστημα ανυπαρξία συνεργασίας μεταξύ των συνεταιριστικών οργανώσεων. Αλλά αυτό δεν είναι τυχαίο. Είναι αποτέλεσμα οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρουν οι συνεταιρισμοί.

Η συζήτηση στο παγκόσμιο συνέδριο δεν έδωσε απαντήσεις σε αυτά τα θέματα. Εδώ θα έπρεπε να προχωρήσουμε λίγο περισσότερο τη συζήτηση στα θέματα αυτά, διότι μας ενδιαφέρουν άμεσα.

...Θα ήθελα να κάνω μια ερώτηση στο στέλεχος της ΠΑΣΕΓΕΣ. Δεν ξέρω αν αναφερόταν στους γεωργικούς συνεταιρισμούς ή στο συνεταιριστικό κίνημα της χώρας γενικότερα, όταν έλεγε ότι υπάρχουν δύο κέντρα αποφάσεων. Απ' ό,τι γνωρίζω ως εκπρόσωπος των συνεταιρισμών των υδραυλικών, εμείς έχουμε ένα κέντρο αποφάσεων. Έχουμε τη διοίκηση και έχουμε τη διεύθυνση. Δεν ξέρω τι γίνεται στο γεωργικό συνεταιριστικό χώρο και θα ήθελα μια διευκρίνιση.

Κάτι ακόμη σχετικά με αυτά που ειπώθηκαν από τους κ.κ. καθηγητές. Στο συνέδριο αυτό ενδιέφερε τους συνέδρους μόνο τι θα αποδώσουν οι μερίδες σε τόκους ή τα κεφάλαια σε κέρδος; Δεν ενδιαφέρονται ή δουλεύουν διαφορετικά, έχουν διαφορετική φορολογία από ό,τι το ελληνικό αστικό συνεταιριστικό κίνημα; Με τη φορολογία 35% –και ας ακουστεί εδώ αν υπάρχουν εκπρόσωποι της Πολιτείας, διότι δεν ξέρω κατά πόσο γνωρίζουν το θέμα – υπάρχει μεγάλο πρόβλημα. Ακούστηκε αυτό το θέμα στο συνέδριο;

Γ. ΔΑΣΚΑΛΟΥ: Πιστεύω ότι οι εκλεκτοί ομιλητές μας παρουσίασαν τι άκουσαν και τι είδαν στο συνέδριο και δεν τους έπεφτε λόγος ευρισκόμενοι στο συνέδριο

να επηρεάσουν τη φορά των πραγμάτων. Ερωτώ: Πώς θα ξεκινήσουμε την τρίτη χιλιετία στους συνεταιρισμούς; Μήπως οι Αρχές, όπως αποφασίσθηκαν, έχουν μεγαλύτερη τάση προς το δογματισμό, ενώ βλέπουμε να υποχωρεί ο συνεργατισμός στη διεθνή κοινωνία στον οικονομικό στίβο και ενώ οι Σκαπανείς της Ροτונτέιλ ως εφαρμοστικός θεσμός ξεκίνησαν τους συνεταιρισμούς και όχι στο δογματικό πεδίο δρώντες;

‘Όσο για τον έλεγχο πολύ σωστά το έθιξε ο κ. Κολύρης, αλλά η Αρχή που περισσότερο άπτεται των θεμάτων του μανάτζμεντ και του ελέγχου, είναι κυρίως η Αρχή της δημοκρατικότητας. Αφήνει τελείως ελεύθερο το πώς θα το εφαρμόσει ο καθένας και θα ρωτούσα π.χ., τον κ. Μαυρόγιαννη, που ήταν μέσα στην επιτροπή κατά πόσο επηρέασε την επιτροπή, που την έφερε και συνεδρίασε και εδώ στην Ελλάδα, για την εφεύρεση την ελληνική του νόμου 1257/82 για το τι είναι δημοκρατικότητα στους συνεταιρισμούς κατά τη δική μας νοοτροπία.

‘Ηθελα να ρωτήσω κάτι ακόμη για τον τόκο. ‘Όλοι ξέρουμε ότι ο μειωμένος τόκος συζητήθηκε πάρα πολύ και στο συνέδριο του 1937 και στο συνέδριο του 1966. Έγινε δεκτό σαν Αρχή, ειδικά στο συνέδριο του 1966 για να προσεγγισθεί η σοβιετική άποψη, γιατί θα έφευγαν οι Σοβιετικοί και από το συνέδριο και από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση μετά. Συνεπώς γύρω από τον τόκο γίνονται κατά κανόνα δογματικές συζητήσεις. Η πραγματικότητα είναι ότι οι συνεταιρισμοί έχουν ανάγκη από τα κεφάλαια και αν δεν θα τα βρουν, όπως ξεκίνησαν οι δυτικοευρωπαίοι να ανοίγουν την είσοδο των συνεταιρισμών στα χρηματιστήρια, οι συνεταιρισμοί θα συρρικνώνονται. ‘Όπως ξέρουμε, και το τόνισε ο κ. Κολύρης, η σύγχρονη κοινωνία δεν έχει συναισθηματισμούς στα θέματα των κεφαλαίων ούτε το κεφάλαιο έχει πατριδα.

Το τελευταίο στοιχείο για τον κοινοτισμό που ετέθη με την καινούργια Αρχή, δεν είναι τελείως ξεκρέμαστο ή άχρηστο ή έχει σημασία αν έρχεται από κάπου αλλού. Αυτό μπορώ να πω είναι καθαρά συνεταιριστική Αρχή, με την εξής έννοια. Μπορούμε να το συσχετίσουμε με την Αρχή της επικουρικότητας που έχει η Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Γιατί τη θέλουμε την Αρχή της επικουρικότητας; Για να μην έρχεται το μακρύ χέρι των Βρυξελλών και αποφασίζει για τα περιφερειακά κράτη, αλλά να παίρνονται τοπικές αποφάσεις. Και εδώ φαίνεται ο συνεργατισμός, που είναι κοντά στους ανθρώπους. Εισάγοντας ως Αρχή αυτό το γεφύρωμα με τον κοινοτισμό, μπορεί να κρατήσει αυτή την επιχείρηση κοντά.

Δ. ΚΑΣΣΑΒΕΤΗΣ: Θα ήθελα να κάνω μια ερώτηση στον κ. Κολύρη. Επειδή όλα αυτά και άλλα που θα ακουστούν για θέματα των συνεταιριστικών Αρχών έχουν σημασία όσον αφορά τις εθνικές νομοθεσίες, θα ήθελα να ρωτήσω: Έχει προ πολλού η ΠΑΣΕΓΕΣ εκπονήσει ένα σχέδιο νόμου - πλαισίου για τους συνεταιρισμούς. Πρώτον, σε ποιο σημείο βρίσκεται αυτή η διαδικασία και δεύτερον, αν τεθεί και στο ΙΣΕΜ προς συζήτηση.

... Συνεταιρισμοί, πέραν των εκουσίω υπάρχουν και αναγκαστικοί. Έχουμε στην Ελλάδα αναγκαστικούς συνεταιρισμούς και δεν γίνεται και διαφορετικά.

Α. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ: Οι κ.κ. εισηγητές κάλυψαν με πληρότητα το θέμα. Ειδικότερα το θέμα της συγκέντρωσης κεφαλαίων, που είναι βασικό θέμα για τους

συνεταιρισμούς, γιατί χωρίς χρήματα τίποτε δεν μπορεί να γίνει. Αυτή είναι η αλήθεια και επομένως η εξεύρεση κεφαλαίων είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα. Επίσης το θέμα των τόκων είναι βασικότερο, διότι χωρίς ανταπόδοση και ασφάλεια κανείς δεν καταθέτει. Μπορώ να πω από τη δική μου θητεία στην Τράπεζα, ως επόπτης συνεταιρισμών, ότι αυτοί οι κανόνες εφαρμόστηκαν χωρίς να υπάρχει ειδική Αρχή. Συγκεκριμένα, η Ένωση Πτολεμαΐδος είχε ορίσει παλιότερα, συμμετοχή των μελών με το ποσό των 500 δραχμών, τότε, ως μερίδα, μέσω του οποίου είχαμε τη δυνατότητα δανεισμού στο εξαπλάσιο. Γι' αυτές τις 500 δραχμές τα μέλη απολάμβαναν τον τραπεζικό τόκο, ανεξάρτητα από την επιστροφή πλεονασμάτων. Επίσης οι συνεταίροι, εάν διαπιστώσουν ότι ωφελούνται από το συνεταιρισμό, είναι πρόθυμοι να καταθέσουν κεφάλαια. Πολλά ελαιουργεία έγιναν με κεφάλαια των μελών, τα οποία τα μέλη κατέθεσαν οικειοθελώς. Επομένως η συγκέντρωση κεφαλαίων είναι κυρίως θέμα εμπιστοσύνης των μελών στην καλή διαχείριση. Με καλή διαχείριση είναι δυνατή η συγκέντρωση κεφαλαίων αλλά και η καταβολή τόκου. Σε συνεταιρισμό κοινής τυροκόμησης στη Δωρίδα, τα μέλη κατέθεσαν οικειοθελώς από τα αποτελέσματα της διαχείρισης για να γίνει συνεταιριστικό τυροκομείο και για εξασφάλιση του κυκλοφοριακού κεφαλαίου. Συνεπώς τα μέλη είναι διατεθειμένα να υποβληθούν και σε θυσίες, αν έχουν εμπιστοσύνη στο συνεταιρισμό.

Γ. ΔΗΛΛΑΡΑΣ: Το καταστατικό του συνεταιρισμού μας ορίζει την υποχρέωση για μία υποχρεωτική και 5 προαιρετικές μερίδες. Θα ήθελα τη γνώμη σας αν αυτό εξυπηρετεί τους συνεταιριστικούς σκοπούς ή αν θα ήταν καλύτερο να υπάρχει ελευθερία απόκτησης περισσότερων προαιρετικών μερίδων.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ: Ο συνεταιριστικός θεσμός είναι εύπλαστος, αναπροσαρμοζόμενος στις επικρατούσες συνθήκες. Σχετικά με τον τέταρτο κανόνα της αυτονομίας και ανεξαρτησίας των συνεταιρισμών, θα έλεγα ότι ήταν μία από τις άγραφες αρχές των συνεταιρισμών που ήρθε στην επιφάνεια.

Στα πλαίσια της τέταρτης Αρχής περιλαμβάνεται και η αυτοδυναμία. Γιατί να μη διακηρύξουμε την αυτοδυναμία των συνεταιρισμών;

Ν. ΚΟΛΥΜΒΑΣ: Παρακαλώ τους εισηγητές να απαντήσουν στα ερωτήματα.

Π. ΚΟΛΥΡΗΣ: Παρότι το αντικείμενό μου δεν ήταν για τον τόκο, θα ήθελα να εκφράσω τη γνώμη μου. Ο τόκος και η αμοιβή του τόκου κάνουν και τον κ. Δασκάλου να διερωτάται μήπως προχωρούμε προς πιο δογματικές Αρχές, μαζί με άλλα βέβαια θέματα. Η Αρχή αυτή, όπως τόνισε και ο καθηγητής κ. Μαυρόγιαννης, υπήρχε και πριν από την ίδρυση της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης. Τη βρήκε, όπως είπε, η Διεθνής Συνεταιριστική Ένωση. Παρότι οι Σκαπανείς της Ροτσντέιλ, όπως τόνισε ο καθηγητής κ. Παπαγεωργίου, είχαν τόκο, τον τόκο της αγοράς, 5%, ο οποίος μεταβαλλόταν αναλόγως με τον τόκο της αγοράς. Ερχόμαστε στους πλέον δογματικούς θεωρητικούς του συνεργατισμού, όπως ο Πωλ Λαμπέρ, ο Βέλγος καθηγητής, ο οποίος ήταν απόλυτος στα θέματα αυτά, ο οποίος λέει στα πρακτικά του 1966 ότι είναι τρελό ο συνεταιρισμός να καταβάλει το τρέχον επιτόκιο της αγοράς για το κεφάλαιό του. Δηλαδή δεν αποτελεί εμπόδιο στις Αρχές του συνεργατισμού η πληρωμή τόκου σε καμία περίπτωση. Νομίζω ότι υπάρχει μια παρεξήγηση ιστορική από τους ουτοπιστές σοσιαλιστές, οι οποίοι ήταν κατά της αμοιβής του κεφαλαίου για οποιοδήποτε λόγο, σε αντί-

θεση με την πραγματικότητα που εφαρμόσαν οι συνεταιρισμοί σε όλη την διάρκεια της ύπαρξής τους. Όπως είναι διατυπωμένη και σήμερα ακόμη η Αρχή, νομίζω ότι προσπαθεί να εξυπηρετήσει ένα και μόνο στοιχείο: τη δημιουργία του βασικού, κοινωνικού, ως το ονομάσουμε, κεφαλαίου που χρειάζεται ο συνεταιρισμός για να λειτουργήσει ως επιχείρηση.

Λέει συγκεκριμένα η Αρχή ότι τα μέλη «απολαμβάνουν περιορισμένη ή καθόλου αμοιβή στο κεφάλαιο που καταβάλλουν για να γίνουν μέλη». Δηλαδή αναφέρεται στη συνεταιριστική μερίδα, όχι στις προαιρετικές μερίδες, όχι στις καταθέσεις στο συνεταιρισμό τους, όχι στις επενδύσεις που θα κάνουν και θα παίρνουν τόκο ή θα παίρνουν μέρος στις καταθέσεις τους, όχι σε ανακυκλούμενο ταμείο (Revolving Fund), στο οποίο μπαίνουν ενδεχομένως τα παρακρατηθέντα πλεονάσματα των μελών και από εκεί βγάζουν ενδεχομένως και σύνταξη τα μέλη. Αναφέρεται μόνο στο συνεταιριστικό κεφάλαιο, για να δημιουργηθεί μια βάση. Αυτή είναι η προσωπική μου άποψη για τον τόκο και δεν νομίζω, σύμφωνα με την ιστορική πρακτική των συνεταιρισμών, σύμφωνα με τις εξελίξεις που είχαμε στους συνεταιρισμούς, ότι αυτή η Αρχή δημιούργησε προβλήματα στους συνεταιρισμούς.

Όσον αφορά τις ερωτήσεις του για τη νομοθεσία περί συνεταιρισμών. Δεν υπάρχει καμμία αμφιβολία και είναι σωστό και αυτό που είπε ο κ. Κασσαβέτης, υπάρχει από το παρελθόν κάποιο σχέδιο νόμου που είχε ετοιμάσει η ΠΑΣΕΓΕΣ και δουλεύει πυρετωδώς πάνω σε αυτό. Συμφωνώ με τον κ. Κασσαβέτη ότι πρέπει στη διεργασία αυτή των διαφόρων ιδεών, σκέψεων κ.λπ., το σχέδιο αυτό που συζητείται στη συντονιστική επιτροπή των συνεταιριστικών οργανώσεων, η οποία αποτελείται από όλες τις μορφές συνεταιρισμών, θα πρέπει να συζητηθεί και σε άλλους θεσμούς, όπως το ΙΣΕΜ, τα πανεπιστήμια κ.λπ., που μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση αυτού του νομοθετικού πλαισίου για τους συνεταιρισμούς.

Το μεγάλο θέμα που τέθηκε επανειλημμένα για τις σχέσεις αιρετών και συνεταιριστικών στελεχών, το θεωρώ βασικότατο. Όπως ανέφερε ο κ. Κολύμβας, οι ευρωπαϊκοί συνεταιρισμοί έχουν βρει τις λύσεις σε αυτές τις σχέσεις και δεν είναι τίποτε άλλο από τη σωστή εφαρμογή της επιστήμης του μάνατζμεντ στους συνεταιρισμούς. Βέβαια το πρόβλημα αυτό το αντιμετώπιζε πριν από μερικές δεκαετίες ο καπιταλισμός. Τότε ρίχθηκε το σύνθημα να σώσουμε τον καπιταλισμό ή τους καπιταλιστές. Έτσι γεννήθηκε ο διευθυντικός καπιταλισμός, ο οποίος πράγματι έσωσε το σύστημα. Διερωτώμαι πολλές φορές μήπως έφθασε η ώρα να σώσουμε τους συνεταιρισμούς από τους συνεταιριστές; Το λέω αστειευόμενος αλλά έχει και μια σοβαρή διάσταση. Δηλαδή μήπως ήρθε η ώρα να επαγγελματοποιήσουμε το μάνατζμεντ στους συνεταιρισμούς, για να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά; Μήπως πρέπει να κάνουμε αυτό που έκαναν οι καπιταλιστές για να σώσουν τον καπιταλισμό; Να «αγοράσουμε» το μάνατζμεντ από την αγορά, κατάλληλο όμως για τις συνεταιριστικές οργανώσεις, για να μπορέσει πράγματι να προκόψει ο θεσμός του συνεταιρισμού; Οι Ευρωπαίοι το έχουν κάνει και ο κ. Κολύμβας ανέφερε το πώς το έχουν κάνει.

Όσον αφορά το ερώτημα που έθεσε ο κύριος από την ΠΟΣΕΥΔ για την ύπαρξη

«διπλής ηγεσίας» στους συνεταιρισμούς, θέλω να τονίσω ότι πράγματι αναφέρομαι κυρίως στους αγροτικούς συνεταιρισμούς, από τους οποίους έχω μια μακρόχρονη εμπειρία. Ωστόσο θέλω να τονίσω ότι αυτό δεν χρειάζεται να αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα, αν γίνει ο σωστός καθορισμός των ρόλων και η σωστή κατανομή του έργου και των λειτουργιών του μανάτζμεντ ανάμεσα στα αιρετά και στα υπηρεσιακά στελέχη του συνεταιριστικού μανάτζμεντ, όπως έχει συμβεί πράγματι στους περισσότερους ευρωπαϊκούς συνεταιρισμούς. Το θέμα αυτό νομίζω ότι εξηγήθηκε πολύ σωστά και από τον κ. Κουρτίδη, όταν τόνισε την ανάγκη για διάκριση ρόλων ανάμεσα στα αιρετά και στα επαγγελματικά στελέχη του μανάτζμεντ.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την προσωπική μου άποψη για την τελευταία και νέα Αρχή, την Αρχή δηλαδή που καλεί τους συνεταιρισμούς να δείχνουν ενδιαφέρον και φροντίδα για την κοινωνία, για το μικρότερο ή μεγαλύτερο κοινωνικό σύνολο το οποίο επηρεάζεται από την ύπαρξη και τη λειτουργία των συνεταιρισμών. Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι συνεταιρισμοί με τη λειτουργία τους συμβάλλουν στην αύξηση της κοινωνικής ευημερίας, όχι μόνο των μελών τους, αλλά ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου. Λειτουργώντας ως «μέτρα του ανταγωνισμού», όπως τους θέλουν οι Αμερικανοί οικονομολόγοι, ή ως «φορείς του ανταγωνισμού», όπως τους ήθελε ο Κ. Ζιντ (C. Gide), οι συνεταιρισμοί δημιουργούν συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού στις αγορές που δραστηριοποιούνται, γεγονός που συμβάλλει στην αύξηση της κοινωνικής ευημερίας, δηλαδή στην αύξηση της ευημερίας του κοινωνικού συνόλου. Με αυτήν την έννοια συνεπώς και με δεδομένο το γεγονός ότι όλες οι μορφές επιχειρήσεων τείνουν σήμερα να πάρουν ένα πιο «κοινωνικό πρόσωπο», προσωπικά καλωσορίζω τη νέα αυτή έβδομη Αρχή του συνεργατισμού.

Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Θα ξεκινήσω από τη σωστή επισήμανση του κ. Κολύμβα ότι το κεφάλαιο στο συνεταιρισμό δεν είναι το αφεντικό αλλά ο υπηρέτης. Αφεντικά είναι τα φυσικά πρόσωπα καθατά και όχι ως φορείς κεφαλαίου. Όμως εκείνο που είναι γεγονός είναι ότι ο υπηρέτης αυτός είναι αναγκαίος για να υπηρετήσει ο συνεταιρισμός τους σκοπούς του.

Σχετικά με την παρατήρηση του κ. Προβατά, νομίζω ότι συμφωνούμε ότι είναι ανάγκη σήμερα να δοθεί η σωστή αμοιβή στο κεφάλαιο. Μπορεί βέβαια να θεωρηθεί κανείς ότι όταν γίνεται επιστροφή πλεονασμάτων, ένα μέρος από αυτό αποτελεί τόκο για το κεφάλαιο των μερίδων. Όμως, ιδιαίτερα στη σημερινή εποχή, η ανάγκη των συνεταιρισμών σε κεφάλαια επιβάλλει την ενθάρρυνση της μεγέθυνσης των συνεταιριστικών μερίδων και αυτό δεν μπορεί να γίνει με τον κανόνα του μικρού ή μηδαμινού τόκου, τη στιγμή μάλιστα που φαίνεται ότι από όλους αναγνωρίζεται ότι η διατύπωση αυτή δεν προσφέρεται για τη σημερινή πραγματικότητα. Άλλωστε, όπως τόνισε και ο κ. Προβατάς, το πρόβλημα επιτείνεται όταν δεν υπάρχουν και επιστροφές πλεονασμάτων. Είναι όμως αναγκαί, οι συνεταιρισμοί να αποδεικνύουν συνεχώς στα μέλη τους τα άμεσα οφέλη, για να συντηρούν ισχυρή την πρόσδεση των μελών με το συνεταιρισμό. Τα έμμεσα οφέλη υπάρχουν πάντοτε και συχνά είναι τα πιο σημαντικά, αλλά δεν γίνονται πάντοτε εξίσου αντιληπτά, όπως τα άμεσα οφέλη.

Ο εκ μέρους μου χειρισμός αποκλειστικά του θέματος του τόκου του κεφαλαίου

των μερίδων και της αυτοχρηματοδότησης των συνεταιρισμών, ίσως έδωσε την εντύπωση ότι αυτό το θέμα κυριάρχησε στο συνέδριο, όπως ανέφερε εκπρόσωπος της ΠΟΣΕΥΔ. Ασφαλώς δεν είναι έτσι. Τόνισα ιδιαίτερα το θέμα αυτό, επειδή αποτελούσε επί μακρόν σημείο προς αναθεώρηση και φαινόταν ότι συγκλίνουν προς την αναθεώρηση αυτή όλες οι πλευρές, ενώ τελικά «ώδινεν όρος και έτεκε μυν».

Το θέμα της φορολογίας ασφαλώς είναι σημαντικό, αλλά προφανώς το ύψος της φορολογίας που εφαρμόζεται σε κάθε χώρα αποτελεί θέμα εσωτερικής, εθνικής, νομοθεσίας. Το θέμα που πρέπει όμως ασφαλώς να μας απασχολήσει είναι η διάκριση μεταξύ πλεονασμάτων και κερδών, ένα θέμα για το οποίο υπάρχει σύγχυση όχι μόνο στην ορολογία των ελληνικών συνεταιριστικών νόμων αλλά και, το κυριότερο, στην ουσία, η οποία έχει επιπτώσεις στη φορολογία. Το θέμα αυτό πρέπει να μας απασχολήσει σε κάποια συνάντηση, ώστε με τη σωστή ερμηνεία να πείσουμε τους νομοθέτες για την ανάγκη διαφορετικής μεταχείρισης των πλεονασμάτων έναντι των κερδών.

Σώστα τονίζει ο κ. Δασκάλου την ανάγκη των συνεταιρισμών σε κεφάλαια και την απουσία κάθε συναισθηματισμού στη σύγχρονη κοινωνία σχετικά με το κεφάλαιο. Το θέμα της προσφυγής των συνεταιρισμών στο Χρηματιστήριο για την εξεύρεση κεφαλαίων είναι λεπτό και σε ό,τι αφορά τουλάχιστον τη χώρα μας, η προσφυγή στο Χρηματιστήριο συνεπάγεται απώλεια της συνεταιριστικής φυσιογνωμίας, όπως έδειξε η εισήγηση των κ.κ. Σιφνιώτη και Βαβούρα στο συνέδριο του ΙΣΕΜ τον Απρίλιο. Ασφαλώς, το στοιχείο της εμπιστοσύνης των μελών, που τόνισε ο κ. Παρασκευαΐδης, είναι καθοριστικής σημασίας για την άντληση κεφαλαίων από τα μέλη.

Στο θέμα που έθεσε ο κ. Δηλαράς δεν θα επιχειρήσω να δώσω πρόχειρη απάντηση. Ο περιορισμός στις προαιρετικές μερίδες έχει προεκτάσεις που χρειάζονται να εξετασθούν με προσοχή για να δοθεί έγκυρη απάντηση.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να πω ότι, προσωπικά, δεν με ικανοποιεί το γεγονός ότι το συνοδευτικό κείμενο αναφέρεται στην ευέλικτη εφαρμογή της τρίτης Αρχής για τον τόκο του κεφαλαίου των μερίδων ή ότι αυτή η Αρχή δεν θίγει τις άλλες κατηγορίες κεφαλαίου. Δεν με ικανοποιεί η προσφυγή στο ερμηνευτικό κείμενο, διότι υποτίθεται ότι το συνοδευτικό κείμενο επεξηγεί και αναλύει τη συνοπτική διατύπωση και δεν οδηγείστε διαφορετικό συμπέρασμα. Έπειτα το ότι δεν θίγονται οι άλλες κατηγορίες κεφαλαίου δεν απαντά στην αντιφατικότητα, αλλά την επιτείνει. Το χαμηλό ύψος των μερίδων, στο οποίο εξωθεί ο χαμηλός ή μηδενικός τόκος, οδηγεί τους συνεταιρισμούς στη στήριξη σε δανειακά κεφάλαια και όχι σε ίδια κεφάλαια. Περιορίζει την πρόσδεση των μελών στο συνεταιρισμό και την ταύτιση των συμφερόντων του με την οργάνωσή του. Ουσιαστικά, υποδεικνύουμε έμμεσα, στο μέλος να συμπεριφερθεί ως κεφαλαιούχος, ο οποίος επιλέγει το καλύτερο επιτόκιο για την τοποθέτηση των οικονομίων του, π.χ., να επιλέξει προαιρετικές μερίδες έναντι κατάθεσης στην τράπεζα.

Στο τέλος του κειμένου:

Δ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ: Θα ήθελα να δώσω μια συμπληρωματική απάντηση σε ορισμένες ερωτήσεις με σκοπό να διευκρινίσω και συμπληρώσω όσα είπα στην

εισήγησή μου. Το θέμα της νομοθεσίας που έθεσε ο κ. Κασσαβέτης και ο κ. Κουρτίδης είναι πολύ σοβαρό και αφορά άμεσα στην ενσωμάτωση του περιεχομένου των συνεταιριστικών Αρχών στο δικαϊκό μας σύστημα και πέρα απ' αυτό, στην καθημερινή πρακτική εφαρμογή τους μέσα από τα καταστατικά των οργανώσεων. Η νομοτεχνική πλευρά είναι εξίσου σπουδαία, όπως είπαμε και στο συνέδριο του περασμένου Απριλίου, από την άποψη ότι ο νέος νόμος πρέπει να είναι γενικός για όλες τις κατηγορίες συνεταιρισμών, όπως ήταν ο 602. Σύντομος, αναπτυξιακός και να παρέχει την εξουσιοδότηση στα υπουργεία που είναι καθ' ύλην αρμόδια και υπεύθυνα για τις διάφορες αυτές κατηγορίες, να εκδίδουν διατάγματα και οδηγίες για να ρυθμίζουν την καλύτερη λειτουργία των συνεταιρισμών που υπάγονται σε καθένα απ' αυτά.

Η ερώτηση της συναδέλφου κυρίας Στρατηγοπούλου για την αυτοδύναμη ανάπτυξη και λειτουργία των συνεταιρισμών είναι εύστοχη και επίκαιρη. Η έννοια όμως της αυτοδυναμίας των συνεταιρισμών εμπεριέχεται στις νέες αναθεωρημένες Αρχές και έτσι δεν παρέστη ανάγκη να προταθεί και καταστρωθεί μια αυτοτελής Αρχή για το θέμα αυτό. Τίποτε δεν αποκλείει στο μέλλον, οι ανάγκες και οι προβληματισμοί συνεταιριστών και συνεταιρισμών να οδηγήσουν στη διαμόρφωση νέων Αρχών σ' αυτό όπως και σε άλλα θέματα.

Το θέμα του μειωμένου ή ελεύθερου τόκου που έθεσαν οι κ.κ. Λάμπρου, Κουρτίδης και Δασκάλου, έτυχε ήδη πολλών διευκρινίσεων από τους συναδέλφους - εισηγητές και από μένα. Ήθελα να προσθέσω ότι δεν έχει σημασία ποιιά χώρας οι συνεταιριστικές οργανώσεις υποστηρίζουν και τελικά πετυχαίνουν να περάσουν οι προτάσεις τους, εννοώ μικρές ή μεγάλες χώρες, αναπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες. Σημασία έχει ποιιά θέση θα γίνει τελικά αποδεκτή, η προοδευτική και ανανεωτική ή η συντηρητική και παραδοσιακή. Στο θέμα του τόκου, οι νέες νομοθεσίες, όπως είπα, όπως και η πρακτική που ακολουθείται όλο και πιο πολύ και στην Ευρώπη και στην Ασία, όπου οι οργανώσεις και συνεταιριστικές επιχειρήσεις είναι μεγάλες και έχουν ανάγκη μεγάλων κεφαλαίων, είναι ότι από δεκαετίες τώρα, αμείβουν με νόμιμο τόκο αγοράς το κεφάλαιο των μελών τους, και τούτο παρά την ισχύ της αυτοτελούς Αρχής του 1966 για μειωμένο τόκο του συνεταιριστικού κεφαλαίου. Η τυπική κατάργηση της Αρχής αυτής από το Συνέδριο του Μάντσεστερ δεν απέκλεισε τελικά την μεταφορά της και διατήρηση στα πλαίσια μιας άλλης Αρχής, της τρίτης. Όσο και αν φαίνεται παράδοξο και αντιφατικό, οι οργανώσεις των αναπτυσσόμενων χωρών και των χωρών καθολικής συνεταιριστικής αναπτύξεως όπως είναι η Σιγκαπούρη, ο Μαυρίκιος, το Ισραήλ, η Ινδία, η Ιαπωνία, έβαλαν με τον τρόπο αυτό κάποιο φρένο στην ολοκληρωτική κατάργηση της Αρχής και πρακτικής σχετικά με το μειωμένο τόκο. Όπως ειπώθηκε, η αμοιβή του συνεταιριστικού κεφαλαίου αποτελεί διαχωριστική γραμμή με την κεφαλαιοκρατική επιχείρηση και προσδιορίζει αποφασιστικά τα διακριτικά γνωρίσματα του συνεταιρισμού. Θα μπορούσε μάλιστα να προστεθεί ότι οι χώρες που υποστηρίζουν το μειωμένο τόκο είναι μεταξύ εκείνων που διαθέτουν κεφάλαια ή μπορούν να αντλήσουν έξωθεν κεφάλαια με μεγαλύτερη ευκολία από τις χώρες των οποίων οι οργανώσεις δεν διαθέτουν αρκετά κεφάλαια και επιθυμούν να προσελκύσουν τα κεφάλαια των μελών της με παροχή ηυξημένου τόκου.

Τέλος, το πρόβλημα της «κοινότητας» του συνεταιρισμού (7η Αρχή) και καινούργιο είναι και δεν έχουμε προηγούμενες εμπειρίες επιβολής έξωθεν υποχρεώσεων των οργανώσεων για να αναπτύξουν μεθοδικά, μακροχρόνια και αδιάκοπα τις «κοινότητες». Η Αρχή αυτή μας ξαφνιάζει βέβαια. Το γεγονός όμως ότι η υποχρέωση των συνεταιρισμών προς αυτή την κατεύθυνση θα προέρχεται, θα αποφασίζεται και θα λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες των μελών του μας επιτρέπει να είμαστε λιγότερο σκεπτικοί για το πώς θα λειτουργήσει στο μέλλον η Αρχή αυτή της «κοινότητας». Μακρές συζητήσεις και η επιμονή πολλών οργανώσεων και μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής οδήγησαν στην αλλαγή και βελτίωση της αρχικής διατυπώσεως που επέβαλε τη σχετική υποχρέωση στους συνεταιρισμούς εκ των έξω.

Η «κοινότητα» ή οι «κοινότητες» στις οποίες αφορά η Αρχή αυτή δεν έχουν βέβαια να κάνουν με κοινοτικό σύστημα ή με τις γνωστές διοικητικές κοινότητες. Πρόκειται για άτυπες συνήθως ομάδες προσώπων που βρίσκονται μέσα και γύρω από το συνεταιρισμό και έχουν ανάγκη να υποστηριχθούν οικονομικά και ηθικά προκειμένου να λειτουργήσουν και να δράσουν για σκοπούς που ήδη περιέχονται στα ευρύτερα πλαίσια της συνεταιριστικής ιδέας, αλληλεγγύης και συνεργασίας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Με πρόλογο του Γενικού Διευθυντή της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (ICA) κ. Bruce Thordarson και του Προέδρου του ΙΣΕΜ κ. Νικ. Κολύμβα, κυκλοφόρησε στα ελληνικά η μελέτη του **Dr. A.F. Laidlaw «Οι Συνεταιρισμοί το Έτος 2000»**. Απόδοση στα Ελληνικά: Π. Κοθύρης - Κ. Παπαγεωργίου.

Μιά συνακτική θεώρηση της θεωρίας της εφαρμογής και των προοπτικών του συνεργατισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Κλασικό κείμενο προβληματισμού.

Έκδοση Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (Ι.Σ.Ε.Μ.) στη σειρά αξιολογών συνεταιριστικών κειμένων.

Σελίδες 120. Διάθεση Ι.Σ.Ε.Μ., Ακαδημίας 63, 106 78 Τηλ. 3625.739

Τιμή δρχ. 1.500.

SYNEDIA

ΠΑΝ ΔΕΜΕ ΛΙΠΑΣΜΑ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΣΥΝΕΛ

ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΛΑ - ΣΥΝΘΕΤΑ - ΜΙΚΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΣΙΚΗ
Ή ΣΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗ ΛΙΠΑΝΣΗ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΣ ΥΔΑΤΟΔΙΑΛΥΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΙΧΝΟΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΙΚΑ (ΣΥΝΦΕΡΤ)
ΘΕΪΚΟΣ ΧΑΛΚΟΣ - ΘΕΙΑΦΙ
ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΕΔΑΦΟΥΣ - ΦΥΛΛΩΝ - ΝΕΡΩΝ

ΕΓΓΥΗΣΗ ΟΜΑΛΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΔΙΚΤΥΟ
ΠΩΛΗΣΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ: (01) 86.48.715 - 86.48.225, ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: (031) 54.43.30 - 54.43.31, ΒΟΛΟΣ: (0421) 22.536,
ΚΑΒΑΛΑ: (051) 83.69.48 - 83.69.49, ΗΡΑΚΛΕΙΟ: (081) 25.65.43

PRIMA

γεύση
στη ζωή!

ΕΛΑΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΛΛΗΝΟΚΟΜΙΚΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΕΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

του δρ. ΜΙΧ. Β. ΦΕΦΕ - Δικηγόρου
L.L.M., Ph. D. στο Κοινοτικό Δίκαιο

1) Εισαγωγή

Τα συνεταιριστικά ιδεώδη είχαν κάνει την εμφάνισή τους πριν ακόμα από τη δημιουργία του πρώτου συνεταιρισμού. Ο καταναλωτικός συνεταιρισμός του Ροτοντέιλ στην Αγγλία ήταν, κατά γενική αποδοχή, η πρώτη έμπρακτη εφαρμογή των ιδεωδών αυτών. Από τότε, παρά την πολεμική που υπέστη κατά καιρούς, ο θεσμός του συνεταιρισμού επικράτησε ως πρότυπη μορφή συνεργασίας, ιδιαίτερα μεταξύ αγροτών, και πανηγυρικά έχει γίνει συνείδηση ότι η εθελούσια συνεργασία δεν έχει πλήρες υποκατάστατο.

Στην Ελλάδα, για μια σειρά από αιτίες που το παρόν άρθρο δεν είναι δυνατόν να αναλύσει, ο θεσμός του συνεταιρισμού δεν γνώρισε την ανάπτυξη που θα έπρεπε. Η ανεπαρκής και, εν πολλοίς, στρεβλή εξέλιξη των αγροτικών συνεταιρισμών δημιούργησε πολλές παρεξηγήσεις όσον αφορά τη χρησιμότητά τους. Σήμερα οι συνεταιρισμοί βρίσκονται σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας τους. Η υπερχρέωση που είχε προέλθει από τα παλιά δάνεια από την ΑΤΕ και τη συσσώρευση των τόκων απείλησαν προς στιγμήν με οριστική διάλυση τους συνεταιρισμούς. Η προηγούμενη κυβέρνηση της Ν.Δ. τελικά ανέλαβε με το Ν. 2008/92 (άρθρα 32 και 33) να καλύψει ένα μέρος των χρεών των συνεταιρισμών, που προήλθαν από την άσκηση κοινωνικής πολιτικής από αυτούς.¹ Η σημερινή Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αποδέχθηκε την ανειλημμένη αυτή υποχρέωση και την επαναδιατύπωσε στο Ν. 2198/94.² Ήδη ένα μεγάλο μέρος των χρεών έχει διαγραφεί, οι διαπραγματεύσεις για την οριστική διευθέτησή τους έχουν ολοκληρωθεί και τεθεί σε εφαρμογή, ενώ ο Ν. 2237/94 δίνει τη δυνατότητα τελικής ρύθμισης όλων των υπολοίπων χρεών του συνόλου των συνεταιρισμών προς την ΑΤΕ. Περιληπτικά, ο νόμος, ορίζει ότι η ΑΤΕ μπορεί να ρυθμίσει τις ληξιπρόθεσμες ακάλυπτες οφειλές των συνεταιρισμών που θα ενδιαφερθούν να προβούν σε τέτοια συμφωνία. Η διάρκεια εξόφλησης των χρεών θα μπορεί να είναι έως δέκα χρόνια, ενώ όσον αφορά το επιτόκιο στα πρώτα πέντε χρόνια δε θα λογίζε-

ται τόκος επί του κεφαλαίου ρύθμισης και στα υπόλοιπα το 50% από το ισχύον συμβατικό επιτόκιο. Υπάρχει η δυνατότητα κι άλλων επωφελών ρυθμίσεων, για τις οποίες μπορεί να αποφασίζει η ΑΤΕ.³

Η διαγραφή και κάλυψη των χρεών των συνεταιρισμών δίνει μια νέα ευκαιρία ανάπτυξης στο συνεταιριστικό κίνημα. Σε συνδυασμό με την ορθολογική οργάνωση και την κομματική απεμπλοκή των συνεταιρισμών, είναι μία κίνηση που θα αποδώσει καρπούς στο μέλλον. Ταυτόχρονα όμως ενέχει σοβαρούς κινδύνους αποτυχίας λόγω της λανθασμένης τακτικής που ακολούθησε η κυβέρνηση στην εφαρμογή της. Πιο συγκεκριμένα, η μη ανακοίνωση στην Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής Επιτροπή) και η απάλειψη των χρεών των συνεταιρισμών με κρατικά κονδύλια αλλά και η έλλειψη ενημέρωσης της Επιτροπής για τη νέα διαδικασία ρύθμισης χρεών αποτελεί παραβίαση του Κοινοτικού Δικαίου και συνεπώς υπάρχει ο άμεσος κίνδυνος να ανατραπεί όλη η διαδικασία. Το άρθρο αυτό έχει σκοπό να αναλύσει με ποιό τρόπο παραβιάζεται το Κοινοτικό Δίκαιο, αν υπάρχουν πιθανότητες διαφυγής με την παρούσα πολιτική και αν όχι ποιά είναι η προσηκούσα πολιτική που πρέπει να ακολουθήσει η χώρα μας για να αποφύγει δυσάρεστες εκπλήξεις. Πρέπει να σημειωθεί ότι όπου χρησιμοποιείται ο όρος «κρατική ενίσχυση» ή απλά «ενίσχυση» εννοείται κάθε μορφή ενίσχυσης, όπως αυτές θα αναφερθούν παρακάτω. Οι όροι «χρηματοδότηση» ή «κεφάλαιο» επαναλαμβάνονται συχνά, διότι αναφέρονται στην πιο συνηθισμένη μορφή κρατικής ενίσχυσης.

2) Κρατικές ενισχύσεις. Έννοια κατά το Κοινοτικό Δίκαιο⁴

Ένας από τους θεμέλιους λίθους της κοινής αγοράς είναι ο υγιής ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων καθώς και η αποφυγή πρακτικών νόθευσής του.⁵ Μία συνηθισμένη πρακτική των κρατών - μελών είναι η παροχή ενισχύσεων, συνήθως χρηματικών, σε επιχειρήσεις κρατικές ή ιδιωτικές. Παρ' όλη την κοινωνική ωφελιμότητα ή, πολλές φορές, την πολιτική σκοπιμότητά τους, τέτοιες ενισχύσεις προκαλούν εκ προοιμίου σοβαρές δυσλειτουργίες σε ένα σύστημα που έχει ως πρωταρχικό του σκοπό τη δημιουργία και τη διατήρηση μιας ενιαίας εσωτερικής αγοράς.

Το άρθρο 92(1) ΣυνθΕΟΚ ορίζει ότι «ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό δια της ευνοϊκής μεταχείρισεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την Κοινή Αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών - μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως». Από τη διάταξη αυτή, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), προκύπτει ότι για να υπάρχει κρατική ενίσχυση, οι ενισχύσεις πρέπει να χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους. Κατά την πρώτη πάντως παράγραφο του άρθρου δεν είναι όλες οι κρατικές ενισχύσεις αντίθετες προς το Κοινοτικό Δίκαιο. Οι άλλες δύο παράγραφοί του προβλέπουν αυτοδίκαιες και δυνητικές εξαιρέσεις στην εφαρμογή του.

Το ΔΕΚ έχει δώσει ένα γενικό ορισμό για την κρατική ενίσχυση στην υπόθεση

Denkavit.⁶ Αποφάνθηκε ότι η παράγραφος 1 του άρθρου «αναφέρεται στις αποφάσεις των κρατών - μελών με τις οποίες τα τελευταία, επιδιώκοντας δικούς τους οικονομικούς ή κοινωνικούς στόχους, δίνουν, με μονομερείς και αυτόνομες αποφάσεις, σε επιχειρήσεις ή άλλα πρόσωπα πόρους ή τους παρέχουν πλεονεκτήματα που αποσκοπούν να ενθαρρύνουν την επίτευξη των επιδιωκόμενων οικονομικών ή κοινωνικών στόχων». Είναι εμφανές ότι ο ορισμός αυτός περικλείει ένα αρκετά ευρύ φάσμα μορφών οικονομικής ή δημοσιονομικής παρέμβασης που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό. Το ίδιο άλλωστε υποδηλώνουν οι λέξεις «υπό οποιαδήποτε μορφή» στην πρώτη παράγραφο του άρθρου 92.

Είναι αδιάφορη η μορφή της ενίσχυσης ή ο συγκεκριμένος στόχος που πρόκειται να εξυπηρετήσει. Το ΔΕΚ έχει αποφανθεί ότι το άρθρο 92 δεν διακρίνει τα μέτρα κρατικής παρέμβασης ανάλογα με τους σκοπούς ή στόχους τους, αλλά τα ορίζει με βάση τα αποτελέσματά τους. Συνεπώς ο κοινωνικός ή άλλος σκοπός του μέτρου δεν μπορεί να παρακάμψει την εφαρμογή του άρθρου.^{7,8}

Η απορρόφηση μετοχών εταιρειών από το δημόσιο ή γενικά από κρατικούς πόρους παρουσίασε δυσκολίες όσον αφορά τον προσδιορισμό μιας τέτοιας ενέργειας σαν κρατική ενίσχυση. Στην περίπτωση αυτή είναι ανάγκη να διακρίνουμε μεταξύ επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του κράτους και κρατικών επιδοτήσεων στη μορφή της αγοράς μετοχών. Είναι διαφορετικό όταν το κράτος εξασκεί εξουσία (imperium) για λόγους κοινωνικούς ή κοινής ωφέλειας και διαφορετικό όταν ενεργεί όπως κάθε επιχειρηματίας σε μια ανοικτή αγορά. Αν δηλαδή η αγορά των μετοχών από το κράτος μπορεί να θεωρηθεί ως επένδυση με το σκοπό απόκτησης εισοδήματος ή ευχέρειας κεφαλαίου, που είναι στόχος κάθε κοινού επενδυτή, ή αν είναι απλώς ένα μέσο παροχής οικονομικής βοήθειας σε μια συγκεκριμένη επιχείρηση.

Οδηγός για το αν μία πράξη αποτελεί κρατική ενίσχυση είναι αν, σε παρόμοια κατάσταση, ένας ιδιώτης επιχειρηματίας πράττοντας στη βάση σχετικών οικονομικών συγκυριών θα υποστήριζε τη συγκεκριμένη επιχείρηση με τέτοιο τρόπο. Η θεωρία αυτή έχει γίνει δεκτή από την Επιτροπή και το ΔΕΚ και είναι γνωστή ως «αρχή του ιδιώτη επενδυτή» (private investor principle).⁹ Αν το δημόσιο είναι ήδη μέτοχος σε μια επιχείρηση, τότε οι κανόνες που εφαρμόζονται είναι διαφορετικοί. Είναι πιο πιθανό ένας ιδιώτης να επενδύσει σε μια επιχείρηση που συμμετέχει, αν ελπίζει ότι η αναδιάρθρωσή της θα την κάνει κερδοφόρα. Το ίδιο πρέπει να ισχύσει και για τις κρατικές χρηματοδοτήσεις αυτού του είδους. Όπου όμως είναι εμφανές ότι η ροή κεφαλαίου απλά καλύπτει λειτουργικές ζημίες, τότε πρόκειται για κρατικές ενισχύσεις διάσωσης.

Απαραίτητο στοιχείο της έννοιας της ενίσχυσης είναι η παροχή από το κράτος να γίνεται χωρίς αντιπαροχή ή έστω, όταν υπάρχει αντιπαροχή, να είναι ελλιπής. Για παράδειγμα η πληρωμή για αγαθά ή υπηρεσίες ή η αποζημίωση για ζημίες που προέρχονται από αποφάσεις για το κοινό συμφέρον, π.χ., η κάλυψη της διαφοράς των εισιτηρίων στις δημόσιες συγκοινωνίες δεν αποτελούν ενισχύσεις. Πρέπει όμως να δοθεί μεγάλη προσοχή στην αντιπαροχή, ώστε αυτή να είναι γνήσια και να μην αποτελεί κάποιο βολικό μηχανισμό για να καλυφθεί η χρηματική ενίσχυση μιας επιχείρησης.

Θα μπορούσε κι εδώ να εφαρμοστεί το κριτήριο του ιδιώτη, επενδυτή και να συμπεραίνουμε ότι ένα μέτρο αποτελεί ενίσχυση, αν δεν λαμβάνεται κάτω από τις κανονικές εμπορικές συνθήκες και η αντιπαροχή από την εταιρεία είναι αδόκιμη, π.χ., μετοχές της εταιρείας. Το ΔΕΚ έκρινε ότι ένα μέτρο δεν έχασε το χαρακτήρα του ευεργετήματος, απλώς επειδή είχε χρηματοδοτηθεί εν όλω ή εν μέρει από συνεισφορές καταλογισθείσες στις εταιρείες που αφορούσε το μέτρο.¹⁰ Στην υπόθεση Denkanit εξάλλου, το ΔΕΚ αναφέρθηκε σε μονομερείς και αυτόνομες αποφάσεις των κρατών - μελών.

Η ενίσχυση πρέπει να χορηγείται από το κράτος ή με κρατικούς πόρους. Κατά το Κοινοτικό Δίκαιο (Οδηγία της Διαφάνειας 80/723) ως κράτος θεωρείται η κεντρική κυβέρνηση και οι περιφερειακές ή τοπικές αρχές. Είναι αδιάφορο αν οι αρχές δράσουν απευθείας ή επιλέξουν να ενεργήσουν μέσω ενός δημοσίου ή ιδιωτικού προσώπου.¹¹

Η ευνοηθείσα επιχείρηση μπορεί να είναι ιδιωτική ή δημόσια. Μόνη περίπτωση εξαίρεσης είναι το άρθρο 90(2) ΣυνθΕΟΚ, που αφορά τις επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος ή που έχουν χαρακτήρα δημοσιονομικού μονοπωλίου. Το πολιτικά ευαίσθητο ζήτημα της χρηματοδότησης των δημοσίων επιχειρήσεων έχει αντιμετωπιστεί από την Οδηγία της Διαφάνειας και από τη νομολογία του ΔΕΚ (αρχή του ιδιώτη επενδυτή).

3) Κρατικές ενισχύσεις αντίθετες προς το Κοινοτικό δίκαιο.

Για να είναι αντίθετη προς το Κοινοτικό Δίκαιο μια κρατική ενίσχυση πρέπει να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις:

α) Να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό δια της ευνοϊκής μεταχείρισεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής.

β) Να επηρεάζει τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών - μελών.

Πρώτη προϋπόθεση είναι η πραγματική ή έστω η επαπειλούμενη νόθευση του ανταγωνισμού. Απαραίτητη είναι εδώ η διάκριση μεταξύ γενικών μέτρων οικονομικής πολιτικής και άλλων μέτρων που αποτελούν γενικές ενισχύσεις. Στην προαναφερθείσα υπόθεση 173/73, η ιταλική κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο έλεγχος της Επιτροπής αποτελούσε παρέμβαση σε τομέα εθνικής κυριαρχίας, όπως ήταν η εσωτερική φορολογία. Η Επιτροπή δέχτηκε ότι μία ουσιώδης μετατροπή του υπάρχοντος συστήματος γενικά θα ήταν εσωτερική υπόθεση. Η ίδια πράξη όμως σε συγκεκριμένο τομέα για ορισμένο χρονικό διάστημα την έκανε τομεακή ενίσχυση.

Το ΔΕΚ και ο Γενικός Εισαγγελέας Warner ασπάστηκαν αυτή την άποψη. Το σημείο κεντρικής σημασίας, είπαν, ήταν η ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων πριν την υιοθέτηση του επίμαχου νόμου. Η μονομερής μεταρρύθμιση ενός συντελεστή κόστους σε συγκεκριμένο τομέα της οικονομίας ενός κράτους - μέλους μπορεί να σημάνει την ανατροπή της υπάρχουσας ισορροπίας. Σε άλλη υπόθεση κρίθηκε ότι γενικές ενισχύσεις, όπως ήταν οι εξαγωγικές ενισχύσεις, είναι κρατικές ενισχύσεις, έστω κι αν ωφελούνται όλα τα αγαθά και οι επιχειρή-

σεις της επικράτειας (υποθέσεις 6 και 11/69, Επιτροπή κατά Γαλλίας). Απλά παραδείγματα γενικών μέτρων οικονομικής πολιτικής είναι η υποτίμηση του εθνικού νομίσματος ή η χαλάρωση του ελέγχου του συναλλάγματος, μέτρα τα οποία βελτιώνουν την ανταγωνιστική θέση των εταιρειών της χώρας. Πάντως η διαχωριστική γραμμή μεταξύ τους μπορεί να είναι αρκετά δυσδιάκριτη.

Η πιθανή χορήγηση παράνομων κρατικών ενισχύσεων και από άλλα κράτη - μέλη δεν μειώνει την ένταση νόθευσης του ανταγωνισμού. Το ΔΕΚ έκρινε (υπόθεση Steinike) ότι «τα αποτελέσματα περισσότερων από μίας αλλοιώσεων του ανταγωνισμού στο εμπόριο μεταξύ κρατών - μελών δεν αλληλοαναιρούνται, αλλά αντίθετα συγκεντρώνονται, και οι ζημιολόγους τους συνέπειες στην κοινή αγορά αυξάνονται».

Είναι αρκετή η χορήγηση μιας ενίσχυσης για να θεωρήσουμε ότι έλαβε χώρα νόθευση του ανταγωνισμού; Στην υπόθεση Philip Morris το ΔΕΚ έκρινε ότι μία κρατική ενίσχυση δεν νοθεύει τον ανταγωνισμό *per se*, αλλά θα πρέπει να προηγηθεί μία εμπειριστατωμένη μελέτη των συνθηκών της αγοράς ώστε να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο νοθεύεται ο ανταγωνισμός.¹² Άρα συμπεραίνουμε ότι η απλή χορήγηση δεν είναι παράνομη, αλλά εξαρτάται από τις δυνατότητες της επιχείρησης στο διακοινοτικό εμπόριο για να χαρακτηριστεί παράνομη. Η ενίσχυση μιας επιχείρησης με αμελητέα συμμετοχή στην Κοινή Αγορά προφανώς δεν κλονίζει σοβαρά τον υγιή ανταγωνισμό.

4) Εξαιρέσεις

Όπως προαναφέρθηκε, οι κρατικές ενισχύσεις δεν είναι εκ προοιμίου αντίθετες προς το Κοινοτικό Δίκαιο, διότι στις άλλες δύο παραγράφους του άρθρου 92 περιέχονται αυτοδίκαιες (παράγραφος 2) και δυνητικές εξαιρέσεις (παράγραφος 3) από την εφαρμογή του. Οι περιπτώσεις της πρώτης κατηγορίας ενισχύσεων είναι απόλυτα συγκεκριμένες (λόγου χάρη, ενισχύσεις σε συγκεκριμένους καταναλωτές) και δεν έχουν εφαρμογή στην περίπτωση που θα εξεταστεί.

Το άρθρο 92(3) περιέχει τις δυνητικές εξαιρέσεις: «Δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την Κοινή Αγορά:

α) Οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση».

Τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή για την οποία προορίζεται η ενίσχυση πρέπει να είναι αρκετά σημαντικά και σίγουρα πολύ πιο σοβαρά από τα προβλήματα της περίπτωσης (γ). Γι' αυτό άλλωστε δεν τίθεται κανένας περιοριστικός όρος στην περίπτωση (α), στην οποία ίσως χρειαστούν ιδιαίτερα δραστικά μέτρα λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης.

«β) Οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους - μέλους».

Η εξαίρεση αυτή αφορά δύο τελείως διαφορετικές περιπτώσεις ειδών ενίσχυσης. Το πρώτο είναι ξεκάθαρο. Το δεύτερο χρησιμοποιείται σαν δικλίδα ασφα-

λείας σε σοβαρά προβλήματα της εθνικής οικονομίας ενός κράτους - μέλους.

«γ) Οι ενισχύσεις για την προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον...».

Είναι η πιο σημαντική και ευρεία εξαίρεση στη γενική αρχή του άρθρου 92(1). Μπορούμε να διακρίνουμε δύο είδη ενισχύσεων, τις τομεακές, π.χ., ενισχύσεις σε τομείς όπως οι ναυπηγικός, κλωστοϋφαντουργικός κ.ο.κ., και τις τοπικές, π.χ., ενισχύσεις σε περιοχές του Στόχου Α της Λευκής Χάρτας. Τα όρια της διακριτικής ευχέρειας της Επιτροπής τίθενται από την ίδια τη διάταξη, δηλαδή η προώθηση της ανάπτυξης οικονομικών τομέων ή περιοχών και η σύνταξη των ενισχύσεων με τις συναλλαγές με σύμφωνο τρόπο προς το κοινό συμφέρον. Παρόλο που η διατύπωση των όρων αυτών μπορεί να κριθεί ως αόριστη, ο τελικός έλεγχος από το ΔΕΚ οποιασδήποτε διαφωνίας ανακύψει μεταξύ Επιτροπής και κρατών - μελών σχετικά με την ερμηνεία τους αποτελεί εγγύηση ότι τίποτα δεν θα βλάψει τον ελεύθερο ανταγωνισμό και τὸ Κοινοτικό συμφέρον.

«δ) Οι ενισχύσεις για την προώθηση του πολιτισμού και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους συναλλαγών και ανταγωνισμού στην Κοινότητα σε βαθμό αντίθετο με το κοινό συμφέρον.

ε) Άλλες κατηγορίες ενισχύσεων που καθορίζονται από το Συμβούλιο το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία προτάσει της Επιτροπής».

Η Επιτροπή έχει ευρεία διακριτική ευχέρεια εκτίμησης της νομιμότητας των κρατικών ενισχύσεων, αν και όχι αυθαίρετη. Πρέπει να προσεγγίσει τη νομιμότητα μιας ενίσχυσης σε σχέση με τις διατάξεις της Συνθήκης και του δευτερογενούς Κοινοτικού Δικαίου λαμβάνοντας υπόψη οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους πάντα μέσα σε κοινοτικό πλαίσιο. Η Επιτροπή έχει τη δύναμη να εγκρίνει ενισχύσεις που είναι απαραίτητες για την προώθηση των στόχων της παραγράφου 3. Αν οι στόχοι θα ήταν δυνατό να επιτευχθούν με ενέργειες της ελεύθερης αγοράς, τότε βέβαια οι ενισχύσεις δεν είναι αναγκαίες.

Το άρθρο 92 δεν μπορεί να είναι άμεσα εφαρμοστέο στην εθνική έννομη τάξη ενός κράτους - μέλους.¹³ Όπως είδαμε, οι κρατικές ενισχύσεις οι οποίες πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου δεν είναι αυτόματα ασυμβίβαστες με το Κοινοτικό Δίκαιο. Εκτός του ότι μπορεί να εμπίπτουν σε μία από τις κατηγορίες των παραγράφων 2 και 3, η παράγραφος 3 απαιτεί ενδελεχή και πολύπλοκη εκτίμηση κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων στα πλαίσια του γενικού Κοινοτικού συμφέροντος. Συνεπώς η άμεση εφαρμογή αποκλείεται.

5) Έλεγχος αντίθεσης από τα Κοινοτικά όργανα

Τα άρθρα 93 και 94 περιγράφουν έναν εκτεταμένο μηχανισμό ελέγχου από την Κοινότητα είτε των ήδη υφισταμένων κρατικών ενισχύσεων σ' ένα κράτος - μέλος είτε των σχεδίων που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν αυτές. Η Επιτροπή είναι το αρμόδιο ελεγκτικό όργανο συνεπικουρούμενη από το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο. Το άρθρο 93 αναφέρει:

«1. Η Επιτροπή σε συνεργασία με τα κράτη - μέλη εξετάζει διαρκώς τα καθε-

στάτω ενισχύσεων που υφίστανται στα κράτη αυτά...

2. Αν η Επιτροπή διαπιστώσει ... ότι ενίσχυση που χορηγείται ... δε συμβιβάζεται με την Κοινή Αγορά ... αποφασίζει ότι το εν λόγω κράτος οφείλει να την καταργήσει ή να την τροποποιήσει εντός προθεσμίας που η ίδια καθορίζει. Αν το ... κράτος δε συμμορφωθεί ... η Επιτροπή ... δύναται να προσφύγει απευθείας στο Δικαστήριο ... το Συμβούλιο δύναται να αποφασίσει ομοφώνως ότι ενίσχυση ... θεωρείται συμβιβάσιμη ... αν εξαιρετικές περιστάσεις δικαιολογούν μια τέτοια απόφαση ...

3. Η Επιτροπή ενημερώνεται εγκαίρως περί των σχεδίων που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις, ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν κρίνει ότι, σχέδιο ενισχύσεως δεν συμβιβάζεται με την Κοινή Αγορά ... κινεί αμελλητί τη διαδικασία που προβλέπεται από την προηγούμενη παράγραφο. Το ενδιαφερόμενο κράτος - μέλος δεν δύναται να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η Επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση».

Η παράγραφος 3 είναι η σπουδαιότερη. Προβλέπει ένα σύστημα προηγούμενου ελέγχου ώστε να αποφευχθεί η χορήγηση ενισχύσεων που αντίκεινται στην Κοινή Αγορά. Το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 93(3) έχει άμεση εφαρμογή στην εσωτερική έννομη τάξη. Η δυνατότητα άμεσης εφαρμογής της απαγόρευσης ισχύει για κάθε ενίσχυση που εφαρμόζεται χωρίς σχετική γνωστοποίηση.¹⁴ Η διάταξη επιβάλλει στα κράτη - μέλη την αρνητική υποχρέωση (υποχρέωση standstill) της μη εφαρμογής των μέτρων πριν την τελική απόφαση της Επιτροπής. Η Επιτροπή πρέπει να έχει στη διάθεσή της αρκετό χρόνο να αποφασίσει, ο οποίος όμως πρέπει να είναι εύλογος. Σε περίπτωση διαφωνίας θα αποφασίσει το ΔΕΚ. Άρα η εφαρμογή του συστήματος ελέγχου των κρατικών ενισχύσεων, όπως αυτό προκύπτει από το άρθρο και τη συναφή νομολογία του ΔΕΚ, εναπόκειται αφενός στην Επιτροπή και αφετέρου στα εθνικά δικαστήρια.

Όσον αφορά τα εθνικά δικαστήρια, στην υπόθεση Steinike το ΔΕΚ έκρινε ότι μπορούν να επιλαμβάνονται διαφορών οι οποίες τα υποχρεώνουν να ερμηνεύσουν και να εφαρμόσουν την έννοια της ενίσχυσης, προκειμένου να κρίνουν αν ένα κρατικό μέτρο που ελήφθη, χωρίς να τηρηθεί η διαδικασία του προηγούμενου ελέγχου, έπρεπε να είχε υποβληθεί στη διαδικασία αυτή.

Το κύρος των πράξεων εφαρμογής των μέτρων ενίσχυσης επηρεάζεται από τη μη τήρηση, εκ μέρους των εθνικών αρχών, του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 93(3). Τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να εξασφαλίζουν στους διοικουμένους που μπορούν να επικαλεστούν την εν λόγω παράβαση ότι θα αντιμετωπιστούν όλες οι συνέπειες των μέτρων αυτών και να αποφασίσουν τη λήψη ακόμα και προσωρινών μέτρων.

Η παράγραφος 1 αφορά τη διαρκή παρακολούθηση των υπαρχουσών ενισχύσεων από την Επιτροπή με τη συνεργασία των κρατών - μελών. Η διάταξη αφορά όλες τις ενισχύσεις ανεξαιρέτως. Η παράγραφος 2 αναφέρεται στους μηχανισμούς εξαναγκασμού των κρατών - μελών να τηρήσουν τις παραπάνω υποχρεώσεις. Τέλος, το άρθρο 94 προβλέπει για τη συνεργασία Επιτροπής, Συμβουλίου και Κοινοβουλίου σχετικά με την έκδοση κανονισμών για την εφαρμογή των άρθρων 92 και 93. Περαιτέρω αναφορά στο άρθρο αυτό είναι περιττή.

6) Συνεταιριστικά χρέη και Κοινωνικό Δίκαιο

α) Η φύση της εξάλειψης των συνεταιριστικών χρεών:

Είναι αναμφισβήτητο ότι τα κονδύλια τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την απόσβεση των συνεταιριστικών χρεών είναι κρατικές ενισχύσεις που εμπίπτουν στα πλαίσια εφαρμογής του άρθρου 92, κι αυτό ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη των νόμων που έχουν εκδοθεί για το σκοπό αυτό. Μοναδικός δανειστής των αγροτικών συνεταιρισμών είναι η ΑΤΕ, η οποία είναι δημόσια επιχείρηση, σύμφωνα με το ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο αλλά και την Οδηγία της Διαφάνειας. Αν η ΑΤΕ «χαρίσει» τα δάνεια στους οφειλέτες της χωρίς την εμφανή τουλάχιστον παρέμβαση του Κράτους, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Μόνος μέτοχος της ΑΤΕ είναι το δημόσιο, συνεπώς είναι και το οικονομικό υποκείμενο της επιχείρησης.¹⁵ Η κάλυψη των χρεών, λοιπόν θα γίνει με κρατικούς πόρους, άρα αποτελεί κρατική ενίσχυση. Το πιθανό έπιχείρημα ότι η κάλυψη των χρεών εμπίπτει στην τραπεζική πολιτική της ΑΤΕ δεν ευσταθεί, διότι κανείς νουνεχής επενδυτής δεν θα διακινδύνευε μια τέτοια επένδυση, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή οικονομική και οργανωτική κατάσταση των συνεταιρισμών (αρχή του ιδιώτη - επενδυτή).

Η διαδικασία του άρθρου 5 του νόμου 2237/94 για τη ρύθμιση των ληξιπρόθεσμων οφειλών των συνεταιρισμών να μην δεν θεωρείται ως άμεση απόσβεση των χρεών, μπορεί όμως κάλλιστα να θεωρηθεί ως χαριστική, διότι περιέχει πολύ ευνοϊκούς όρους. Η «αρχή του ιδιώτη επενδυτή» μπορεί να είναι και εδώ αρκετά διαφωτιστική. Συγκεκριμένα, είναι αμφίβολο αν η ΑΤΕ θα προέβαινε στην παραπάνω ρύθμιση αν το δημόσιο δεν της ασκούσε άμεση πίεση, η οποία άλλωστε επισημοποιήθηκε με νόμο του κράτους, και δρούσε με βάση τα οικονομικά κριτήρια των ιδιωτικών τραπεζών.

β) Αντίθεση προς το άρθρο 93(3) ΣυνθΕΟΚ:

Η διαδικασία κάλυψης των χρεών συνιστά πρώτα απ' όλα παράβαση του άρθρου 93(3), το οποίο προβλέπει στο πρώτο του εδάφιο ότι η Επιτροπή ενημερώνεται εγκαίρως περί των σχεδίων που αποβλέπουν να θεσπίσουν ή να τροποποιήσουν τις ενισχύσεις, ώστε να δύναται να υποβάλει τις παρατηρήσεις της. Αν η Επιτροπή κρίνει ότι σχέδιο ενισχύσεως δεν συμβιβάζεται με την Κοινή Αγορά, τότε κινεί αμέσως τη συγκεκριμένη διαδικασία που περιγράφεται στο οικείο άρθρο. Είναι γεγονός ότι η Ελλάδα δεν έχει ενημερώσει μέχρι σήμερα επίσημα την Επιτροπή για το σχέδιο κατάργησης των συνεταιριστικών χρεών, παραβιάζοντας έτσι το άρθρο 93(3). Δεν υπάρχει στην περίπτωση αυτή ελαφρυντικό στοιχείο υπέρ της χώρας μας διότι:

α) Το σχέδιο ενίσχυσης έχει τεθεί σε εφαρμογή. Η ενημέρωση έπρεπε να έχει γίνει αρκετό χρόνο ΠΡΙΝ την πραγματοποίηση του σχεδίου. Αυτό άλλωστε είναι και το νόημα του άρθρου 93(3), αφού η Επιτροπή πρέπει να ελέγξει κατά πόσο συνάδει το καθεστώς ενισχύσεων με τις διατάξεις του Κοινωνικού δικαίου και, αναλόγως με την κρίση της, να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες.

β) Το κονδύλιο των ενισχύσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί ασήμαντο, αφού ανέρχεται στα 600 δις δραχμές περίπου. Στην υπόθεση McCarren, ο Γενικός Εισαγγελέας Warner είχε μπει ότι μία ενίσχυση που θεωρείται ασήμαντη δεν χρειάζε-

ται να ανακοινωθεί στην Επιτροπή πριν την εφαρμογή της, αλλά στην παρούσα περίπτωση δεν ισχύει αυτό.¹⁶

γ) Τέλος, οι ενισχύσεις αυτές δεν αποτελούν μέρος ενός γενικού σχεδίου ενισχύσεων που έχει ήδη ανακοινωθεί στην Επιτροπή. Αν η κατάργηση των χρεών των συνεταιρισμών αποτελούσε ή έστω παρουσιαζόταν ως μέρος ενός γενικότερου πλάνου ενισχύσεων αναδιάρθρωσης του αγροτικού τομέα, το οποίο θα ήταν σε γνώση της Επιτροπής, τότε δεν θα υπήρχε θέμα παράβασης. Αυτό όμως δεν συμβαίνει, διότι οι ενισχύσεις αυτές δρουν αυτόνομα και με συγκεκριμένο στόχο.

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει κανείς και στην περίπτωση της νέας ρύθμισης των χρεών των συνεταιρισμών. Όταν δεν είναι απόλυτα ξεκαθαρισμένο ότι κάποια πράξη δεν στοιχειωθεί κρατική ενίσχυση, η υποχρέωση του κράτους - μέλους για ενημέρωση της Επιτροπής δεν παύει να ισχύει. Μόνο η σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής νομιμοποιεί τις ενισχύσεις. Το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 93(3) είναι σαφέστατο. Το ενδιαφερόμενο κράτος - μέλος δεν μπορεί να εφαρμόσει τα σχεδιαζόμενα μέτρα πριν η επιτροπή καταλήξει σε τελική απόφαση.

Άρα η Ελλάδα παραβιάζει το άρθρο 93(3). Αυτό ενέχει δύο κινδύνους. Ο πρώτος και αμεσότερος είναι να λάβει γνώση η Επιτροπή και να παραπέμψει τη χώρα μας στο ΔΕΚ.¹⁷ Ο Δεύτερος έγκειται στην άμεση εφαρμογή στο εσωτερικό μας δίκαιο του τελευταίου εδαφίου του άρθρου 93(3). Φυσικά τη στιγμή που η Επιτροπή αγνοεί τα σχέδια ενίσχυσης, είναι άτοπο να συζητά κανείς για τελική απόφαση. Επομένως η Ελλάδα δεν έπρεπε να διαγράψει τα χρέη. Συνεπώς, οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει έννομο συμφέρον μπορεί να προσφύγει στα εθνικά δικαστήρια, διοικητικά ή πολιτικά, και να ζητήσει αποζημίωση. Είναι εμφανής ο φαύλος κύκλος που θα προκύψει από μια τέτοια κατάσταση αλλά και τα καταστροφικά αποτελέσματα που θα έχει για τους συνεταιρισμούς.

γ) Αντίθεση προς το άρθρο 92 ΣυνθΕΟΚ

Όπως είδαμε παραπάνω, δε χωρεί καμιά αμφιβολία ότι η εξάλειψη των συνεταιριστικών χρεών αποτελεί κρατική ενίσχυση. Είναι φανερό ότι οι συγκεκριμένες ενισχύσεις δίδονται με το σκοπό να εμποδιστεί η διάλυση των συνεταιρισμών και με απώτερο στόχο να τους δώσουν την ευκαιρία για μια νέα αρχή οικονομικών δραστηριοτήτων.¹⁸ Από αυτή την άποψη και μόνο οι ενισχύσεις αυτές επηρεάζουν ευθέως την ανταγωνιστική θέση των συνεταιρισμών στην αγορά. Συνεπώς το ερώτημα είναι αν ο ανταγωνισμός νοθεύεται από την επιβίωση των συνεταιρισμών με μέσα άλλα από τις δυνάμεις της αγοράς.

Σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΕΚ μία κρατική ενίσχυση δεν νοθεύει τον ανταγωνισμό *per se*. Πρέπει να προηγηθεί μία μελέτη των συνθηκών της αγοράς ώστε να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο νοθεύεται ο ανταγωνισμός. Πρέπει να σημειωθεί ότι συνεξετάζονται και τα τυχόν αρνητικά αποτελέσματα στα συμφέροντα των παραγωγών και καταναλωτών και όχι μόνο των άμεσα ανταγωνιζόμενων.

Με βάση αυτές τις παρατηρήσεις μπορούμε να προχωρήσουμε σε μία εκτίμηση

της ανταγωνιστικής δύναμης των αγροτικών συνεταιρισμών στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων. Σύμφωνα με δημοσιευμένες έρευνες και στατιστικά στοιχεία, λαμβάνοντας υπόψη και τα τεράστια χρέη των συνεταιρισμών, μπορούμε εκ του ασφαλούς να συμπεράνουμε ότι οι εμπορικές δραστηριότητες των συνεταιρισμών στο πρωτοβάθμιο επίπεδο είναι ουσιαστικά αμελητέες. Συνεπώς δεν αντιπροσωπεύουν κανένα ουσιαστικό κίνδυνο για τα συμφέροντα των ανταγωνιστών τους αφού η συμμετοχή τους στην αγορά είναι ελάχιστη. Η διατήρησή τους σε λειτουργία μέσω κρατικών ενισχύσεων δεν σημαίνει ότι η ανταγωνιστική τους θέση θα καλυτερεύσει αυτόματα. Μόνο μακροπρόθεσμα μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο, με την έννοια ότι αν η λειτουργία τους τεθεί σε νέες βάσεις, τότε μπορεί να αποδειχθούν ικανοί παράγοντες της αγοράς. Το γεγονός αυτό φυσικά ουδόλως νοθεύει τον ανταγωνισμό, αλλά αντιθέτως θα προσθέσει καινούριες δυνάμεις στην αγορά και θα αποβεί προς όφελος των καταναλωτών. Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι οι κρατικές ενισχύσεις στους πρωτοβάθμιους αγροτικούς συνεταιρισμούς δεν παραβιάζει το άρθρο 92(1) ΣυνθεΟΚ.

Η κατάσταση είναι όμως διαφορετική σε ό,τι αφορά τους τριτοβάθμιους και μερικούς δευτεροβάθμιους συνεταιρισμούς. Είναι γνωστό ότι οι συνεταιρισμοί αυτοί, συνήθως ελεγχόμενοι από την εκάστοτε κυβέρνηση, έχουν χρησιμοποιηθεί επανειλημμένως ως όργανα νόθευσης του ανταγωνισμού στην ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων. Η νομολογία του ΔΕΚ έχει καταδικάσει την Ελλάδα σε μια σειρά υποθέσεων που αφορούσαν την ΚΥΔΕΠ και την Ελαιουργική. Η επικρατούσα αντίληψη λοιπόν στις Βρυξέλλες και στο Λουξεμβούργο είναι ότι οι τριτοβάθμιοι συνεταιρισμοί, αν όχι συλλήβδην, τουλάχιστον αυτοί που έχουν απασχολήσει την Επιτροπή και το Δικαστήριο, είναι «επικίνδυνοι» για τον υγιή ανταγωνισμό.

Πρέπει να παραδεχτούμε ότι η αντίληψη αυτή δεν είναι εσφαλμένη. Η περίπτωση των συγκεκριμένων συνεταιρισμών αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αντικοινοτικής συμπεριφοράς και εξώφθαλμης παραβίασης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Το συμπέρασμα είναι ότι οι κρατικές ενισχύσεις που προορίζονται για τους τριτοβάθμιους συνεταιρισμούς αντιβαίνουν στις διατάξεις του άρθρου 92(1). Το επιχείρημα ότι συγκεκριμένη αντικοινοτική πρακτική έχει επιδειχθεί μόνο από τους προαναφερθέντες συνεταιρισμούς και συνεπώς η παραβίαση δεν αφορά το σύνολό τους δεν ευσταθεί για δύο λόγους. Πρώτον, η Επιτροπή είχε την ευκαιρία να ερευνήσει μόνο αυτές τις περιπτώσεις. (Πρόσφατα η Επιτροπή άρχισε να ερευνά τα κυκλώματα εμπορίου στους τομείς του βάμβακος και του καπνού και ήδη έχει απορρίψει πολλά κονδύλια που απαιτούσε η Ελλάδα κατά τη διαδικασία των καταλογισμών του FEOGA). Είναι όμως γνωστή η πρακτική της αγοράς (ουσιαστικά απόσυρσης) των αγροτικών προϊόντων σε μεγαλύτερη τιμή από την τιμή παρέμβασης από τους συνεταιρισμούς με δάνεια από την ΑΤΕ, τα οποία, ως γνωστόν, ουδέποτε αποδόθηκαν στην τράπεζα με αποτέλεσμα τη συσσώρευση των χρεών. Δεύτερον, ο μεγάλος όγκος των χρεών αφορά δάνεια στους συγκεκριμένους συνεταιρισμούς. Τα χρέη των λοιπών συνεταιρισμών είναι μεν μεγάλα, είναι όμως εντυπωσιακή η συσσώρευση χρεών εις βάρος δύο συνεταιρισμών.

Το επόμενο ερώτημα που πρέπει να μας απασχολήσει είναι αν οι κρατικές ενι-

σχύσεις στους συνεταιρισμούς μπορούν να ξεφύγουν της εφαρμογής του άρθρου 92(1). Το άρθρο 92 στις παραγράφους 2 και 3 προβλέπει για ενισχύσεις οι οποίες είτε συμβιβάζονται με την Κοινή Αγορά (παρ. 2) είτε μπορούν να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με αυτήν (παρ. 3). Οι ενισχύσεις στους συνεταιρισμούς δεν μπορούν να ενταχθούν στην εξαίρεση του άρθρου 92(2), διότι οι περιπτώσεις είναι απόλυτα συγκεκριμένες.

Αντίθετα, στην παράγραφο 3 διαφαίνονται πιθανές διέξοδοι όσον αφορά τη νομιμότητα των ενισχύσεων. Πριν συνεχίσουμε πρέπει να διευκρινιστεί ότι η εξέταση που θα ακολουθήσει θα αφορά το συνολικό όγκο των ενισχύσεων στους συνεταιρισμούς και όχι μόνο αυτές στους τριτοβάθμιους συνεταιρισμούς. Ανεξάρτητα από την άποψη που διατυπώθηκε πιο πάνω, ότι οι ενισχύσεις στους πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς δεν παραβιάζουν το άρθρο 92(1), η τελική κρίση ανήκει στην Επιτροπή και, σε δικαιοδοτικό επίπεδο, στο ΔΕΚ. Επομένως όλες οι πιθανότητες πρέπει να εξεταστούν.

Η Επιτροπή έχει διακριτική ευχέρεια εκτίμησης της νομιμότητας των κρατικών ενισχύσεων, αν και όχι αυθαίρετη. Πρέπει πρώτα να προσεγγίσει τη νομιμότητα μιας ενίσχυσης σε σχέση με τις διατάξεις της Συνθήκης και του δευτερογενούς Κοινοτικού Δικαίου. Στην παρούσα περίπτωση μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι ενισχύσεις στους συνεταιρισμούς δεν παραβιάζουν άλλες διατάξεις του Κοινοτικού Δικαίου, διότι μεταξύ άλλων δεν εμποδίζουν την ελεύθερη διακίνηση των προϊόντων, δεν είναι εξαγωγικές ενισχύσεις και δεν παραβιάζουν κάποια κοινή οργάνωση αγοράς. Είναι μόνο ενισχύσεις διάσωσης.

Πρέπει ακόμα να υπενθυμίσουμε ότι, στα πλαίσια της θεωρίας της ανταποδοτικής λειτουργίας, το ΔΕΚ έχει αποσαφηνίσει ότι η ενίσχυση δεν πρέπει να προορίζεται μόνο για τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της ενισχυόμενης επιχείρησης, αλλά να είναι απαραίτητη για την επιτυχία των παραπάνω στόχων. Οι ενισχύσεις στους αγροτικούς συνεταιρισμούς μπορεί να λειτουργήσουν με τέτοιο τρόπο που θα οδηγήσει στην επιδίωξη των συγκεκριμένων στόχων. Έχει διατυπωθεί η άποψη από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Γεωργίας (όπως ανατακλάται στους εκδοθέντες νόμους) ότι θα διαγραφούν τα χρέη των συνεταιρισμών εκείνων που θα παράσχουν αποδείξεις ότι στο μέλλον θα αναδιάρθρωθούν και θα εξυγιανθούν οικονομικά. Συνεπώς οι ενισχύσεις διάσωσης δεν προορίζονται να διατηρήσουν ζημιογόνες επιχειρήσεις εν ζωή. Το δεδομένο αυτό συνάδει με την άποψη του ΔΕΚ στην υπόθεση *Intermills*, όπου αποφασίστηκε ότι η ανταποδοτική λειτουργία μιας ενίσχυσης εξαρτάται από την ύπαρξη ανταποδοτικών στοιχείων, όπως η αναδιάρθρωση της παραγωγής.¹⁹

Έπειτα από αυτές τις παρατηρήσεις είναι καιρός να στραφούμε στις δυνητικές εξαιρέσεις του άρθρου 92(3) και να εξετάσουμε αν οι κρατικές ενισχύσεις στους αγροτικούς συνεταιρισμούς μπορούν να περιληφθούν στο προστατευτικό του πλαισίου. Οι δύο τελευταίες εξαιρέσεις δεν θα σχολιαστούν, διότι δεν έχουν καμία σχέση με τις ενισχύσεις που εξετάζονται στο παρόν άρθρο.

Η πρώτη εξαίρεση αφορά ενισχύσεις που χορηγούνται για την οικονομική ανάπτυξη περιοχών με χαμηλό βιοτικό επίπεδο ή με σοβαρή υποαπασχόληση. Σύμφωνα με τη Λευκή Χάρτα, η Ελλάδα ως σύνολο εντάσσεται στις περιοχές του

Στόχου Α, ο οποίος αφορά τέτοιες περιοχές. Είναι λοιπόν εύλογο να υποστηριχτεί ότι όταν η χώρα στο σύνολό της αντιμετωπίζει αυτά τα προβλήματα, όπως επίσημα αναγνωρίζει και η Ευρωπαϊκή Ένωση, πόσο μάλλον αυτά θα εμφανίζονται στις αγροτικές περιοχές και θα μαστίζουν τον αγροτικό πληθυσμό της χώρας. Με δεδομένο ότι ο θεσμός των συνεταιρισμών διευκολύνει και βελτιώνει οικονομικά και πολιτιστικά το βιοτικό επίπεδο των αγροτών, πρέπει να αποδεχτούμε ότι η διακοπή της λειτουργίας τους σημαίνει την περαιτέρω χειροτέρευση της κατάστασης. Άρα οι ενισχύσεις που δίνονται μπορούν να ενταχθούν στην πρώτη εξαίρεση.

Το γεγονός αυτό όμως δεν φαίνεται να αρκεί. Για να επωφεληθεί η Ελλάδα από την πρώτη εξαίρεση, πρέπει να καταδείξει ότι οι ενισχύσεις είναι απαραίτητες για να επιτευχθούν οι στόχοι του άρθρου 92(3)(α) και ότι οι ενισχυόμενοι θα παίξουν σαφώς το ρόλο τους προς αυτή την κατεύθυνση. Με άλλα λόγια, αν η υπόθεση έλθει ενώπιον της Επιτροπής, πρέπει αυτή να πειστεί ότι οι ενισχύσεις δεν είναι απλώς λειτουργικές. Η Επιτροπή θεωρεί ότι αυτού του είδους οι ενισχύσεις έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα διότι δεν προωθούν τη δομική αναδιάρθρωση που χρειάζονται οι υπανάπτυκτες περιοχές και τα αποτελέσματά τους παύουν όταν αυτές διακόπτονται.

Εν όψει της αυστηρής και καχύποπτης διάθεσης της Επιτροπής απέναντι στις κρατικές ενισχύσεις, το έργο της Ελλάδας φαίνεται αρκετά δύσκολο. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που προαναφέρθηκαν εξουδετερώνονται από αντίστοιχα μειονεκτήματα. Το περιορισμένο ενδιαφέρον των Ελλήνων αγροτών για ουσιαστική συνεργασία μέσα στους συνεταιρισμούς, η κομματική χειραγώγηση και η κρατική παρέμβαση στις εσωτερικές τους υποθέσεις, το μικρό μερίδιο αγοράς που κατέχουν και η έλλειψη στοιχειώδους οργάνωσης σύμφωνα με τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η διαγραφή των χρεών είναι απλώς λειτουργικές ενισχύσεις, ενισχύσεις διάσωσης που ουδεμία σχέση έχουν με τις διαρθρωτικές αλλαγές που είναι απαραίτητες για την έγκριση τέτοιων ενισχύσεων.

Η δεύτερη εξαίρεση αφορά ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους. Σχετικά με το πρώτο σκέλος της εξαίρεσης δεν μπορεί να υποστηριχθεί πειστικά η άποψη ότι η επιβίωση των ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών προωθεί σχέδιο ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος όσο κι αν είναι σημαντικό πρόβλημα για την Ελλάδα. Το δεύτερο σκέλος παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Η σοβαρή διαταραχή πρέπει να αφορά ολόκληρη την εθνική οικονομία, αλλά μπορούμε να πούμε ότι μία διαταραχή στην αγροτική οικονομία ενός κράτους, όπως η Ελλάδα, με μεγάλο ποσοστό αγροτικού πληθυσμού και ικανοποιητική συμμετοχή της γεωργίας στο ΑΕΠ μπορεί να διαταράξει το σύνολο της οικονομίας.

Φυσικά εναπόκειται στην Ελλάδα να αποδείξει ότι ισχύει κάτι τέτοιο και ότι η διαγραφή των συνεταιριστικών χρεών θα άρει τη διαταραχή και θα εξυγιάνει την αγροτική οικονομία. Είναι γνωστό ότι η Επιτροπή μόνο σε έκτακτες περιπτώσεις εξαιρεί ενισχύσεις γι' αυτούς τους λόγους από την εφαρμογή του άρθρου 92. Όμως λαμβανομένης υπόψη της ευνοϊκής διάθεσης της Επιτροπής απέναντι

στις οργανώσεις των αγροτών όπως οι συνεταιρισμοί (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι Κανονισμοί 1360/78 και 26/62), και της άσχημης κατάστασης στην οποία βρίσκονται οι ελληνικοί συνεταιρισμοί, μπορεί να θεωρηθεί ότι η επιτροπή στη συγκεκριμένη περίπτωση θα κρίνει με επιείκεια το ελληνικό αίτημα.

Η τελευταία εξαίρεση αφορά ενισχύσεις για την προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών. Η εξαίρεση αυτή παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον, διότι το εύρος της είναι πολύ πλατύτερο των δύο προηγούμενων. Αφορά είτε τοπικές είτε τομεακές ενισχύσεις. Οι παρούσες ενισχύσεις εμπίπτουν στην κατηγορία των τομεακών ενισχύσεων, διότι σκοπό έχουν τη διευκόλυνση της αγροτικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα ότι η διαγραφή των χρεών και η λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμών σε πιο υγιείς οικονομικές βάσεις προωθεί την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας και οργάνωσης. Η έννοια αγροτική ανάπτυξη είναι αρκετά πλατιά ώστε να περιέχει τις παραπάνω δραστηριότητες.

Λόγω του εύρους της εννοίας των τομεακών ενισχύσεων η Επιτροπή έχει θεσπίσει αυστηρά κριτήρια για την εξαίρεσή τους. Θεωρεί ότι οι κρατικές ενισχύσεις δε διευκολύνουν την ανάπτυξη ενός τομέα: α) όταν δεν έχουν άμεση και σοβαρή επιρροή στην ανάπτυξη του τομέα, β) όταν η ελεύθερη αγορά παρέχει καλύτερα μέσα για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης, γ) όταν η ενίσχυση κοινοποιείται *ex post facto*, δ) όταν η συγκεκριμένη ενίσχυση έχει χορηγηθεί και κατά το παρελθόν στην ίδια επιχείρηση.²⁰

Είναι φανερό ότι η προσπάθεια ενός κράτους - μέλους να υπερπηδήσει αυτά τα εμπόδια θα είναι δύσκολη. Στην περίπτωση των ενισχύσεων στους αγροτικούς συνεταιρισμούς το κριτήριο υπό (γ) φαίνεται απαγορευτικό για οποιαδήποτε χορήγηση εξαιρέσης από την Επιτροπή. Αν όμως έστω και την τελευταία στιγμή η νέα διαδικασία ρύθμισης των χρεών κοινοποιηθεί στην Επιτροπή και βρεθεί κάποια φόρμουλα διαπραγμάτευσης για τη μη ανακοίνωση της διαγραφής των χρεών, ώστε η Επιτροπή να υιοθετήσει μια επιεικέστερη στάση, τότε τα υπόλοιπα τρία κριτήρια φαίνεται ότι ικανοποιούνται.

Πρώτον, η ενεργός συμμετοχή των συνεταιρισμών στην αγροτική οικονομία αποδεδειγμένα αποτελεί συντελεστή αναζωογόνησης και ανάπτυξης του τομέα. Αν η διαγραφή των χρεών χρησιμοποιηθεί σωστά και σταματήσει η κρατική παρέμβαση στις συνεταιριστικές υποθέσεις, τότε και άμεση και σοβαρή επιρροή υπάρχει στον αγροτικό τομέα, γιατί αλλάζει το σκηνικό, και τα ευνοϊκά αποτελέσματα θα είναι διαρκή.

Δεύτερον, οι δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς δεν έχουν διαδραματίσει κάποιο ουσιαστικό ρόλο στο χώρο της αγροτικής οικονομίας, διότι αυτός πάντα αποτελούσε πεδίο έντονης κρατικής παρέμβασης και ρύθμισης, φαινόμενο καθ' όλα συνηθισμένο στις χώρες της Ευρώπης. Επίσης οι αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να λειτουργήσουν ως ιδιωτικές επιχειρήσεις, συνεπώς δεν υπάρχει ασφαλές κριτήριο για τη δυνητική τους παρέμβαση στην ελεύθερη αγορά. Κάποιες φτωχινές εξαιρέσεις συνεταιρισμών που λειτουργούν με ιδιωτικο-οικονομικά κριτήρια και παρουσιάζουν θετικά οικονομικά αποτελέσματα είναι παράδειγμα προς επίρρωση του επιχειρήματος ότι η σωστή

εκμετάλλευση της διαγραφής των χρεών θα αποβεί προς το συμφέρον αγροτών και καταναλωτών.

Τρίτον, η ελληνική πολιτεία δεν έχει χορηγήσει στο παρελθόν παρόμοια ενίσχυση στους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Το τελευταίο εμπόδιο που εμπεριέχεται στην τρίτη εξαίρεση, το οποίο ορίζει ότι οι ενισχύσεις δεν πρέπει να αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που αντίκειται προς το κοινό συμφέρον, εύκολα ξεπερνιέται. Έχει ήδη αναφερθεί ότι η συμμετοχή των αγροτικών συνεταιρισμών ως επιχειρήσεων στη διακίνηση, εμπορία, συσκευασία και διαφημιστική προώθηση των αγροτικών προϊόντων είναι μικρή, συνεπώς η διάσωσή τους δεν θα έχει δυσμενή αποτελέσματα για την ελληνική, πόσο μάλλον την Κοινή Αγορά.

7) Συμπέρασμα και προοπτικές

Ανακεφαλαιώνοντας: Στο άρθρο αυτό προσπαθήσαμε να αναλύσουμε τη νομική διάταξη της απάλειψης των συνεταιριστικών χρεών σε σχέση με το Κοινοτικό Δίκαιο και από την ανάλυση προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα: Η απάλειψη των χρεών είναι κρατική ενίσχυση η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των σχετικών άρθρων της Συνθήκης, ενώ το ίδιο είναι πιθανό για την περαιτέρω ρύθμισή τους. Υπάρχει παραβίαση αφενός μεν του άρθρου 93(3) ΣυνθΕΟΚ, διότι η Ελλάδα δεν ενημέρωσε την Επιτροπή για τη διαγραφή και τη ρύθμιση, αφετέρου δε του άρθρου 92(1) ΣυνθΕΟΚ, διότι η διαγραφή των χρεών συνιστά ενίσχυση που νοθεύει τον ανταγωνισμό και συνεπώς είναι ασυμβίβαστη με την Κοινή Αγορά. Όσον αφορά τις εξαιρέσεις του άρθρου 92(3), ανήκει στην αρμοδιότητα της Επιτροπής να αποφασίσει κατά πόσο οι ενισχύσεις στους συνεταιρισμούς μπορούν να ωφεληθούν από τη διάταξη αυτή. Υποστηρίχθηκε εδώ ότι οι ενισχύσεις θα μπορούσαν με επιδέξιους χειρισμούς να θεωρηθούν ως απαραίτητο μέσο για την επίτευξη των στόχων που περιέχονται στο 92(3), πλην όμως οι χειρισμοί αυτοί δεν έχουν γίνει.

Υπό το φως των παραπάνω παρατηρήσεων, η στάση των ελληνικών κυβερνήσεων είναι δυσνόητη αν όχι ανεξήγητη. Είναι γνωστό στην κοινοτική πρακτική ότι η Επιτροπή, αν και καχύποπτη στις κρατικές ενισχύσεις, φέρεται με επιείκεια σε περιπτώσεις οι οποίες αποδεδειγμένα θα οδηγήσουν σε βελτίωση του Κοινοτικού εμπορίου και του υγιούς ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, η Επιτροπή πρέπει να πειστεί ότι οι κρατικές ενισχύσεις δεν αποτελούν απλώς λειτουργικά βοηθήματα, που χρησιμοποιούνται για να κρατηθεί μια ζημιόγωνα επιχείρηση στη ζωή, αλλά συνδέονται άμεσα με ένα πρόγραμμα αναδιάρθρωσης της λειτουργίας τους που θα παρέχει πειστήρια για τη μελλοντική τους οικονομική βελτίωση. Είναι λοιπόν εφικτό στην ελληνική κυβέρνηση να παρουσιάσει ένα πλάνο διαρθρωτικών ενισχύσεων στους αγροτικούς συνεταιρισμούς που θα χρησιμεύσουν ως εφαλτήριο για μία αλλαγή των δομών της ελληνικής αγροτικής οικονομίας.

Οι συνεταιρισμοί ως θεσμός προσφέρουν επιχειρήματα σε μια τέτοια προσπάθεια. Πρώτον, δραστηριοποιούνται σε μη αστικές περιοχές όπου η ποιότητα ζωής είναι χαμηλή και συχνά μαστίζονται από ανεργία. Ο συνεταιρισμός, όταν λειτουργεί σωστά, είναι κύτταρο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης σε

τέτοιες περιοχές και η διακοπή της λειτουργίας του οδηγεί σε περαιτέρω υποβάθμιση του επιπέδου ζωής. Δεύτερον, είναι η ιδανικότερη μορφή οικονομικής συνεργασίας μεταξύ αγροτών με μικρό κλήρο και η ανάπτυξή τους είναι ο ασφαλέστερος τρόπος ενίσχυσης της ανταγωνιστικής θέσης των μελών του. Τρίτον, ο συνεταιρισμός είναι ίσως η μοναδική λύση για την αντιμετώπιση της ασφυιλίας και της ερήμωσης της επαρχίας από τον παραγωγικό πληθυσμό της.

Μπορεί λοιπόν να υποστηριχθεί βάσιμα ότι η κατάργηση των χρεών των συνεταιρισμών θα σημάνει ένα νέο ξεκίνημα γι' αυτούς. Ένα τέτοιο σχέδιο κρατικών ενισχύσεων όμως πρέπει να είναι ενταγμένο σε ένα γενικότερο πλάνο αναδιάρθρωσης της δομής των συνεταιρισμών, οι οποίοι θα λειτουργούν σαν ιδιωτικές επιχειρήσεις με τα ίδια κριτήρια όπως οι λοιποί εμπορικοί ανταγωνιστές τους. Ο ασφυκτικός κρατικός έλεγχος καθώς και η προσπάθεια πολιτικής παρέμβασης στους συνεταιρισμούς θα πρέπει να αποτελέσουν παρελθόν. Με αυτή τη στρατηγική είναι πολύ δύσκολο για την Επιτροπή να μη δεχτεί ένα τέτοιο πρόγραμμα ενισχύσεων.

Το μόνο που είναι απαραίτητο να γίνει την παρούσα στιγμή, πριν δηλαδή αρχίσει να εφαρμόζεται ή πριν ακόμα ολοκληρωθεί το σχέδιο απόλειψης των χρεών των αγροτικών συνεταιρισμών, είναι η κοινοποίηση στην Επιτροπή του σχεδίου αυτού στα πλαίσια ενός γενικότερου πλάνου εξυγίανσης του συνεταιριστικού και, εν κατακλείδι, του αγροτικού μας τομέα. Ως οδηγός στις διαπραγματεύσεις με την Επιτροπή μπορεί να χρησιμεύσει το προηγούμενο της ΣΥΝΕΛ. Στην περίπτωση εκείνη, η Επιτροπή αποδέχτηκε την κατάργηση του συνόλου των χρεών της ΣΥΝΕΛ στην ΑΤΕ που ανερχόταν στα 97 δις δραχμές ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιτυχία του σχεδίου απελευθέρωσης του ελληνικού εμπορίου λιπασμάτων.²¹ Μόνο έτσι μπορούμε να ελπίζουμε ότι το συνεταιριστικό μας κίνημα θα απελευθερωθεί με ασφάλεια από το βρόγχο των υπέρογκων χρεών του. Οποιαδήποτε άλλη μεθόδευση κατάργησης χρεών, εκτός από το ότι θα επιφέρει στο μέλλον την παραπομπή της Ελλάδας στο ΔΕΚ και συνακόλουθη καταδίκη με όλες τις συνέπειες, θα στηρίξει την αναμόρφωση του συνεταιριστικού κινήματος για μία ακόμα φορά σε σαθρά θεμέλια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΦΕΚ Α, 16/11.2.92.
2. ΚΝοΒ 42, Άρθρο 19, σ. 262–263. Τα άρθρα 32 και 33 του Ν. 2008/992 καταργήθηκαν από το νέο νόμο.
3. Για τη ρύθμιση των οφειλών των συνεταιριστικών οργανώσεων και τις προοπτικές που διακρίνονται, βλ. Κ. Χρήστου, Ρύθμιση οφειλών συνεταιριστικών οργανώσεων, Συνεταιριστική Πορεία, Τεύχος 40, σ. 247–254.
4. Το άρθρο έχει σκοπό να προβεί σε περιληπτική μόνο έκθεση των άρθρων της Συνθήκης περί κρατικών ενισχύσεων. Για μια περιεκτική ανάλυση, βλ. Ν. Καλαβρός, Παραδόσεις Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου, σ. 114–125. Πλήρης ανάλυση στο D. Schina, *State Aids under the EEC Treaty*, 1987.
5. Για τον ανταγωνισμό γενικά (έννοια, νόθευση, Κ.Ο.Κ.Ν.), βλ. Ν. Καλαβρός, ό.π., σ. 36–43.
6. Υπόθεση 61/79, *Amministrazione delle finanze dello Stato κατά Denkavit*, Συλλογή 1980 I, σ. 605.
7. Υπόθεση 173/73, Ιταλία κατά Επιτροπής, συλλογή 1974, σ. 351.
8. Η Επιτροπή έχει επανειλημμένως εκδώσει ενδεικτικούς καταλόγους μορφών ενισχύσεων. Βλ. Wyatt & Dashwood, *The Substantive Law of the EEC*, 1987, σ. 454–455.
9. Υποθέσεις 234/84 και 40/85, Βέλγιο κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 2263 και σ. 2321.
10. Υπόθεση 78/76, *Firma Steinike und Weinlig κατά Γερμανίας*, Συλλογή 1997 – 171.
11. Έτσι αποφάσισε το ΔΕΚ στην υπόθεση *Steinike* και στις συνεκδικαζόμενες Υποθέσεις 6 και 11/69, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1969–1971, σ. 196.
12. Υπόθεση 730/79ς *Philip Morris Holland κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1980 III, σ. 13.
13. Για την έννοια της άμεσης εφαρμογής των διατάξεων των Συνθηκών, βλ. Π. Δαγτόγλου, *Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο*, 1985, σ. 208–220.
14. Υπόθεση 120/73, *Lorenz κατά Γερμανίας*, Συλλογή 1972–1973, σ. 815.
15. Βλ. Ε. Σπηλιωτόπουλος, *Η Δημοσία Επιχείρησις εν Ελλάδι*, 1963, σ. 40.
16. Υπόθεση 177/78, *Pigs and Bacon Commission κατά McCarrren*, Συλλογή 1979 II, σ. 67.
17. Πρέπει να τονιστεί ότι δεν είναι τόσο δύσκολο να ενημερωθεί η Επιτροπή για κάποια παράβαση του Κοινοτικού Δικαίου. Εκτός από κάποιον ανταγωνιστή-πληροφοριοδότη υπάρχουν και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Έχει, π.χ., ήδη δημοσιευθεί στον Τύπο ότι η Κυβέρνηση απέδωσε στην ΑΤΕ κρατικά ομόλογα αξίας 500 δις δραχμών για κάλυψη των συνεταιριστικών χρεών (Καθημερινή 18/4/95).
18. «Είναι προφανές ότι αν η Πολιτεία δεν κάλυπτε το σημαντικό τμήμα των οφειλών των Συν/κών Οργανώσεων με τα 650 δις δρχ. και επέτρεπε ή επέβαλε στην ΑΤΕ να λειτουργήσει με τους κανόνες των ιδιωτικών τραπεζών, οι περισσότερες, αν όχι όλες, οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις σήμερα θα είχαν κλείσει». Βλ. Χρήστου, ό.π., σ. 252.
19. Υπόθεση 323/82, *Intermills*, Συλλογή 1984, σ. 3809.
20. Schina, ό.π., σ. 60–61.
21. Press Release. Brussels, 31/7/92, IP (92) 664.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι η πρώτη και η μόνη αμιγής Συνεταιριστική Ασφαλιστική Εταιρεία στην Ελλάδα, με αποκλειστικούς μετόχους 60 Συνεταιριστικές Οργανώσεις, με κεφάλαια και αποθεματικά πάνω από 500 εκατομμύρια δραχμές.

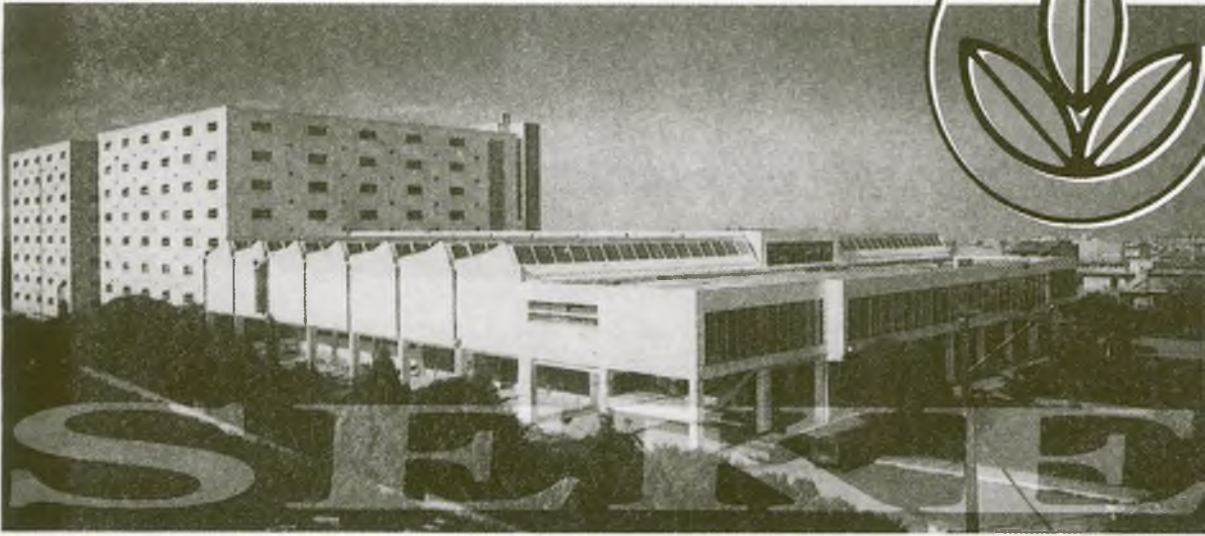
Προσφέρει τη σιγουριά της ολοκληρωμένης κάλυψης σε όλους τους ζωτικούς κλάδους και εξασφαλίζει:

- α) τη γρήγορη και πρόθυμη εξυπηρέτηση*
- β) την αντικειμενική και δίκαιη αποζημίωση και*
- γ) Το σεβασμό και την πλήρη κατανόηση προς τους ασφαλισμένους*

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Ακαδημίας & Γ. Γενναδίου 8

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Τσιμισκή 17 Τηλ. 268503

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ & ΓΡΑΦΕΙΑ σ' όλη την Ελλάδα

Η ΜΕΓΑΛΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΠΝΑ.

Η Σ.Ε.Κ.Ε. αποτελεί τη συνεταιριστική επιχείρηση των Ελλήνων καπνοπαραγωγών στην επεξεργασία και στις εξαγωγές του καπνού.

Οικονομικά ισχυρή και επιχειρηματικά δραστήρια, η Σ.Ε.Κ.Ε. διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις για 22.000 τόνους καπνού, κυρίως στη Θεσσαλονίκη, στην Καβάλα και στην Ξάνθη.

Αξιοποιώντας τη γνώση και τη δύναμη της συνεργασίας, λειτουργεί ανταγωνιστικά και με επιτυχία στις συνθήκες του ισχυρού παγκόσμιου ανταγωνισμού στην αγορά του καπνού.

Με την απασχόληση 1.500 ατόμων στην περίοδο επεξεργασίας του καπνού, η Σ.Ε.Κ.Ε. αποτελεί σημαντικό στήριγμα για τα εισοδήματα των καπνοπαραγωγικών περιοχών.

Επί μισό αιώνα και σε δύσκολους καιρούς, η Σ.Ε.Κ.Ε. στήριξε και στηρίζει την ελληνική καπνοπαραγωγή.

Σ.Ε.Κ.Ε. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΠΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗΣ: ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ 1, ΕΥΟΣΜΟΣ ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗΣ: ΤΗΛ.: (031) 60.93.00
ΥΠΟΚ/ΜΑ ΑΘΗΝΩΝ: ΕΛ.ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 6, 106 71 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ.: 36.29.273

ΟΙ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Γηρασμένος πληθυσμός, μικρές εκτάσεις, ανεπαρκείς επενδύσεις

Του ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΑΡΡΟΥ

Το βασικό πρόβλημα της ελληνικής γεωργίας είναι διαρθρωτικό. Τρία είναι τα χαρακτηριστικά, τα οποία δημιουργούν και το πρόβλημα:

α) Η μεγάλη ηλικία των γεωργών.

β) Η μικρή έκταση της μέσης γεωργικής εκμετάλλευσης, και

γ) Η ανεπάρκεια των επενδύσεων.

Στη συνέχεια θα παρουσιασθούν δεδομένα με τα οποία θα αποδεικνύεται το πρόβλημα και στο τέλος θα αναφερθούν μερικές προτάσεις για την επίλυσή του.

Η μεγάλη ηλικία των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Στη χώρα μας και σύμφωνα με τα στοιχεία της Διαρθρωτικής Έρευνας των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων του 1993, υπάρχουν 820.000 περίπου αρχηγοί, όσες είναι και οι εκμεταλλεύσεις. Οι αρχηγοί είναι οι ιδιοκτήτες του συνόλου ή μέρους των εκμεταλλεύσεων. Εκμεταλλεύσεις με managers είναι ελάχιστες και πρόκειται για γεωργικές εταιρείες. Από το σύνολο των αρχηγών, το 75% είναι ηλικίας άνω των 55 ετών, ενώ περίπου το 30% είναι άνω των 65 ετών. Είναι γνωστό ότι η ηλικία του ανθρώπου είναι καθοριστικός παράγων στη διεξαγωγή κάθε παραγωγικής διαδικασίας.

Έτσι και στη γεωργία, οι γηρασμένοι γεωργοί θεωρούνται, κατά τεκμήριο λιγότερο δυναμικοί, λιγότερο πρόθυμοι για την υιοθέτηση καινοτομιών και την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, λιγότερο διατεθειμένοι για ριζικό εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσής τους, λιγότερο έτοιμοι να υιοθετήσουν εναλλακτικές δραστηριότητες παραγωγής σε σχέση, πάντα, με τους νέους γεωργούς. Αν στα παραπάνω προστεθεί και το χαμηλό (μέσο) μορφωτικό επίπεδο, τότε το πρόβλημα επιτείνεται. Βέβαια, το υψηλό ποσοστό γεωργών μεγάλης ηλικίας απαντάται σε όλο το νότο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, στην Ισπανία το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 53,2%, στην Ιταλία 61,4% και στην Πορτογαλία 62%.

Ανεξάρτητα των προσεγγίσεων των κρατών-μελών στο θέμα, οι οποίες οφείλονται στις διαφορές που υπάρχουν στις χώρες της Ε.Ε. γεγονός είναι ότι η γήρανση των γεωργών και η απροθυμία των νέων να ακολουθήσουν το γεωργικό επάγγελμα είναι υπαρκτό θέμα, με συνέπειες για το μέλλον της ευρωπαϊκής γεωργίας.

Αν στα παραπάνω προστεθούν η ερήμωση του αγροτικού χώρου και η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, τότε η εικόνα δεν είναι καλή.

(*) Ο Παναγιώτης Σάρρος είναι υπάλληλος του Υπουργείου Γεωργίας. Στο παρόν άρθρο εκφράζονται προσωπικές απόψεις

Έτσι το πρόβλημα των μεγάλων ηλικιών και κατ' επέκταση της διαδοχής δεν εξαρτάται μόνο από την αποχώρηση των πρώτων και εξεύρεση γεωργικής εκμετάλλευσης για τους δεύτερους, αλλά είναι και πρόβλημα προετοιμασίας των νέων για την άσκηση του γεωργικού επαγγέλματος, με περισσότερο εκσυγχρονιστικό πνεύμα, νέο δυναμισμό και σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.

Η μικρή έκταση της μέσης γεωργικής εκμετάλλευσης.

Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις στη χώρα μας είναι μικρές (43 στρέμματα η μέση εκμετάλλευση) και πάρα πολλές (820.000 περίπου).

Από στοιχεία προκύπτει ότι στη χώρα μας το 75,2% των εκμεταλλεύσεων έχει έκταση μέχρι 50 στρέμματα, ενώ οι μεγάλες εκμεταλλεύσεις είναι ελάχιστες.

Σύμφωνα με τα κριτήρια της Ε.Ε. μόνο 500.000 περίπου μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν επαγγελματικές, ενώ οι υπόλοιπες δεν είναι αποτελεσματικές, δεν επιδέχονται βελτίωση και θα εγκαταλειφθούν με τη φυσική αποχώρηση των αρχηγών. Η μικρή έκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αποτελεί ανασχετικό παράγοντα σε κάθε προσπάθεια βελτίωσης της αποδοτικότητας αυτών.

Παρά τα σοβαρά μειονεκτήματα, οι μεγάλης ηλικίας γεωργοί, ιδιοκτήτες μικρών εκμεταλλεύσεων, αρνούνται να μεταβιβάσουν ολόκληρη την εκμετάλλευσή τους σε έναν νέο γεωργό (η εφαρμογή του κανονισμού της πρόωρης συνταξιοδότησης είναι κλασικό παράδειγμα), αλλά προτιμούν να παραχωρήσουν εξίσου στα παιδιά τους, τα οποία συνήθως δεν είναι ή δεν θα ακολουθήσουν όλα το επάγγελμα του γεωργού. Η διαδικασία αυτή προκαλεί κατάτμηση της μικρής εκμετάλλευσης και επιτείνει το πρόβλημα.

Η ανεπάρκεια των επενδύσεων.

Τα δύο προηγούμενα χαρακτηριστικά δημιουργούν και την ανεπάρκεια των επενδύσεων. Ένας γεωργός μεγάλης ηλικίας, ιδιοκτήτης εκμετάλλευσης μικρής έκτασης δεν επιθυμεί, αλλά και δεν είναι σε θέση να προβεί σε μια βελτίωση της εκμετάλλευσής του με επενδύσεις στο φυτικό ή ζωϊκό κεφάλαιο, στον μηχανολογικό εξοπλισμό, στις έγγειες βελτιώσεις κ.ά. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι ετήσιες επενδύσεις να είναι μικρότερες από τις ετήσιες αποσβέσεις, με συνέπεια την αποεπένδυση της ελληνικής γεωργίας. Αναλυτικά στοιχεία παρουσιάζονται στον πίνακα. Από τον πίνακα φαίνεται η διαφορά μεταξύ επενδύσεων και αποσβέσεων, η οποία ήταν θετική μέχρι το 1985, ενώ από το 1986, έγινε αρνητική και έφθασε σε υψηλό ποσοστό 30% περίπου τα τελευταία χρόνια.

Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι αν συνεχισθεί η κατάσταση, στην καλύτερη περίπτωση θα υπάρξει στασιμότητα, και στη χειρότερη πτώση της παραγωγής, υποβάθμιση της ποιότητας, μείωση εξαγωγών κ.λπ. Απαραίτητη, λοιπόν, κρίνεται η αύξηση των επενδύσεων γιατί διαφορετικά στην ελληνική γεωργία θα εμφανισθούν δυσμενείς επιπτώσεις, στο μέλλον, τις οποίες πρέπει να αντιμετωπίσει σύντομα.

Προτάσεις. Για την επίλυση του διαρθρωτικού προβλήματος της ελληνικής γεωργίας, αρχικά θα πρέπει να καθοριστούν οι εκμεταλλεύσεις στις οποίες θα γίνουν οι σχετικές παρεμβάσεις. Έχει γίνει αποδεκτό ότι οποιαδήποτε πολιτική θα πρέπει να εφαρμοσθεί στις επαγγελματίες εκμεταλλεύσεις. Οποιαδήποτε πολιτική εφαρμοσθεί θα πρέπει να συνδυασθεί με την επίλυση του προβλήματος της διαδοχής και εγκατάστασης νέων γεωργών.

Στη συνέχεια ενδεικτικά αναφέρονται μερικά μέτρα:

- Για την επίλυση του προβλήματος της μεγάλης ηλικίας των γεωργών, θα πρέπει να εφαρμοσθεί πολιτική οριστικής αποχώρησης των γηραιών γεωργών.

Θεωρείται το πλέον δύσκολο μέτρο, γιατί ο γεωργός είναι «δεμένος» με τη γη του και δύσκολα την αποχωρίζεται. Εν τούτοις, συνδυασμός αυξημένης σύνταξης (στον αποχωρούντα) και αυξημένων ενισχύσεων (στο νέο γεωργό), μπορεί να αποδώσει καλύτερα

αποτελέσματα, από ό,τι μέχρι σήμερα. Η αυξημένη σύνταξη μπορεί να προέλθει από την αύξηση της εθνικής συμμετοχής π.χ. στην πρόωρη συνταξιοδότηση.

Η πρώτη εγκατάσταση των νέων γεωργών θα πρέπει να ενισχύεται σημαντικά, αφού θεωρείται το σημείο «κλειδί» επιτυχίας της πολιτικής.

- Για την επίλυση του προβλήματος των μικρών εκμεταλλεύσεων, θα πρέπει να γίνει αλλαγή στο κληρονομικό δίκαιο για να μεταβιβάζονται οι εκμεταλλεύσιμες υποχρεωτικά (μέχρις ορισμένης έκτασης) σε έναν κληρονόμο, ο οποίος θα ασκήσει το επάγγελμα του γεωργού, να δημιουργηθεί τράπεζα γης αγοράς και πώλησης εκμεταλλεύσεων ή αγροτεμαχίων, να αυξηθούν τα μακροπρόθεσμα επιδοτούμενα δάνεια για αγορά γης, η πρόωρη συνταξιοδότηση να γίνεται όταν μεταβιβάζεται οριστικά η γη και όχι όταν ενοικιάζεται, έστω και αν σήμερα υπάρχουν δυσκολίες, να δίνονται φορολογικές απαλλαγές κ.ά.

- Για την αύξηση των επενδύσεων θα πρέπει να αυξηθούν τα μακροπρόθεσμα δάνεια για πάγιο κεφάλαιο (εδώ απαιτείται επιδότηση επιτοκίου), οι γεωργοί να πεισθούν ή αναγκασθούν να επενδύσουν και δικά τους κεφάλαια από τις καταθέσεις τους, οι οποίες δεν είναι αμελητέες κ.ά.

Το πρόβλημα της ελληνικής γεωργίας είναι διαρθρωτικό και όχι πρόβλημα τιμών. Θα πρέπει, συνεπώς, να επιλυθεί μέσω της διαρθρωτικής πολιτικής και όχι μέσω της εισοδηματικής πολιτικής, όπως ζητούν πολλοί και η πλειοψηφία των εκπροσώπων των γεωργών. Η εφαρμογή της διαρθρωτικής πολιτικής θα βελτιώσει σημαντικά την κατάσταση στη γεωργία, διαφορετικά αν συνεχιστεί η σημερινή κατάσταση, το πρόβλημα θα αυξηθεί και θα γίνει δισεπίλυτο.

Ιδιωτικές επενδύσεις και αποσβέσεις πάγιου κεφαλαίου στην ελληνική γεωργία

(σε εκατ. δρχ. και σε τρέχουσες τιμές)

ΕΤΟΣ	ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΠΟΣΒΕΣΕΙΣ(%)
2	3	4	5=3:4
1980	17.881	12.726	+40,5%
1981	19.967	15.522	+28,6%
1982	22.725	18.643	+21,9%
1983	28.325	23.655	+19,8%
1984	46.397	29.288	+58,4%
1985	56.536	36.169	+56,3%
1986	39.843	45.278	-12,0%
1987	33.958	48.503	-30,0%
1988	47.941	54.737	-12,4%
1989	58.447	63.855	- 8,5%
1990	72.071	72.810	- 1,0%
1991	68.589	82.088	-16,5%
1992	83.036	93.086	-10,8%
1993	70.493	99.972	-29,5%
1994	77.000	109.555	-29,7%
1995	83.160	122.700	-32,5%

1994: Προσωρινά στοιχεία 1995: Εκτιμήσεις ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ

Κ . Σ . Ο . Σ .

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1940

**ΜΕΛΗ: είναι 59 Ενώσεις Συνεταιρισμών
Σουλτανοπαραγωγών περιοχών
που περιλαμβάνουν το σύνολο σχεδόν
των σουλτανοπαραγωγών της χώρας**

ΕΔΡΑ: ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : ΑΘΗΝΑ - Κανάρη 24

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - Δ/ση Εργοστασίου : Ηράκλειο Κρήτης

Η ΚΣΟΣ διαθέτει ένα καινούργιο εργοστάσιο εφοδιασμένο με τα πιο σύγχρονα αυτόματα μηχανήματα επεξεργασίας, διαλογής και συσκευασίας σταφίδας, δυναμικότητας 80 τόννων το 7ωρο. Επίσης διαθέτει άρτια εκπαιδευμένο και πεπειραμένο προσωπικό, εξειδικευμένο στα θέματα σουλτανίνας. Με τα εφόδια αυτά και τη μόνιμη και δημιουργική δραστηριότητα που αναπτύσσει σαν κορυφαία Συνεταιριστική Οργάνωση των σουλτανοπαραγωγών, η ΚΣΟΣ κατατάσσεται μεταξύ των κυριοτέρων φορέων αξιοποιήσεως της σουλτανίνας και αποτελεί εγγύηση για την άριστη ποιότητά της.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΣΤΑΥΡΟΣ Α. ΚΙΝΤΗΣ: «Δίκαιο Συνεταιρισμών: Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί. Μέρος Α'. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1995, σελ. 192.

Ένα σπουδαίο επιστημονικό έργο (το πρώτο μέρος του) έδωσε στη δημοσιότητα ο Επίκ. Καθηγητής του Εμπορικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Αναφέρεται στο σημαντικό και σχετικά παραγνωρισμένο στη χώρα μας θέμα των οικοδομικών συνεταιρισμών.

Η επεξεργασία του θέματος από το συγγραφέα είναι συστηματική και ενδελεχής. Η κακή χρησιμοποίηση του συνεταιριστικού θεσμού και η θέσπιση κανόνων ασυμβίβαστων με το θεσμό εκ μέρους του ελληνικού κράτους αναγκάζουν το συγγραφέα να επισημαίνει τις σοβαρές αποκλίσεις της ελληνικής νομοθεσίας από την ουσία του συνεργατισμού και από τις πάγιες και διεθνείς αρχές του.

Τα κεφάλαια που επεξεργάζεται ο συγγραφέας στο Μέρος Α' που δημοσιεύθηκ, αναφέρονται στην έννοια, στις διακρίσεις και στις ενώσεις οικοδομικών συνεταιρισμών, στον οικοδομικό συνεταιρισμό ως υποκείμενο δικαίου, στη σύσταση του οικοδομικού συνεταιρισμού, στη συνεταιριστική σχέση και στη γενική συνέλευση.

Όλα τα σημεία που αναπτύσσει ο συγγραφέας έχουν υποστεί αυστηρή επεξεργασία και οι απόψεις που εκφράζει είναι τεκμηριωμένες και ερειδόμενες στην ταυτότητα του συνεταιρισμού, στις αξίες και στις αρχές, όπως αυτές επανειλημμένως έχουν επιβεβαιωθεί από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση.

Το έργο του κ. Κιντή είναι πολύτιμο και έχει διπλή χρησιμότητα. Πρώτον, να διδάξει το συνεργατισμό και ιδιαίτερα τα θέματα των οικοδομικών συνεταιρισμών που έχουν πολύ ευρύτερη σημασία από εκείνη για την οποία έχουν χρησιμοποιηθεί στην Ελλάδα, όπου μάλιστα οι παρεμβάσεις και οι σκοπιμότητες έχουν παραποιήσει το θεσμό. Δεύτερον, να δώσει όλα τα στοιχεία για την επαναφορά του θεσμού στη διεθνώς αποδεκτή του μορφή, με την οποία θα μπορέσει και να αναδείξει το σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει.

Είναι ευτύχημα που ένας ακαδημαϊκός δάσκαλος έχει επεξεργαστεί με τόση λεπτομέρεια και γνώση το θεσμικό πλαίσιο των οικοδομικών συνεταιρισμών. Εύλογο θα ήταν να αναμένεται ότι αυτή η επένδυση θα αξιοποιηθεί και πρακτικά σε μια αναθεώρηση της σχετικής νομοθεσίας.

Κ.Π.

ΣΤΑΥΡΟΣ Α. ΚΙΝΤΗΣ: «Κώδικας Συνεταιρισμών». Εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή 1992, σελ. 496.

Ο Κώδικας Συνεταιρισμών που ετοίμασε και εξέδωσε ο Επίκ. Καθηγητής του Εμπορικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο βοήθημα. Περιλαμβάνει την αναφορά του Συντάγματος στους συνεταιρισμούς, τα κείμενα των νόμων για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τους αστικούς συνεταιρισμούς και τους οικοδομικούς συνεταιρισμούς καθώς και διατάξεις νόμων που αναφέρονται σε αλληλασφαλιστικούς συνεταιρισμούς, ασφαλιστικούς συνεταιρισμούς, φαρμακευτικούς συνεταιρισμούς, οικοδομικούς συνεταιρισμούς αξιωματικών, συνεταιρισμούς αυτοκινητιστών, δασοκτημόνων, κροκοπαραγωγών, μαστιχοπαραγωγών Χίου, κιτροπαραγωγών Κρήτης, οινοπαραγωγών Σάμου, διαχείρισεως ακινήτου συνιδιοκτησίας και κοινής χορτονομής, Θήρας και Θηρασίας και εγγείων βελτιώσεων. Περιλαμβάνει ακόμη φορολογικές και άλλες διατάξεις και τις εισηγητικές εκθέσεις για τις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και για τους αστικούς συνεταιρισμούς.

Αναπόφευκτο πρόβλημα κάθε κωδικοποίησης της ελληνικής συνεταιριστικής νομοθεσίας είναι η συχνή τροποποίηση ή αντικατάσταση της πληθωρικής νομοθεσίας. Έτσι και στην προκειμένη περίπτωση δεν περιλαμβάνεται η νεότερη (του 1993) νομοθεσία για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, η οποία επίσης τροποποιήθηκε στη συνέχεια για να συμμορφωθεί προς τις βλέψεις των κυβερνήσεων.

Όμως ο «Κώδικας Συνεταιρισμών» του κ. Κιντή παραμένει πολύτιμη συλλογή χρήσιμων νομοθετημάτων τόσο για τους μελετητές του συνεταιριστικού θεσμού, όσο και για τους ανθρώπους της εφαρμογής του θεσμού.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1985

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Κέκροπος 102 Καλλιθέα

Τ.Τ. 17674 - Τηλ. 9427.762 - 9426.425

FAX: 9426426

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ είναι το κεντρικό όργανο των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών με την επωνυμία ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ - KONSUM και τους οποίους εκπροσωπεί τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό.

Στη δύναμη της ΕΝΩΣΗΣ ανήκουν 13 πρωτοβάθμιοι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί, που λειτουργούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας, όπως Αθήνα, Κομοτηνή, Κατερίνη, Δράμα, Πάτρα, Λαύριο, Λάρισα, Χαλκίδα, Σέρρες, κλπ. και διαθέτουν 41 σύγχρονα καταστήματα SUPER MARKET, από τα οποία εξυπηρετούνται όχι μόνο τα 40.000 μέλη των Συνεταιρισμών, αλλά και το καταναλωτικό κοινό των περιοχών δραστηριότητας των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Οι παραπάνω Συνεταιρισμοί, με την πετυχημένη δράση τους, παρεμβαίνουν ανταγωνιστικά στην ελεύθερη αγορά της δικαιοδοσίας τους και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εξυγίανσή της προς όφελος των καταναλωτών. Στην προσπάθειά τους έχουν αμέριστη τη συμπαράσταση και βοήθεια της Ένωσης.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ συμμετέχει στην EURO-COOP, που είναι Οργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών των χωρών - μελών της ΕΟΚ και τώρα προωθούνται οι σχετικές διαδικασίες, ώστε σύντομα να καταστεί μέλος της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.) και της INTERCOOP.

Η συνεργασία με τις παραπάνω Διεθνείς Οργανώσεις θα συμβάλει σημαντικά στην παραπέρα ανάπτυξη και πρόοδο του ανοικτού καταναλωτικού συνεταιριστικού κινήματος της χώρας μας.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΪΠΟΥΤΛΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΙΑΠΗΣ

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΑΣ

Συνδετήρας.

Ένα πολυσύνθετο... απλό «εργαλείο».

Απτό, λειτουργικό, έξυπνο, σίγουρο, ξεχωριστό, οικονομικό,
αποτελεσματικό, αξιόπραστο...

Κάπως έτσι φανταζόμαστε στη ΣΥΝΕΔΙΑ τη Διαφήμιση και κάπως
έτσι προσπαθούμε να την αξιοποιούμε καλύτερα.

Κάπως έτσι, κοντά της, μάθαμε να ΣΥΝΔΕΟΥΜΕ ΤΟ ΑΠΛΟ ΜΕ ΤΟ
ΧΡΗΣΙΜΟ.

SYNEDIA S.A.

ADVERTISING

Καλλιρρόης 103 & Λεωφ. Συγγρού, 176 71 Καλλιθέα - Αθήνα

Τηλεφωνικό Κέντρο: 9213370, Fax: 9213045

«SINETERISTIKI PORIA»

COOPERATIVE REVIEW

Published by the «FRIENDS OF COOPERATION SOCIETY»,
25 Koumoundourou Str., 104 37 Athens Greece.

CONTENTS OF No 41/1996

	Page
☐ The reform of the Cooperative Principles:	1
– The Cooperative Principles of the Rochdale cooperative - 1845	2
– The Cooperative Principles of the Paris Congress - 1937	2
– The Cooperative Principles of the Vienna Cngress - 1966	3
– The Cooperative Principles of the Manchester Congress - 1995	4
☐ N. Kolyvas: The need to reform the Principles	6
☐ P. Kolyris: Democratic management of cooperatives in the light of the new Principles	8
☐ C. Papageorgiou: The treatment of economic aspects by the new Principles	13
☐ C. Sifniotis: Cooperative Principles for the 21st century	17
☐ D. Mavrogiannis: Additional elements in the reform of the Cooperative Principles	20
– Discussion	27
☐ M. Fefes: Cansellation and settlement of cooperative overdue loans in the light of European Law	39
☐ P. Sarros: Structual weaknesses of Greek agriculture	57
☐ New Books	61

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

**Τρίμηνη έκδοση του Επιστημονικού - Ιδεολογικού Σωματείου
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ**

Γραφεία: Κουμουνδούρου 25 (4ος όροφος) Αθήνα 10437 (τηλ. 5247.162)

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Εταιρείας των Φίλων του Συνεργατισμού

Υπεύθυνος κατά νόμο: Κώστας Παπαγεωργίου, Θησέως 10, Μαρούσι
151.24 - Αθήνα - Τηλ. 8027.807

Συντακτ. Επιτροπή: Γ. Δασκάλου, Β. Δημητριάδου, Ο. Καμινάρη,
Χ. Κανελλακόπουλος, Κ. Παπαγεωργίου

Εισφορές : Για Νομικά Πρόσωπα δρχ. 3.000.

Για φυσικά πρόσωπα δρχ. 2.000 Για φοιτητές δρχ. 1.000

Εμβάσματα: Στον Ταμία κ. Νικ. Πατρίκιου, οδός Καλλιώςης 12
Αθήνα 117.43 (τηλ. 9226.777)

Τυπογραφείο: Νικήτα Κ. Καράλη, Γερανίου 7 - Τηλ. 5233.965

Κυκλοφορία Οκτώβριος 1996

BE YOU, BE COOPER!

NEO ULTRA 25

TAR: 1,0 mgr, NICOTINE: 0,1 mgr

SYNEDIA S.A.

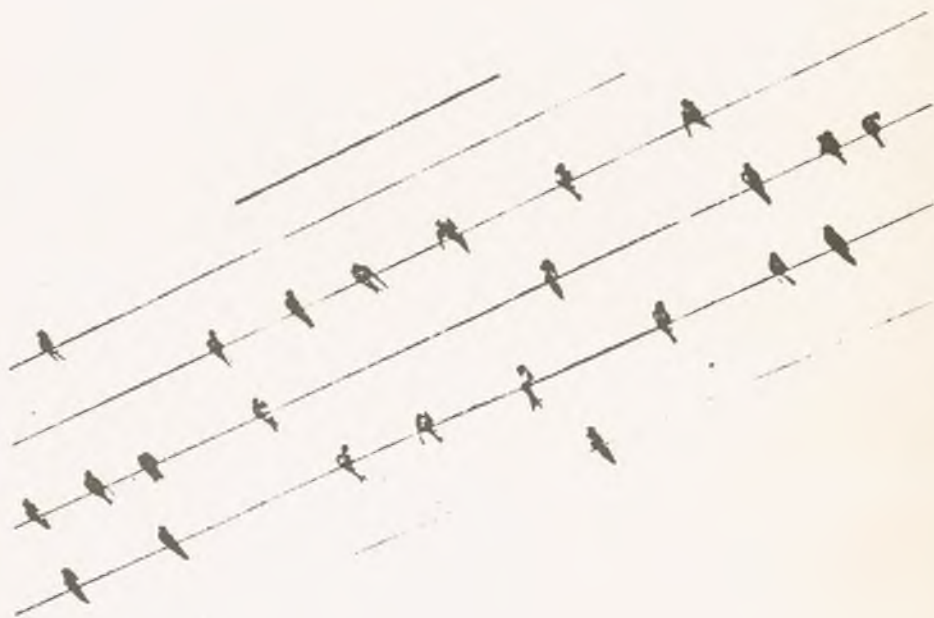

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΑΣ ΑΝΟΙΞΗ!

ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
με ανθρώπινο πρόσωπο